

Meertalig meervoud

Een onderzoek naar de rol van de L1 en van de leeftijd van eerste blootstelling bij de verwerving van het meervoud door simultaan en successievelijk meertalige kinderen die Nederlands en Sranan Tongo spreken

Student: Roos Pieterse

Studentnummer: 3717607

Begeleidend docent: dr. M. Pinto

Tweede lezer: dr. P.M. Kester

Master Taal, Mens en Maatschappij

Faculteit der Geesteswetenschappen,

Universiteit Utrecht

Februari 2015

Universiteit Utrecht

Voorwoord

Voor u ligt het eindresultaat van mijn masterscriptie. Deze scriptie is het afsluitende project voor de master *Taal, Mens en Maatschappij*. Vanwege mijn affiniteit met het onderwerp, de besproken talen en het land Suriname heb ik veel plezier gehad bij het uitvoeren van het onderzoek en het schrijven van de scriptie.

Hierbij wil ik graag dr. Manuela Pinto bedanken voor de prettige begeleiding. Gedurende het hele traject heeft haar enthousiasme aanstekelijk en motiverend gewerkt. Ook wil ik dr. P.M. Kester bedanken voor haar begeleidende rol tijdens deze scriptie.

Een groot woord van dank gaat uit naar mijn ouders en broer. Zonder hen was het niet mogelijk geweest om deze opleiding te starten en op dit punt terecht te komen. Het valt niet in woorden uit te drukken wat jullie onvoorwaardelijke liefde en steun voor mij betekenen.

Verder wil ik iedereen bedanken die van mijn verblijf in Suriname een onvergetelijke ervaring hebben gemaakt. Zeventien jaar geleden was ik voor het laatst in Suriname, en wat ik aan herinneringen had is ruimschoots overtroffen. Mevrouw Karels-Helslijnen en mevrouw Demon wil ik hartelijk bedanken voor het plezierige contact en hun hulp bij de zoektocht naar de juiste participanten.

Tot slot wil ik alle directrices en leerkrachten van de Prey Skoro in Paramaribo, Fred Murray School in Moengo, Christiaan David School in Paramaribo, de Stahelinschool in Paramaribo, de Doth school in Paramaribo, de Maranatha in Nieuwkoop en kinderdagverblijf Polderpret in Nieuwkoop bedanken voor de hartelijke ontvangst. En uiteraard de altijd vrolijke kinderen, waar ik met veel plezier mee heb gewerkt en naar heb geluisterd.

En laatste woord van dank gaat uit naar mijn vrienden, met in het bijzonder Isabel. Jullie hebben mij altijd gesteund en, eerlijk is eerlijk, soms ook voor gek verklaard. Maar belangrijker nog, jullie hebben mij op de juiste momenten altijd helpen herinneren waar het in het leven echt om draait.

Noorden,
Februari, 2014

Inhoudsopgave

Voorwoord	
Abstract	
1. Inleiding	5
2. Theoretisch kader	8
2.1 Het onderzoeksgebied inflectionele morfologie	8
2.2 Van principes en parameters naar features	10
2.3 De leerstrategie	12
2.4 Tweetaligheid	14
2.4.1 Onderzoek naar tweedetaalverwerving	14
2.4.2 De invloed van input	16
2.4.3 Invloed van de eerste taal	18
2.5 Nederlands	20
2.5.1 Het Nederlandse meervoudssysteem	20
2.5.2 Onderliggende eigenschappen	23
2.5.3 Eerstetaalverwerving van het Nederlandse meervoud	29
2.6 Sranan Tongo	30
2.6.1 De taalsituatie	31
2.6.2 Meervoud in het Sranan Tongo	34
2.6.3 Meervoud in het Surinaams Nederlands	40
2.7 Korte samenvatting	41
3. Onderzoeksvragen en hypothesen	43
4. Methodologie	50
4.1 Onderzoeksmethode	50
4.2 Onderzoeksgebied	50
4.3 Participanten	51
4.4 Taken	52
4.4.1 Taak 1: de taaltaal	52
4.4.2 Taak 2: de <i>Wug</i> -test	53
4.4.3 Testitems	56
4.5 Mogelijke vormen van vertekening ('bias')	58
4.6 Betrouwbaarheid en validiteit	58
4.7 Verwerking van de resultaten	59
5. Resultaten	60
5.1 Spontane data	60
5.2 Testvarianten	61
5.3 Resultaten per deelvraag	61
5.3.1 Input	62
5.3.2 Leeftijd van eerste blootstelling	64
5.3.3 Crosslinguïstische invloed	70
6. Discussie	74
6.1 Kwalitatieve en kwantitatieve input	74
6.2 Leeftijd van eerste blootstelling	76
6.3 Crosslinguïstische invloed	79
7. Conclusie	83
7.1 Algemene conclusie	83
7.2 Aanbevelingen voor vervolgonderzoek	84
Literatuur	86
Bijlagen	92

Bijlagen

- I Volledig overzicht participanten
- II Woorden *Wug*-test met voorspelling
- III Overzicht woorden *Wug-C*
- IV Tabellen en grafieken

1 Inleiding

Dat het woordje *meer* in de top 25 van eerstverworven woorden bij kinderen staat zal geen grote verrassing zijn (bron: Dailymail.co.uk). Immers, als kinderen iets leuk, lekker of fijn vinden willen ze er altijd meer van. Een belangrijk woord dus om te leren voor kinderen. Eerdere studies hebben aangetoond dat kinderen het verschil tussen enkelvoud en meervoud vaak al begrijpen voordat ze de bijbehorende talige vorm ook daadwerkelijk zelf kunnen produceren (Clark & Nikitina, 2009; Li, et al, 2009).

Een inherente eigenschap van een constructie met de kwantificeerder *meer* in het Nederlands, is het gebruik van een meervoudig naamwoord. Om de constructie conform de volwassen regels van de taal te produceren staat het kind voor een grotere opgave dan alleen het leren van het woordje *meer*, namelijk de verwerving van het complexere Nederlandse meervoudssysteem.

Wanneer gesproken wordt over een systeem, dan impliceert dit de aanwezigheid van een set regels die gezamenlijk het meervoudssysteem vormen. Als er aan willekeurige volwassen moedertaalsprekers van het Nederlands wordt gevraagd wat de regels van het Nederlandse meervoud zijn, zal dit zeer waarschijnlijk niet leiden tot een duidelijke beschrijving van dit systeem. Weinig mensen zullen immers kunnen uitleggen waarom tafels de uitgang *-s* krijgt en waarom stoelen de uitgang *-en*. En toch verwerft een kind deze zogenoemde regels zonder daar enige bewuste en zichtbare moeite voor te hoeven doen. Een mogelijke verklaring voor deze onbewuste kennis die vaak gebruikt wordt in de taalwetenschap is dat er onderliggend een abstract systeem aanwezig is in de mentale grammatica. Een systeem dat kinderen helpt bij het verwerven van de eigenschappen die bepalend zijn bij het vormen van het meervoud.

In deze scriptie zal de verwerving van het Nederlandse meervoudssysteem centraal staan, waarbij naar zowel simultane (vanaf geboorte) als successievelijke (vanaf 4 jaar oud) meertalige sprekers onderzoek wordt gedaan. In totaal is onderzoek gedaan naar drie groepen met een verschillende talige achtergrond, namelijk eerstetaalleerders van het Nederlands woonachtig in Nederland, simultane meertalige kinderen en successievelijke meertalige kinderen. Deze laatste twee groepen wonen in Suriname en spreken Nederlands en de Surinaamse creolentaal Sranan Tongo.

De verwerving van het Nederlandse meervoudssysteem wordt in deze scriptie onderzocht vanuit de generativistische gedachtegang dat ieder kind geboren wordt met een aangeboren universeel taalvermogen (Chomsky, 1981). Dat aangeboren taalvermogen stelt het kind in staat om de specifieke eigenschappen van de moedertaal te leren en zo het juiste taalsysteem op te bouwen. Om deze specifieke

taaleigenschappen te leren heeft een kind echter wel input nodig van de moedertaal. Baby's en kinderen zijn zeer goede analisten en beschikken over een leerstrategie om de specifieke regels te abstraheren uit de stroom talige input (o.a. Weerman et al., 2006; Romberg & Saffran, 2010).

Voor de verwerving van de morfologische inflectie van adjectieven in het Nederlands hebben Weerman et al. (2006) aangetoond dat deze leerstrategie onderhevig is aan een kritieke periode. Deze kritieke periode is een punt in de ontwikkeling van een kind waarna de leerstrategie minder of helemaal niet meer beschikbaar is. Abstracte regels zoals die van inflectionele morfologie kunnen dan niet meer compleet verworven worden (Weerman et al., 2006).

Omdat het meervoud valt binnen de categorie inflectionele morfologie wordt in deze scriptie onderzocht of dit leeftijdseffect ook van invloed is op de verwerving van het Nederlandse meervoud. Het toevoegen van zowel simultane als successieve meertalige kinderen de onderzoeksgroepen biedt de mogelijkheid om nader te onderzoeken wat de invloed is van de leeftijd van eerste blootstelling op het verwervingsproces.

De talencombinatie van de onderzochte groepen - Nederlands en Sranan Tongo - biedt daarnaast ook de mogelijkheid te onderzoeken of er sprake is van crosslinguïstische invloed. Met crosslinguïstische invloed wordt de invloed van de ene taal op de andere taal bedoeld. Aangezien de natuurlijke taal Nederlands aparte vervoegingen kent voor het meervoud en de creolentaal Sranan Tongo niet, biedt het de mogelijkheid om te kijken in hoeverre er sprake is van invloed van de eerste taal op de tweede taal.

De samenstelling van de groep en de talencombinatie Nederlands en Sranan Tongo maakt het dus mogelijk om de effecten van simultane en successieve meertaligheid op de verwerving van het Nederlandse meervoud vanuit verschillende kanten te analyseren. Daartoe zijn de drie volgende onderzoeksvragen geformuleerd:

- 1. Wat is de rol van input op de meervoudsverwerving?*
- 2. Welke rol speelt de factor leeftijd van eerste blootstelling bij de verwerving van het Nederlandse meervoud?*
- 3. Wat is de invloed van het Sranan Tongo als eerste taal op de verwerving en het gebruik van het Nederlandse meervoudssysteem?*

Kennis over meertaligheid is belangrijk

Met deze scriptie wordt niet alleen gepoogd een bijdrage te leveren aan het taalkundige onderzoeksveld. Ook de maatschappelijke waarde van het onderwerp is groot. We leven

in een multiculturele wereld, met in veel landen ook een toenemende vluchtelingenstroom waardoor verschillende talen en culturen steeds meer met elkaar in aanraking komen. Ook in Nederland worden we steeds meer geconfronteerd met de vraag hoe we succesvolle meertaligheid in de hand kunnen werken.

In de afgelopen decennia is er veel onderzoek gedaan naar meertaligheid. Dit maakt dat er veel kennis is vergaard over tweedetaalverwerving. Tegelijkertijd bestaan er nog veel vraagstukken. Ook is er naar de tweedetaalverwerving van sprekers van zowel een natuurlijke taal als een creolentaal - voor zover bekend - nog weinig onderzoek gedaan. Dit terwijl er juist in gebieden waar creolentalen gesproken worden vaak sprake is van een hoog percentage meertalige sprekers. Daarnaast wordt vaak de creolentaal nog gezien als minderheidstaal, waardoor in thuissituaties vaak onzekerheid bestaat rondom het effect van het spreken van deze minderheidstaal op de taalontwikkeling van het kind. Het is daarom belangrijk te onderzoeken wat de effecten zijn van tweetaligheid of wat het effect is van het spreken van de minderheidstaal thuis.

Vooraf voor sommige landen kan een helder beeld van de voor- en nadelen van vroege meertaligheid belangrijk zijn. Zo ook in Suriname, waar ongeveer 90% van de bevolking twee of meer talen spreekt. Het onderwijs vindt echter uitsluitend in het Nederlands plaats. Vooral in het binnenland beginnen de kinderen vaak pas met het leren van het Nederlands als ze vier jaar oud zijn (Taalunie, 2012). Deze kennis over vroege meertaligheid is niet alleen van belang voor informatie voor de opvoedende ouders, maar voor het nemen van de juiste keuzes in het taalbeleid op onder andere scholen. Als het inderdaad zo blijkt te zijn dat bepaalde aspecten van een taal zelfs door jonge tweedetaalleerders niet meer verworven kunnen worden na een bepaalde leeftijd, is het bijvoorbeeld belangrijk om te weten om welke aspecten dit gaat, maar belangrijker nog is om vast te stellen om welke leeftijdsgrens het hier gaat. Daarnaast bestaat er vaak de grote angst dat het spreken van de minderheidstaal in de thuissituatie ten koste kan gaan van de dominante taal. De vraag is daarbij of de andere taal, in dit geval het Sranan Tongo, invloed heeft op de ontwikkeling van het Nederlands.

Deze scriptie is als volgt opgebouwd. In hoofdstuk twee worden eerst de belangrijke feiten en theorieën besproken. Hoofdstuk drie bevat de onderzoeksvragen, deelvragen en hypothesen. Het vierde hoofdstuk beschrijft de methode van het onderzoek. In hoofdstuk vijf worden de resultaten besproken. Hoofdstuk zes bevat de discussie met daarin de bespreking van de resultaten. In hoofdstuk zeven wordt de scriptie afgesloten door middel van de conclusie.

2 Theoretisch kader

Om een gegronde onderzoeksvraag en hypothese op te kunnen stellen is het van belang een aantal factoren rondom de verwerving van het Nederlandse meervoud nader te bestuderen. In dit theoretisch kader zullen de verschillende factoren die (mogelijk) van invloed zijn op dit onderzoek besproken worden. Allereerst zullen relevante eerdere onderzoeken en theorieën besproken worden, wat zal leiden tot een afbakening van het onderzoeksgebied. Vervolgens zal inhoudelijk gekeken worden naar de twee talen die meegenomen zijn in dit onderzoek, Nederlands en Sranan Tongo. Hierbij zullen onderliggende kenmerken, distributionele kenmerken en eerder onderzoek behandeld worden. Tezamen zal dit leiden tot de formulering van de onderzoeksvragen en hypothesen, die vervolgens in hoofdstuk 3 besproken worden.

2.1 Het onderzoeksgebied inflectionele morfologie

De bestaande taalverwervingstheorieën zijn grofweg op te delen in twee domeinen. Aan de ene kan staan de *usage-based* benaderingen, die uitgaan van het idee dat kinderen leren op basis van analogieën (Tomassello, 2000). Aan de andere kant staan de theorieën die vallen onder de Generatieve Grammatica (Chomsky, 1980), waarin wordt uitgegaan van het idee dat het leren van een taal werkt op basis van abstracte regels en computatie. In deze scriptie wordt de Generatieve Grammatica gevolgd.

De Generatieve Grammatica stelt dat ieder mens geboren wordt met een aangeboren taalvermogen. Het aangeboren taalvermogen zou als het ware een mechanisme zijn dat in iedere taal van de wereld hetzelfde is. Daarnaast stelt het *language acquisition device* (LAD), dat in ieder menselijk brein zou zitten, ieder kind in staat om taalvaardigheden te ontwikkelen. Het voorgestelde taalverwervingspatroon is schematisch weergegeven in figuur 1, waaruit duidelijk wordt dat de grammatica het eindproduct is en het LAD het mechanisme is om dit te bereiken.

De succesvolle en snelle verwerving van de verschillende aspecten van een taal door kinderen wordt voorspeld door de theorie van principes en parameters, waarin wordt verondersteld dat het aangeboren universeel taalvermogen bestaat uit principes en parameters die liggen opgeslagen in de universele grammatica. Positieve evidentie in de taalinput zorgt er vervolgens voor dat deze principes en parameters ingesteld worden conform de taal die het kind aan het leren is als moedertaal (Chomsky, 1980).

input -> Language acquisition device (LAD) -> Grammatica

Figuur 1. Schematische weergave van het taalverwervingsmechanisme. (Bron: O'Grady, 1997)

Het aangeboren taalvermogen zou onderhevig zijn aan een kritieke periode. De *Critical period hypotheses* (CPH) werd voor het eerst door neuroloog Wilder Penfield en Lamar Roberts voorgesteld in 1959 en gepopulariseerd door taalkundige Eric H. Lenneberg in 1967. Schrijnende gevallen als die van Genie hebben laten zien dat de kritieke periode voor het natuurlijk verwerven van een taal rond het twaalfde levensjaar ligt (Curtis, 1977 in: DeKeyser & Larson-Hall, 2009). Over het daadwerkelijke bestaan van de kritieke periode en waar deze kritieke periode ligt bestaat echter tot op de dag van vandaag discussie.

Binnen de generatieve taalkunde zijn verschillende deelgebieden te benoemen, zoals de syntaxis (zinsleer), fonologie (klankleer), semantiek (betekenisleer) en morfologie. Morfologie is de leer van de structuur van woorden en de manier waarop woorden gevormd worden. Morfologie houdt zich bezig met morfemen, wat de kleinste betekenisdragende eenheden in een woord zijn. Morfemen zijn op te delen in twee klassen, derivatieve morfemen en inflectionele morfemen. Een derivatieve morfeem wordt toegevoegd aan een stam en zorgt ervoor dat de woordklasse verandert, bijvoorbeeld drink (V) -> drinkbaar (A). Inflectionele morfemen zorgen niet voor een verandering van de woordklasse, maar zijn nodig om aan grammaticale regels te voldoen. Zo zijn in veel talen het werkwoord en subject verplicht te congrueren in aantal, persoon en getal. Door toevoeging van het juiste inflectionele morfeem wordt deze congruentierelatie mede tot stand gebracht. Ook het meervoud valt binnen de categorie inflectionele morfologie.

Veel eerdere studies naar de verwerving van morfologie bij zowel eerste- als tweedetaalleerders hebben laten zien dat er sprake is van een gradatie wat betreft het verwervingspatroon. Dit betekent dat bepaalde inflectionele patronen eerder verworven worden dan andere. Inherente moeilijkheid zou hieraan ten grondslag liggen. Sommige categorieën vereisen meer kennis van onderliggende features dan andere categorieën. Deze onderliggende features zorgen ervoor dat sommige categorieën pas later verworven worden dan andere (O'Grady, 1997).

Een van de inflectionele patronen die vroeg verworven worden zijn de meervoudsvormen. Dit in tegenstelling tot bijvoorbeeld de inflectiemorfemen van subject-werkwoord congruentie. Die worden later verworven omdat ze andere onderliggende structurele syntactische relaties vereisen. Dit betekent echter niet dat de verwerving van het meervoud eenvoudig is en zonder 'fouten' verloopt. Deze gradatie moet eerder gezien worden als een relatieve gradatie (O'Grady, 1997). Immers, kinderen staan alsnog voor de grote taak om allereerst te leren dat er een verschil is tussen bijvoorbeeld een knuffel en meerdere knuffels. Vervolgens moeten ze leren dat je

dit verschil ook terugziet in de woorden die je ervoor gebruikt. Daarbij in beschouwing nemende dat kinderen op een bepaald punt in de taalontwikkeling tot wel meer dan dertig nieuwe woorden per dag kunnen leren, geeft aan dat ook hier niet gesproken kan worden van een makkelijke taak.

2.2 Geen principes en parameters

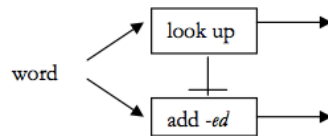
De meeste onderdelen van de Universele Grammatica zijn te verklaren vanuit de hierboven besproken universele set principes en parameters waar ieder kind mee geboren zou worden. Voor inflectionele morfologie ligt dit echter anders. Het is zeer onwaarschijnlijk dat het inflectionele systeem van werkwoorden, adjectieven en meervouden gereduceerd kan worden tot een enkele parameter. Het aantal parameters dat nodig zou zijn om deze systemen volledig te verklaren zou drastisch moeten toenemen, waarmee de theorie van principes en parameters uiteindelijk betekenisloos zou worden (Weerman et al., 2006).

Als alternatief voor de principes en parameters is daarom voorgesteld dat er een andere strategie bestaat die verantwoordelijk is voor de vroege en succesvolle verwerving van inflectie bij kinderen (Weerman et al., 2006). Het gaat om een leerstrategie die gelijk is aan het *duale route model* zoals Pinker dit in veel eerdere literatuur beschreven en onderbouwd heeft (o.a. Pinker & Prince, 1988; Pinker & Prince, 1991; Pinker, 1997).

In het duale route model wordt ervan uitgegaan dat kinderen regels en uitzonderingen leren. Het inflectionele systeem van bijvoorbeeld het meervoud bestaat namelijk uit regelmatige en onregelmatige vormen. Een theorie die uitgaat van het duale route model is de *Words-and-Rules* theorie (Pinker & Prince, 1991; Clahsen et al., 1992; Marcus et al, 1995; Pinker, 1998; Clahsen, 1999a). Volgens deze theorie worden regelmatige en onregelmatige morfologie op verschillende manieren behandeld. Regelmatige vormen worden gevormd door regels, die een affix bevestigen aan een stam om zo de geschikte vorm af te leiden. Onregelmatige vormen zouden opgeslagen worden in het lexicon. Wanneer voor een stam, zoals *tafel*, geen onregelmatige vorm gevonden kan worden in het mentale lexicon worden de regels toegepast. Deze regels zorgen er dan voor dat er een affix wordt bevestigd aan de stam waardoor de juiste vorm van het meervoud gevormd wordt. Dit systeem zou overigens niet alleen voor het meervoud gelden, maar bijvoorbeeld ook voor adjectivale inflectie en werkwoordvervoegingen.

De vraag is dan hoe het model te werk gaat bij het bepalen van de juiste vorm voor het meervoud. Als de twee routes achtereenvolgens doorlopen moeten worden kost het veel tijd voor de juiste vorm toegewezen kan worden. De theorie gaat uit van

een parallelle route, waarbij er tussen de twee routes een link is die de regel kan blokkeren wanneer er een eventuele onregelmatige vorm gevonden wordt in het mentale lexicon. Dit wordt het *blocking principle* genoemd (Kiparsky, 1982; Marcus et al., 1992; Pinker, 1999). Geschematiseerd ziet dit eruit zoals in figuur 2.

Figuur 2. Schematische weergave van het duale-route mechanisme. (Bron: Van Wijk, 2007)

De stam betreedt tegelijkertijd het opzoekpatroon en het regelpad. Terwijl de stam segment voor segment gekoppeld wordt aan een trefwoord in het mentale lexicon, wordt het toepassen van het regelmatige affix geblokkeerd door de link tussen de twee componenten. Zodra het volgende segment niet meer gekoppeld kan worden aan een vorm in het mentale lexicon, oftewel het blijkt een regelmatige vorm, wordt de blokkade op het regelmatige affix gestopt en alsnog toegevoegd. Af en toe kan er sprake zijn van verwarring in het proces en kan het fout gaan waardoor per abuis de default wordt toegevoegd aan een vorm die eigenlijk onregelmatig is. Deze fouten in de spraak van kinderen leveren volgens de theoretici een bewijs dat er inderdaad regels en onregelmatige vormen aanwezig zijn.

Het duale route mechanisme van de *Words-and-Rules*-theorie gaat er daarnaast van uit dat onder bepaalde omstandigheden regelmatige items opgeslagen kunnen worden, naast de onregelmatige vormen. Pinker (1997) beschrijft dit als volgt:

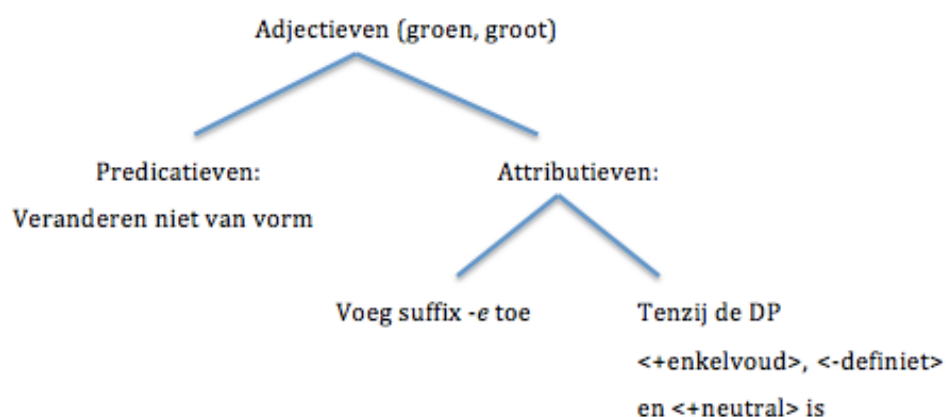
"[...] the words-and-rules theory assumes that memory is constantly working alongside rules – that's how irregular verbs arise to begin with – and it would be a strange mental block indeed that would force the memory system to be amnesic for all the regular past-tense forms it hears."

Allereerst kan een frequent voorkomen de waarschijnlijkheid dat een item wordt opgeslagen doen toenemen. Er zijn studies die frequentie-effecten hebben laten zien voor regelmatige vormen met een frequent voorkomen. Dit houdt in dat woorden die met een hogere frequentie voorkomen in de taalinput, sneller geproduceerd worden. Dit suggereert dat ze opgeslagen zijn, omdat het regelmechanisme overgeslagen kan worden (Stemberger & MacWhinney, 1988; Alegre & Gordon, 1999).

2.3 De leerstrategie

In de vorige paragraaf werd gesteld dat het leren van morfologische inflectie eigenlijk het leren is van een regel voor de regelmatige vormen en dat de onregelmatige vormen opgeslagen worden. De vraag blijft dan hoe deze regelmatige en onregelmatige vormen geleerd worden. Weerman et al. (2006) stellen voor dat kinderen beschikken over een leerstrategie die het mogelijk maakt dat kinderen tegenstellingen leren tussen gemarkeerde en ongemarkeerde (i.e. de default) vormen. De leerstrategie is onderdeel van het Language Acquisition Device (LAD) en kan gezien worden als een soort analytisch vermogen om de regels te abstraheren uit de stroom input. Het kind zou deze strategie herhalend toepassen: binnen de groep gemarkeerde vormen wordt steeds weer een onderscheid gemaakt tussen een gemarkeerde en ongemarkeerde vorm. De procedure wordt toegepast totdat alle vormen geanalyseerd zijn. De leerstrategie is daarmee een datagedreven procedure waarbij steeds weer een onderscheid gemaakt wordt tussen gemarkeerde en ongemarkeerde vormen. Het kind past deze net zo lang toe tot het een regel heeft gegenereerd en daardoor de uitzonderingen apart kan opslaan (Weerman et al., 2006). De observatie dat kinderen vanaf geboorte zeer goede analisten zijn ondersteunt deze theorie (O'Grady, 1997).

Voor deze scriptie is de koppeling naar het onderzoek van Weerman et al. (2006) belangrijk omdat zij in hun onderzoek lieten zien dat er een groot verschil bestond tussen de drie groepen leeders (L1 kinderen, L1/L2 kinderen en L2 volwassenen) die zij meenamen in hun onderzoek naar de verwerving van adjectivale inflectie in het Nederlands. Wat Weerman et al. (2006) aan de hand van de verwervingspatronen van de groepen hebben laten zien, is dat de leeftijd van eerste blootstelling aan het Nederlands een effect heeft op het uiteindelijke stadium dat bereikt wordt als het gaat om adjectivale inflectie.

Figuur 3. Het Nederlandse adjectivale systeem (Weerman et al., 2006)

Om dit toe te lichten wordt hier kort verteld wat de resultaten van het onderzoek waren. Uit figuur 3 valt af te lezen dat het Nederlandse adjectivale systeem bestaat uit twee groepen, waarbij sprake is van één uitzondering. Predicatieve adjectieven (*'De deur is groen'*) veranderen niet van vorm, de stam *groen* krijgt niet het suffix *-e* als uitgang. Attributieve adjectieven (*'De groene deur'*) krijgen wel het suffix *-e*, tenzij de DP de features <+enkelvoud>, <-definiert> en <+neutral> heeft. Deze laatste categorie is een uitzonderingscategorie, en wanneer de DP deze features draagt dan wordt het suffix *-e* niet toegevoegd aan het adjectief (*'Een groen huis'*).

In hun onderzoek hebben Weerman et al. (2006) laten zien dat de drie groepen verschillende eindstadia bereiken in de verwerving van adjectivale inflectie. Waar de L1 kinderen het volledige systeem verwerven, suggereren de overgeneralisaties die L2 kinderen ook na lange blootstelling nog laten zien, dat zij wel leren een onderscheid te maken tussen de predicatieven en de attributieven maar dat zij niet meer in staat zijn de uitzonderingsklasse te verwerven. De volwassen L2-leerders vertoonden de neiging de inflectie in zijn geheel weg te laten, wat voor sommige attributieven leidt tot een gebruik conform de Nederlandse regels maar op andere gebieden leidt tot overgeneralisaties.

De gevonden verschillen kunnen verklaard worden als aangenomen wordt dat er inderdaad een leerstrategie beschikbaar is die tot een beperkte leeftijd beschikbaar is. De volwassen L2 leerders hebben geen toegang tot deze strategie en hebben daarom de neiging om de inflectie helemaal weg te laten. Wat voor predicatieve adjectieven dus een goede beslissing lijkt maar leidt tot overgeneralisaties bij attributieve adjectieven. L1 leerders hebben volledige toegang tot de strategie en presteren daardoor op alle gebieden heel goed. De jonge L2 leerders maken echter niet altijd de laatste stap en dit wordt verweten aan hun relatieve late start: de beschikbaarheid tot de leerstrategie verloopt nog voordat ze het adjectivale systeem helemaal verworven hebben. Weerman et al. (2006) concluderen dat de leerstrategie waarover kinderen beschikken onderhevig is aan een kritieke periode waardoor kinderen maar tot een bepaalde leeftijd de beschikking hebben over de leerstrategie.

Ook voor het Nederlandse meervoud is de aanname dat er onderliggend sprake is van een regelgebaseerd systeem dat het kind leert door gebruik te maken van een leerstrategie. Ook in dit systeem is immers sprake van regelmatige en onregelmatige vormen. Weerman et al. (2006) hebben in hun onderzoek echter alleen de factor leeftijd van eerste blootstelling meegenomen als mogelijk beïnvloedende factor. Dat kan een vertekend beeld opleveren, omdat het niet uit te sluiten is dat in het verwervingsproces ook andere factoren een rol spelen. In dit onderzoek wordt er daarom naast de factor leeftijd van eerste blootstelling ook gekeken of er mogelijk crosslinguïstische invloed is

die een rol speelt in het verwervingsproces. In dit geval is dat de vraag of het Sranan Tongo als eerste taal (bij de groep L1/L2 kinderen) of als een van de twee moedertalen (bij de 2L1 kinderen) een rol speelt bij de verwerving en het gebruik van het Nederlandse meervoudssysteem. In paragraaf 2.4.4 wordt verder toegelicht waarom deze factor mogelijk ook bij de verwerving van het Nederlandse meervoud een rol speelt. Daarnaast wordt ook de invloed van de kwantiteit van de input kort beschouwd als mogelijke beïnvloedende factor. Deze factor wordt verder toegelicht in paragraaf 2.4.3.

2.4 Tweedetaalverwerving

In bovenstaande tekst wordt een aantal keer een onderscheid gemaakt tussen kinderen die één taal leren, kinderen die meerdere talen leren en volwassenen die op latere leeftijd nog een tweede taal leren. Binnen het taalverwervingsonderzoek is dit onderscheid van groot belang omdat er verschillende verwervingspatronen gevonden worden bij deze groepen. In deze paragraaf zal toegelicht worden wat dit verschil precies betekent voor dit onderzoek en waarom deze groepen in dit onderzoek zijn meegenomen.

2.4.1 Onderzoek naar tweedetaalverwerving

Binnen de taalwetenschap wordt een onderscheid gemaakt tussen vroege en late meertaligheid bij kinderen. De leeftijd waarop kinderen de tweede taal leren speelt hierbij een grote rol. De grens tussen vroege en late meertaligheid wordt meestal rond de leeftijd van drie of vier jaar gelegd. Als een kind voor deze leeftijd twee of meer talen leert dan is er sprake van vroege meertaligheid. Leert het kind de tweede taal na de leeftijd van drie of vier jaar, dan wordt er gesproken van late meertaligheid. Dit onderscheid wordt ook wel aangeduid met de begrippen simultane en successieve verwerving (o.a. Matras, 2004).

We spreken van simultane verwerving als het kind vanaf hetzelfde moment, meestal de geboorte, twee of meer talen verwerft. Het taalontwikkelingsproces is dan vergelijkbaar met het ontwikkelingsproces van eentalige kinderen. Het grote verschil met kinderen die een taal leren, is dat de tweetalige kinderen de verschillende fasen in het taalverwervingsproces niet in één taal, maar in twee talen apart van elkaar doorlopen. Het kind is twee aparte taalsystemen tegelijk aan het opbouwen, die apart van elkaar in de hersenen worden opgeslagen. De kinderen bouwen in feite twee moedertalen op (Van Gelder, 2005).

Bij successieve meertalige kinderen ligt dit echter anders. Het kind leert vanaf de geboorte één taal, en komt pas op een later moment, vaak buiten de thuisomgeving, in contact met de tweede taal (De Rijke & Sanders, 1995). Bij successieve meertaligheid is er een duidelijk verschil tussen de moedertaal en de tweede taal die op een later moment in de ontwikkeling geleerd wordt. De moedertaal kan dan een rol spelen bij de verwerving van de tweede taal. Wanneer het kind in de moedertaal al een basis aan kennis ontwikkeld heeft, kan hij op die kennis van de eerste taal leunen bij het verwerven van de tweede taal. Zo hoeft het kind niet meer te leren dat wereldse concepten een naam hebben, dat acties benoemd kunnen worden met een werkwoord. En als een kind bijvoorbeeld het woord 'vlinder' in de moedertaal al kent, dan zal hij dit woord sneller in de tweede taal aanleren, dan een kind dat nog helemaal niet weet wat een vlinder is (Klooster, 2001).

Maar deze invloed gaat verder dan alleen de conceptuele kennis. Al voor de leeftijd van vier jaar bouwt het kind belangrijke onderdelen van het talige systeem op. Als een kind na de leeftijd van vier jaar begint met het leren van een tweede taal, kan het leunen op de talige kennis die hij van de eerste taal heeft opgebouwd. In de literatuur wordt dit bij volwassenen ook wel 'transfer' genoemd, oftewel 'het proces waarbij reeds verworven kennis en vaardigheden worden gebruikt in nieuwe taaksituaties om de taak op te lossen en iets nieuws te leren' (Vedder, 1998). Bij kinderen wordt vaak eerder gesproken van crosslinguïstische invloed in plaats van transfer. Over crosslinguïstische invloed bij simultaan meertalige kinderen zijn de meningen verdeeld. Oorspronkelijk zou er geen sprake zijn van crosslinguïstische invloed aangezien het kind voor beide talen tegelijkertijd een taalsysteem aan het opbouwen is. Maar recentere onderzoeken lijken aan te tonen dat ondanks dat kinderen twee aparte taalsystemen aan het opbouwen zijn, crosslinguïstische invloed niet uitgesloten is (Hulk & Müller, 2000).

In de diverse artikelen die hierboven besproken zijn wordt steeds een vergelijking gemaakt tussen het proces van eerste- en tweede taalverwerving. Het is belangrijk te benadrukken dat - hoewel er ten dele gelijke patronen gevonden kunnen worden - het verwerven van een tweede taal op latere leeftijd anders is. In veel onderzoeken is aangetoond dat late tweedetaalverwervers niet vanzelfsprekend een moedertaalniveau bereiken (o.a. O'Grady, 1997; Weerman et al., 2006; Unsworth, 2008; Unsworth, 2012). Voor de verwerving van een eerste taal wordt vaak aangenomen dat er sprake is van een kritieke periode. Over de precieze invulling van deze kritieke periode - bijvoorbeeld voor welke onderdelen deze geldt en op welke leeftijd hij zich manifesteert - zijn de meningen nog verdeeld. In ieder geval wordt met een kritieke periode bedoeld dat bepaalde aspecten van een taal binnen deze periode makkelijker of

beter verworven worden (Ortega, 2009). Ook voor tweedetaalverwerving is er onderzocht of daar sprake is van een kritieke periode. Sommige onderzoekers gaan er vanuit dat de *Critical Period Hypothesis* ook van toepassing is op tweedetaalverwerving. De Critical Period Hypothesis is voorgesteld voor eerstetaalverwerving en gaat er daar vanuit dat het de puberteit is die gekenmerkt wordt als de kritieke periode. Er is voorgesteld dat deze leeftijdsgrens ook geldt voor de verwerving van een tweede taal. De tweede taal zou dan het makkelijkst geleerd worden voor deze periode (Johnson & Newport, 1989; Bialystok & Hakuta, 1999; Weber-Fox & Neville, 1999). Verschillende studies hebben laten zien dat er een relatie is tussen de leeftijd waarop iemand een taal begint te leren en het niveau dat uiteindelijk bereikt wordt. Wat dit in ieder geval lijkt aan te tonen is dat het aangeboren taalvermogen waar een kind vanaf de geboorte over beschikt gedurende de levensontwikkeling op een andere manier beschikbaar wordt. Vanuit verschillende taalverwervingstheorieën worden verklaringen gezocht voor de patronen die gevonden worden bij de tweedetaalverwerving.

Binnen het kader van inflectionele morfologie verklaart onder andere het DP-model van Ullman (2004) het verschil dat ook Weerman et al. (2006) al vonden in hun onderzoek naar adjectivale inflectie. Het DP-model is vergelijkbaar met het duale route model en stelt dat er twee verschillende soorten linguïstische systemen zijn die een rol spelen bij taalgebruik en taalverwerving: het declaratieve en het procedurele geheugen. Het procedurele geheugen is verantwoordelijk voor de berekening van de regels, de regelmatige vormen dus. Het declaratieve geheugen is eigenlijk het lexicon, hierin liggen de arbitraire informatie en alle onregelmatige vormen opgeslagen.

Het model stelt dat kinderen bij het leren en gebruiken van de grammatica, de regels van de taal, gebruik maken van het procedurele geheugen. Naarmate mensen volwassen worden zou het brein veranderen van structuur en zou het procedurele geheugen minder sterk worden. Hierdoor moet de volwassen taalleerders een verschuiving maken naar het declaratieve geheugen, niet alleen voor de uitzonderingen en maar ook voor de grammaticale functies. Hierdoor ontstaat een verschil in leerpatronen en is het taalverwervingsproces naarmate mensen ouder worden minder efficiënt (Ullman & Pierpont, 2005).

2.4.2 De invloed van input

Er zijn een aantal factoren die meespelen in het verwervingsproces en het uiteindelijke niveau dat kinderen bereiken. Paradis (2007) noemt een zevental factoren, waaronder sociaal economische status, typologie van de eerste taal en de kwaliteit en kwantiteit van de input. In deze paragraaf wordt gekeken naar eerder onderzoek naar de invloed

van input op de taalverwerving. Want, zoals eerder al gesteld werd, is de leerstrategie voor het verwerven van onder andere de regelmatige en onregelmatige meervoudsvormen datagedreven. Deze data kan ook wel aangeduid worden als de input die het kind krijgt en speelt dus een rol bij de verwerving van het meervoud.

Wanneer een kind vanaf de geboorte twee talen leert, of op latere leeftijd een tweede taal gaat leren waarbij de eerste taal ook actief gesproken blijft, heeft dit gevolgen voor de hoeveelheid input die het kind krijgt in de beide talen. Per taal krijgt een tweetalig kind dan minder input dan een kind dat slechts een van die twee talen leert. Zeker wanneer uitgegaan wordt van een datagedreven leerstrategie, waarbij de hoeveelheid input gerelateerd is aan de snelheid waarmee een bepaald aspect verworven wordt, kan het mogelijk zo zijn dat meertaligheid, gevolgen heeft voor de snelheid waarmee een taal verworven wordt. Dit blijkt onder andere uit de verschillen die gevonden worden als eentalige en simultaan tweetalige kinderen met elkaar vergeleken worden. Uit eerder onderzoek is gebleken dat de kwantiteit van de input van invloed is op de snelheid waarmee een bepaald aspect van de taal verworven wordt (Gathercole et al., 2007). Met andere woorden, hoe vaker een kind iets hoort, hoe sneller het kind dit zal verwerven.

In de literatuur is voorgesteld dat er sprake is van een *critical mass*, oftewel een toereikende hoeveelheid input om een bepaald aspect van een taal überhaupt te kunnen verwerven (Gathercole & Hoff, 2007). Hierbij komt echter een groot probleem kijken, namelijk dat termen als 'een toereikende hoeveelheid input' drastisch vragen om verder gespecificeerd te worden, terwijl dit tot op heden nog niet mogelijk is gebleken. Daardoor blijft het nog een vaag begrip.

Wanneer gekeken wordt naar de snelheid waarmee bepaalde aspecten van een taal verworven worden, blijkt de rol van input groter te worden. Er zijn meerdere studies die hebben laten zien dat input een belangrijke rol speelt in het taalverwervingsproces. Zo is voor de verwerving van het Nederlandse grammaticale geslacht aangetoond dat successieve meertalige kinderen dit niet, of in ieder geval later dan eentalige kinderen, compleet verwerven (Unsworth, 2008). Dit onderzoek toonde een correlatie aan tussen frequentie-effecten (woorden met een hogere frequentie worden sneller geproduceerd) en de observatie dat het bereiken van het doeltaalniveau correleert met de lengte van blootstelling. Dit suggereert dat de kwantiteit van input een significante factor is in de verwerving van het Nederlandse grammaticale geslacht.

Een andere studie die aantoonde dat de hoeveelheid input correleert met de talige prestaties is het onderzoek van Paradis (2010) naar het gebruik en de kennis van

Engelse werkwoordmorfologie. Hieruit bleek dat onder andere de mate van blootstelling aan een taal sterk bepaalde in welke mate de tweetaligen de norm, gesteld door eentalige Engelse kinderen, benaderden. Verder heeft ook Gathercole (2002a, 2002b, 2002c, in Gathercole & Hoff, 2007) aangetoond dat input correleert met de snelheid waarmee een bepaald aspect van een taal verworven wordt. In een onderzoek naar Spaans-Engelstalige kinderen heeft zij laten zien dat sommige structuren (waaronder *mass/count* en *that-trace*) onderhevig zijn aan een effect van kwantiteit van de input, waarbij eentalige kinderen sneller deze structuren verworven hadden dan de tweetalige kinderen. Voorbeelden van onderzoeken met dergelijke uitkomsten zijn rijk vertegenwoordigd in de literatuur.

Uit onderzoek naar de verwervingsvolgorde van grammaticale morfemen (Brown, 1973; De Villiers & De Villiers, 1973, in Gathercole & Hoff, 2007) blijkt dat factoren als linguïstische complexiteit en de mate waarin aspecten benadrukt/aanwezig zijn in een taal meer invloed hebben op de verwervingsvolgorde dan de factor input. Toch dient hier benadrukt te worden dat input hier niet uitgesloten moet worden als belanghebbende factor.

2.4.3 Invloed van de eerste taal

Eerder al werd gesteld dat het simultaan leren van twee talen vergelijkbaar is met het leren van een eerste taal, met als verschil dat het simultaan tweetalige kind twee aparte taalsystemen aan het opbouwen is. Het verwervingspatroon van het successieve meertalige kind kent daarentegen een belangrijk verschil met dat van eentalige kinderen. Het successief meertalige kind heeft al een deel van het taalsysteem in de eerste taal opgebouwd. Onderzoek heeft aangetoond dat successieve tweedetaalverwerving wordt gekenmerkt door crosslinguïstische invloed. Dit houdt in dat het successieve meertalige kind kennis die het heeft opgebouwd in de eerste taal kan gebruiken bij het verwerven van de tweede taal. Doordat kinderen kunnen leunen op aspecten die ze eerder al geleerd hebben, betekent een verminderde input niet per definitie dat een meertalig kind bepaalde aspecten trager verwerft. Toch is in recentere onderzoeken beargumenteerd dat ook bij simultaan meertalige kinderen sprake kan zijn van crosslinguïstische invloed (Hulk & Müller, 2000).

Dat de eerste taal inderdaad van invloed is blijkt uit diverse onderzoeken waarin is aangetoond dat eigenschappen van de eerste taal soms teruggevonden worden in het taalgebruik van de andere taal. Dit wordt vooral veel gevonden bij volwassen tweedetaalverwervers, maar ook bij kinderen. Bij volwassenen wordt in dit geval gesproken van *transfer*; het eerste taalsysteem is volledig opgebouwd en bij het leren

van de nieuwe taal dringt de moedertaal door in deze nieuwe taal. De volwassen leerder gebruikt dan de eigenschappen van een bepaald aspect uit de eerste taal bij een soortgelijk aspect in de tweede taal. Wanneer het gaat over taalverwerving bij kinderen, wordt eerder gesproken van crosslinguïstische invloed. Het verschil met transfer is dat bij successieve meertalige kinderen het eerste taalsysteem ook nog niet volledig is opgebouwd. Het kind kan dus wel leunen op de eerste taal, maar de flexibiliteit die het kind nog heeft bij het leren van een nieuwe taal zorgt ervoor dat er hier meer gesproken moet worden van invloed dan van het overzetten van eigenschappen (Unsworth, 2012).

Een hypothese die uitgaat van crosslinguïstische invloed is de *Bilingual Bootstrapping Hypothesis* (Gawlitzek-Maiwald, Tracy 1996, in Meisel 2004). Deze hypothese stelt dat het mogelijk is om informatie van de ene taal beschikbaar te stellen in de andere taal, als deze informatie nog niet aanwezig was in die tweede taal. Hulk en Müller (2000) stellen twee voorwaarden voor crosslinguïstische invloed. Allereerst wordt gesteld dat crosslinguïstische invloed plaats moet vinden op het niveau van de *syntaxis-pragmatische interface*, oftewel in het C-domein (het hoogste structurele niveau van de zin). De tweede voorwaarde die Hulk en Müller stellen is dat er op het niveau van de S-structuur (de oppervlaktestructuur van de zin) overlap moet zijn tussen de twee talen. Specifieker gezegd moet de eerste taal bewijs leveren voor de aanwezigheid van meer dan een analyse van een bepaalde structuur, en de tweede taal moet een van deze analyses versterken wil er crosslinguïstische invloed voorspeld worden. Cruciaal hierbij is dat de aanwezigheid van meer dan een grammaticale analyse beoordeeld moet worden vanuit het perspectief van het kind (Müller & Hulk, 2001, in: Unsworth, 2012).

In de afgelopen jaren zijn meerdere onderzoeken gedaan naar crosslinguïstische invloed. Een aantal studies heeft bewijs gevonden voor de voorwaarde dat er op S-structuur overlap moet zijn tussen beide talen (o.a. Foroodi-Nejad & Paradis, 2009; Hacoen & Schaeffer, 2007; Paradis & Navarro, 2003; Serratrice, Sorace, & Paoli, 2004 in: Unsworth, 2012). Voor de voorwaarde die stelt dat crosslinguïstische invloed plaats moet vinden op het niveau van de *syntaxis-pragmatische interface* is nog weinig empirische ondersteuning gevonden. Wel hebben verschillende studies laten zien dat crosslinguïstische invloed aanwezig is binnen andere domeinen, zoals de syntaxis en de syntaxis-morfologische interface (o.a. Argyri & Sorace, 2007; Austin, 2007; Pérez-Leroux, Cuza, & Thomas, 2011, in: Unsworth, 2012).

Wat betreft crosslinguïstische invloed op het domein van inflectionele morfologie, waartoe ook de meervoudsvorming behoort, hebben Serratrice et al. (2009, in Unsworth, 2012) in een studie naar meervoudige DPs gevonden dat Engels-Italiaanse tweetalige kinderen die wonen in Italië minder crosslinguïstische invloed laten zien,

waarbij ze aan de hand van de data de conclusie trekken dat dit duidt op een algemeen effect van de mate van blootstelling. Lee et al. (2010, in: Unsworth, 2012) merken in een andere studie echter op dat zelfs na langdurige blootstelling aan het Engels, crosslinguïstische invloed van het Koreaans op het Engels aanhoudt. Ook in andere studies is een correlatie gevonden tussen de afname van crosslinguïstische invloed en de toename van de lengte van blootstelling (o.a., Austin 2009; Sorace & Serratrice 2009; Serratrice et al. 2009 in: Kolb, 2014). Crosslinguïstische invloed komt waarschijnlijk vaker voor in de ontwikkelingsstadia dan in het eindstadium (Kolb, 2014).

Tot dusver zijn er in deze scriptie drie verschillende factoren besproken die van invloed kunnen zijn op het taalverwervingsproces van zowel simultane als successieve meertalige kinderen, de leeftijd van eerste blootstelling, de hoeveelheid input en de invloed van de eerste taal. In de literatuur is ook wel geclaimd dat de factoren sterk met elkaar samenhangen, en dat de hoeveelheid input de omvang van de crosslinguïstische invloed kan bepalen (o.a. Austin, 2009; Sorace & Serratrice, 2009, in: Unsworth, 2012). De vraag blijft hierin wel in welke mate er sprake is van crosslinguïstische invloed als een taal een bepaald fenomeen helemaal niet heeft, en de tweede taal wel (i.e. *zero-to-one-mapping*). Merken de kinderen het verschil überhaupt op? Of merken ze dit verschil pas later op en leunen ze daarom toch op het linguïstische systeem van de eerste taal?

2.5 Nederlands

Voor de analyse van de onderzoeksresultaten is het noodzakelijk eerst het Nederlandse meervoudslandschap en de verwerving daarvan te schetsen. In deze paragraaf wordt allereerst het Nederlandse meervoudssysteem beschreven. Vervolgens zullen de onderliggende taalkundige elementen die van invloed zijn op het meervoudssysteem besproken worden. Aangetoond zal worden dat - hoewel fonologische factoren wel degelijk een rol spelen - er geen eenduidige scheiding is tussen de affixen *-en* en *-s*. In de laatste subparagraaf zal vervolgens de verwerving van het Nederlandse meervoud door eentalige kinderen besproken worden.

2.5.1 Het Nederlandse meervoudssysteem

In de talen die over de hele wereld gesproken worden kun je veel verschillende manieren onderscheiden om aan te geven dat een nomen meervoudig is. In de meeste talen gaat het om een proces van affixatie, waarbij een affix toegevoegd wordt aan het nomen. In sommige talen wordt er een standaard affix toegevoegd, in andere talen, zoals het Tsjechisch, bestaat er een keuze uit ruim tien verschillende affixen om het meervoud te vormen. In weer andere talen blijft het naamwoord hetzelfde maar wordt het

meervoud aangeduid door het gebruik van een artikel of een partikel. Sommige talen kennen echter helemaal geen morfologisch vormverschil tussen het enkelvoud en het meervoud.

In het Nederlands wordt het meervoud gevormd door een suffix toe te voegen aan een naamwoord. In bijna alle gevallen gaat het om het suffix *-en* of *-s* (bijvoorbeeld *woorden* en *fietsen* of *tafels* en *regels*). Voor het suffix *-en* geldt echter dat dit in de spraak vaak wordt geproduceerd als een schwa. Daarnaast zijn er een aantal naamwoorden die een speciale manier van meervoudsvorming ondergaan. Allereerst is er de categorie naamwoorden die het suffix *-es* (/ə/) neemt. Dit affix wordt alleen gevonden bij leenwoorden die eindigen in een sibilant (i.e. een sisklank) (Van Wijk, 2007). Het gaat om woorden zoals in (1)¹:

(1)	race	/'res/	/'resəs/
	douche	/'duʃ/	/'duʃəs/
	lunch	/'lɪnʃ/	/'lɪnʃəs/

Eigenlijk nemen deze woorden ook het suffix *-s* als meervoudssuffix, maar om een slecht klinkende sibilantsequentie te voorkomen wordt een schwa (/ə/) ingevoegd naast het reguliere suffix *-s*.

Een tweede groep die als uitzondering gezien moet worden, is de groep die een klankverandering ondergaat. Dit kan een klankverandering binnen het naamwoord zijn, zoals in (2):

(2)	schip	schepen
	gat	gaten
	slot	sloten

Daarnaast bestaat er een groep die een klankverandering aan het eind van de stam van het woord ondergaat. Voorbeelden hiervan zijn (3):

(3)	hand	handen	-	/hant/	/handen/
	pad	padden	-	/pat/	/padden/

Dit proces wordt *final devoicing* genoemd. Final devoicing is een taalspecifieke eigenschap en het Nederlands heeft deze regel in haar grammatica zitten. Specifiek

---

¹ De fonologische transcripties is alleen gebruikt wanneer de klankenreeks hiertoe aanleiding geeft

gezegd is final devoicing een regel die zegt dat een stemhebbende obstruent stemloos geproduceerd moet worden wanneer deze zich aan het eind van een woord bevindt. De obstruent verliest echter de onderliggende eigenschappen niet en wanneer het meervoudssuffix *-en* toegevoegd wordt, verliest de obstruent zijn status als laatste klank en kan er geen *final devoicing* meer op toegepast worden. De onderliggende eigenschappen komen weer omhoog en de van oorsprong stemhebbende obstruent wordt weer stemhebbend (Kerkhoff, 2007).

De volgende uitzondering betreft het suffix *-eren*. Voorbeelden hiervan zijn te vinden in (4). Deze vorm van het meervoud wordt ook wel het stapelmeervoud genoemd. Oorspronkelijk kende het Nederlands net als het Duits ooit het meervoudssuffix *-er*, waardoor het meervoud van het woord kind oorspronkelijk *kind-er* was. Toen dit meervoudssuffix niet meer als dusdanig geïnterpreteerd werd ontstond het stapelmeervoud doordat boven het 'oude' suffix *-er* het meervoud *-en* werd toegevoegd, waardoor het stapelmeervoud *-eren* ontstond (Booij en Van Santen, 1998).

(4)	volk	volkeren
	kalf	kalveren
	kind	kinderen
	lied	liederen
	been	beenderen
	ei	eieren

Binnen deze categorie meervouden zijn er drie naamwoorden die tevens een klankverandering ondergaan. Het gaat om de naamwoorden:

(5)	blad	bladeren
	gelid	gelederen
	rad	raderen

De laatste groep uitzonderingen bevat de naamwoorden die een Latijns meervoud kennen. Het gaat om woorden zoals:

(6)	museum	musea
	politicus	politici
	saldo	saldi

Bovenstaande groepen uitzonderingen meervoudsvormen kunnen allen beschouwd worden als niet-productieve suffixen en vallen daarmee in de categorie onregelmatige, in het lexicon opgeslagen, meervoudsvormen. In tabel 1 wordt een overzicht gegeven van de bestaande meervoudsuitgangen in het Nederlands, opgedeeld in regelmatige en onregelmatige vormen.

Regelmatig	
-en	<i>woorden, boeken, stoelen</i>
-s	<i>regels, tafels, koks, bekers</i>
Onregelmatig	
-eren	<i>eieren, kinderen</i>
Latijnse vormen	<i>fora, musea, academici</i>
Final devoicing	<i>hand-handen</i>
Klankveranderingen	<i>schip-schepen, gat-gaten</i>

Tabel 1. Het Nederlandse meervoudssysteem

Wat betreft de onderliggende features zijn de meervoudsvormen in het Nederlands vrij transparant. Dat er sprake is van een meervoudig naamwoord kan gezien worden aan de morfologische verandering die het naamwoord ondergaat. In het Nederlands wordt het meervoud altijd voorafgegaan door het definiete lidwoord *de*. Alleen in indefiniete contexten kan het meervoudige naamwoord ook zonder lidwoord voorkomen (*Ik heb boeken gekocht vs. Ik heb de boeken gekocht*).

2.5.2 Onderliggende eigenschappen

Om meer te kunnen zeggen over de verwachtingen rondom de verwerving van het meervoud door tweedetaalverwerwers is het zinvol om te kijken welke aspecten van het meervoud een rol spelen bij de verwerving bij eentalige kinderen. In het proefschrift van Van Wijk (2007) valt te lezen dat er binnen de distributie van de suffixen *-en* en *-s* patronen zichtbaar zijn als het gaat om de keuze van het meervoudssuffix. Er zijn twee fonologische factoren die een rol spelen, beide met hun eigen dominante bijbehorende suffix. Het gaat dan aan de ene kant om de *sonoriteitsfactor* en aan de *andere* kant om de *ritmische factor*.

Volgens Van Wijk verdelen deze twee factoren 'het Nederlandse meervoudslandschap in twee domeinen, die echter vage grenzen hebben omdat de twee factoren ook met elkaar interacteren' (Van Wijk, 2007). Door deze interactie ontstaan de uitzonderingen. De distributionele eigenschappen die hieronder besproken worden moeten dan ook gezien worden als tendensen en niet als harde generalisaties. Een goed

voorbeeld om dit aan te duiden is het verschil tussen de naamwoorden klok en kok, beide woorden zijn monosyllabisch (i.e. ze bestaan uit 1 lettergreep) en eindigen op een plosief. Toch neemt *klok* het suffix *-en* als meervoud en neem *kok* het suffix *-s*. Hieruit blijkt dat het Nederlandse meervoudssysteem niet rechtlijnig uitgelegd kan worden.

Toch zijn er twee domeinen die bijna geheel zonder uitzondering voorkomen waardoor hier gesproken kan worden van generalisaties. De eerste generalisatie betreft naamwoorden die eindigen op een sisklank (Van Wijk, 2007). Deze groep neemt nooit het affix *-s* als meervoudsmorfeem. Het gaat om woorden zoals in (7):

(7)	tas	tassen
	atlas	atlassen
	dreumes	dreumessen
	notaris	notarissen

De tweede groep generalisaties betreft naamwoorden die eindigen in een achterevoocaal, oftewel de klanken /a/, /o/ en /u/. Deze nemen allemaal het meervoudssuffix *-s*. Voorbeelden hiervan staan in (8).

(8)	schwa	schwas
	bureau	bureaus
	taboe	taboes

De Haas & Trommelen (1993, in Van Wijk 2007) merken op dat er twee uitzonderingen zijn op deze regel. Deze uitzonderingen zijn nemen *-en* in plaats van *-s* als suffix en de gelijkklank *-j* wordt ingevoegd.

(9)	koe	koeien
	vlo	vlooien

De distributie van alle naamwoorden die niet in de bovenstaande twee generalisaties en de genoemde onregelmatige categorieën vallen, zijn op te delen in de twee domeinen *-en* en *-s* die voor een groot deel bepaald worden door de twee fonologische factoren *klemtoon* en *sonoriteit*. Zoals gezegd kennen deze twee domeinen vage grenzen doordat de twee factoren met elkaar interacteren.

Sonoriteitsfactor

De eerste factor is de sonoriteitsfactor. Voor deze factor is de sonoriteitshiërarchie (o.a. Foley, 1992; Zwicky, 1972; Kiparsky, 1979; in Van Wijk 2007) of ook wel de sonoriteitsschaal van belang, weergegeven in figuur 4.

Plosieven	<	Frictatieven	<	Nasalen	<	Liquidae	<	Glijklanken	<	Vocalen
/p/		/f/		/m/		/l/		/j/		/i/
/t/		/v/		/n/		/r/		/w/		/e/
/k/		/s/		/ng/						/ei/
/b/		/z/								/u/
/d/		/ch/								/o/
/g/ (in goal)		/g/								/a/
		/h/								
		/sj/								
		/zj/								

Obstruenten

Sonoranten

Figuur 4. De sonoriteitsschaal

Op bovenstaande schaal loopt de sonoriteit van links naar rechts steeds meer af. Het Nederlands is een taal waarbij klanken richting het einde van een woord aflopen in sonoriteit. Sonoriteit kan het best beschreven worden als de doorklinkendheid van klanken, oftewel de mate waarin er sprake is van obstructie bij het uitspreken van de klank (Kooij & Van Oostendorp, 2003). De sonoriteitsfactor stelt dan ook dat finale clusters altijd dalende sonoriteit zouden moeten hebben. Als een zelfstandig naamwoord eindigt op een obstruent en het zou als meervoudssuffix *-s* krijgen, dan zou er geen sprake zijn van dalende sonoriteit. Dit moet vermeden worden en daarom krijgen deze zelfstandig naamwoorden vaak het meervoudssuffix *-en*. Zelfstandige naamwoorden die eindigen op een klank helemaal rechts op de sonoriteitsschaal kunnen het suffix *-s* krijgen zonder deze factor te schenden.

De meest duidelijke gevallen worden gevonden aan de uiteinden van de sonoriteitsschaal, waarbij finale clusters eindigend op een obstruent meestal *-en* krijgen:

- (10)   perzik   perzikken
              klok   klokken

Naamwoorden eindigend op een vocaal, dus helemaal rechts op de schaal krijgen vaak het meervoudssuffix *-s*:

(11)	bureau	bureaus
	taboe	taboes
	po	po's

De uitzonderingen zitten in het midden van de schaal. Deze uitzonderingen vinden plaats bij zowel consonanten (12) als bij vocalen (13)

(12)	balkon	balkons
	Maar:	
	ballon	ballonnen

(13)	ski	skis
	café	cafés
	milieu	milieus
	paraplu	parapulus
	Maar:	
	zee	zeeën
	reu	reuen
	fobie	fobieën
	individu	individuen

Het is belangrijk hier op te merken dat de sonoriteitsfactor niet een regel of een parameter betreft, maar het gaat erom dat naarmate de sonoriteit daalt, de kans op het meervoudssuffix *-s* toeneemt. Uit de uitzonderingen blijkt dat er nog een ander principe aan het werk is die invloed heeft op de keuze van het meervoudssuffix. Dit principe wordt de *ritmische factor* genoemd.

Ritmische factor

Het Nederlands is een klemtoontaal, waarbij klemtoon op verschillende plekken in een woord kan vallen (onder andere vanwege extrametriciteit (Trommelen & Zonneveld, 1989)). Bij klemtoon is het ritmische patroon belangrijk. Daarbij kan een voorkeur bestaan voor een sterk-zwak (trochee) of een zwak-sterk patroon (jambe). Het Nederlands kent een voorkeur voor het trocheïsche ritmepatroon. Deze voorkeur

beïnvloedt de keuze van het meervoudssuffix. Dit omdat het meervoudssuffix *-en* een extra syllabe toevoegt, waardoor het klemtoonpatroon verandert.

Een naamwoord met een beklemtoonde laatste lettergreep heeft de voorkeur voor *-en*. Dit suffix voegt een onbeklemtoonde syllabe toe, waardoor het trocheïsche patroon verschijnt. Een naamwoord met een onbeklemtoonde laatste syllabe heeft over het algemeen de voorkeur voor het suffix *-s*, zodat het klemtoonpatroon sterk-zwak blijft. Voorbeelden van naamwoorden die de ritmische factor volgen zijn:

(14)	barak	ba'rak	barakken
	canon	'canon	canons
	kanon	ka'non	kanonnen
	pony	'poni	ponies
	genie	ge'nie	genieën

De voorbeelden in (14) laten zien dat naast het sonoriteitsprincipe ook het ritmische patroon een rol speelt in de keuze van het suffix. Wat betreft sonoriteit van de laatste klank zijn de woorden *canon* en *poni* gelijk aan de woorden *kanon* en *genie*. Op basis van alleen de sonoriteitsfactor zouden deze woordparen dezelfde uitgang moeten krijgen. Maar doordat het klemtoonpatroon verschilt, ontvangen ze toch een verschillend suffix. De enkelvoudige vormen van de woorden *barak*, *kanon* en *genie* in (14) hebben het klemtoonpatroon zwak-sterk. Het Nederlands heeft echter een voorkeur voor een sterk-zwak patroon. Door het suffix *-en* toe te voegen om een meervoudsvorm te maken wordt een extra (onbeklemtoonde) syllabe toegevoegd en verandert het klemtoonpatroon van zwak-sterk naar sterk-zwak, waarna de woorden alsnog het trocheïsche patroon volgen. De enkelvoudige vorm van *poni* en *canon* hebben al het door het Nederlands gewenste sterk-zwakke patroon en krijgen daarom het suffix *-s*, zodat het gewenste sterk-zwakke patroon niet doorbroken wordt.

In het Nederlands kan de klemtoon ook vallen op de voorvoorlaatste syllabe van een naamwoord. Naamwoorden waar de hoofdklemtoon valt op de voorvoorlaatste lettergreep kunnen beide kanten op wat betreft suffixkeuze. Welk affix daadwerkelijk gekozen wordt hangt voor een deel af van de vraag of de laatste lettergreep ook beklemtoond is of niet (let wel, dit is dan niet de hoofdklemtoon). Voorbeelden van beide strategieën worden gevonden in woorden zoals in (15):

(15)	kakkerlak	kakkerlakken
	uniform	uniformen
	stadion	stadions
	kolibrie	kolibries

De twee fonologische factoren klemtoon en sonoriteit maken zoals gezegd ten dele tegenstrijdige voorspellingen. In bepaalde contexten zal de sonoriteitsfactor de voorkeur hebben boven de ritmische factor en vice versa. De lege cellen in figuur 5 geven de conflictgebieden tussen de twee factoren aan.

		<i>final syllable</i>	
		stressed	unstressed
<i>final sound</i>	diphthong/glide	-en	
	obstruent	-en	
	sonorant		
	front vowel		
	back vowel		-s

Figuur 5. De domeinen waarop de factoren sonoriteit en klemtoon de overhand hebben. De witte vlakken zijn de gebieden waar sprake is van een conflictsituatie (bron: Van Wijk, 2007).

Naamwoorden waarover de ritmische en sonoriteitsfactor tegenstrijdige voorspellingen maken hebben vaak een minder sterke voorkeur voor affix. Terwijl items waarbij de factoren een duidelijke voorspelling maken een sterke voorkeur hebben voor een affix. Het gebied met de sterkste voorkeuren is die van naamwoorden eindigend in een diftong.

Morfologische en semantische kenmerken

Als laatste zijn er nog twee andere principes die meespelen in de keuze van het meervoudssuffix, namelijk morfologische en semantische kenmerken. Bij het morfologische kenmerk gaat het vooral om het verschil tussen bastaardwoorden en leenwoorden. Waarbij bastaardwoorden, net als leenwoorden, woorden zijn die ontleend zijn aan een andere taal. Maar bastaardwoorden zijn inmiddels al zo diep ingeburgerd in de Nederlandse taal dat zij onderhevig zijn aan de Nederlandse principes

van de taal. Voor leenwoorden geldt dit niet, deze volgen nog het meervoud dat zij van oorsprong hebben. Wat betreft de semantische kenmerken gaat het er vooral om dat woorden met een bepaalde betekenis een vast suffix krijgen. Zo krijgen persoons- en beroepsnamen altijd het suffix *-s* (*koks, bakkers, generaals*).

2.5.3 Eerstetaalverwerving van het Nederlandse meervoud

Kinderen zijn zeer goede analisten zijn en bijzonder goed in staat zijn om de distributionele eigenschappen van een taal te abstraheren uit de stroom spraak die we ook wel de input van het kind noemen. Kinderen beschikken over de mogelijkheid om stress, prosodie, syllabes en lexicale patronen te herkennen in de input en zetten deze vervolgens om naar regels (Jusczyk et al., 1997, in Gathercole & Hoff, 2007). De vraag is dan of dit ook geldt voor bovenstaande factoren die de distributie van de regelmatige Nederlandse meervoudssuffixen *-en* en *-s* ten dele bepalen.

Naar de verwerving van het Nederlandse meervoud is pas in de laatste jaren gericht onderzoek gedaan en dan met name in het licht van het duale-route model. Een van de eerste bekende onderzoeken naar het Nederlandse meervoud komt van Schaerlaekens (1980, in Zonneveld, 2004). De ontwikkeling die Schaerlaekens beschrijft is zeer gedetailleerd. Maar wanneer de leeftijden en ontwikkelingsfasen vergeleken worden met Engelse en Duitse kinderen lijken de data van Schaerlaekens te suggereren dat Nederlandse kinderen 'beduidend trage leeders' zijn op dit gebied (Zonneveld, 2004). Hoewel een vergelijking met andere talen bijzonder interessant is, is het belangrijk dat er voorzichtig moet worden omgegaan met dergelijke vergelijkingen. Dit mede vanwege het feit dat er per taal verschillende fonologische factoren van invloed zijn op de distributie.

Uit de data van Zonneveld (2004) blijkt namelijk dat ook Nederlandse kinderen al vanaf 1;6 jaar de eerste meervoudsvormen laten zien. Uit deze data blijkt tevens dat kinderen een voorkeur hebben voor het suffix *-en*, een voorkeur die al aan het begin van de periode ontstaat. Verder blijkt dat het in dit beginstadium ook relatief vaak voorkomt dat een meervoudsvorm eerder gebruikt wordt dan de corresponderende enkelvoudige vorm. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat het zou gaan om naamwoorden die in deze fase van het leven van het kind vaak in de werkelijkheid in het meervoud aanwezig zijn. Daarnaast stelt Zonneveld ook dat 'als het corpus de werkelijke stand van zaken weergeeft, zulke meervouden niet van enkelvoudigen zullen worden afgeleid, maar aanvankelijk lexicaal zijn opgeslagen, totdat het kind reden ziet ze van een enkelvoudige vorm af te leiden' (Zonneveld, 2004).

Globaal kan gesteld worden dat rond het begin van het tweede levensjaar de eerste meervoudsvormen beginnen te verschijnen in de kindertaal. Voor deze leeftijd zijn al vormen van het meervoud te ontdekken, maar wanneer deze vormen in de context bekeken worden, blijkt dat dit eerder als gevallen van imitatie gezien moeten worden (Zonneveld, 2004). Hoewel uit onderzoeken is gebleken dat het meervoud een van de morfologische regels is die het eerst verworven wordt (o.a. O'Grady, 2007), blijkt uit het feit dat kinderen pas rond de 6 à 7 jaar het hele systeem verworven hebben dat ook het verwerven van het Nederlandse meervoud geen gemakkelijke taak is.

Uit de onderzoeken van Van Wijk (2007) blijkt dat de eerder beschreven ritmische en sonoriteitsfactor beiden van invloed zijn op de productie van het meervoud bij de subjecten in alle leeftijdsgroepen. Als gekeken wordt naar de resultaten van de 4- en 5-jarigen valt te zien dat de meervouden gemaakt met het suffix *-en* vooral beïnvloed worden door de ritmische factor en de meervouden met het suffix *-s* vooral gebaseerd zijn op het sonoriteitsprincipe. Er worden wel effecten van de ritmische factor gevonden bij meervouden met het suffix *-s*, maar alleen voor die woorden waarvan de stam eindigt op een vocaal, specifiek de achtervocalen. Ook bleek dat kinderen beginnen met een voorkeur voor het suffix *-en*. Naarmate de kinderen ouder worden neemt het gebruik van het suffix *-s* toe en het gebruik van het suffix *-en* af.

De belangrijkste bevinding van het proefschrift van Van Wijk is dat zowel kinderen als volwassenen behoorlijk wat variatie laten zien wat betreft het gebruik van een default (het standaardaffix; de regel), en daarmee ook de distributie van de meervoudssuffixen *-en* en *-s*. Daarnaast blijkt dat de subjecten in alle leeftijdsgroepen in zekere mate hun suffix baseren op een van de twee onderliggende factoren.

2.6 Sranan Tongo

De keuze voor de talencombinatie in deze scriptie, Nederlands en Sranan Tongo, is gebaseerd op zowel wetenschappelijke als maatschappelijke ontwikkelingen. Om dit toe te lichten wordt eerst de taalsituatie in Suriname besproken. Dit zal in paragraaf 2.6.1 gebeuren. In paragraaf 2.6.2 zal vervolgens het meervoud in het Sranan Tongo besproken worden. Paragraaf 2.6.3 bespreekt het Surinaams Nederlands als taalvariant.

2.6.1 De taalsituatie

Suriname is om veel redenen een bijzonder land, ook voor taalwetenschappelijk onderzoek. Het land is namelijk om twee redenen meertalig te noemen. Allereerst vanwege de hoeveelheid talen (20) die er gesproken wordt. Voor een land dat 4,5 keer groter is dan Nederland en in 2013 slechts 539.276 inwoners telde (Wereldbank, 2014)

betekent dit dat er gesproken kan worden van een zeer rijke taalsituatie. Niet alleen de hoeveelheid maar ook het soort talen dat er gesproken wordt, draagt bij aan de bijzondere status van de Surinaamse taalsituatie. Een aantal van de talen die er gesproken wordt, is namelijk een creolentaal. Om beide punten te verduidelijken is het nuttig kort de geschiedenis van het land te bespreken.

De geschiedenis

Rond 1499 wordt Suriname ontdekt door Spaanse zeevaarders. Op dat moment wordt Suriname bewoond door het indianenvolk de Surinen. Op zoek naar goud stichtten de Spanjaarden, en niet veel later ook de Portugezen en Engelsen, nederzettingen van waaruit ze handel drijven met de Surinen. De rijkdom van het land wordt ontdekt en de Europeanen leggen plantages aan om suikerriet, koffie en katoen te kunnen verbouwen. Het indianenvolk wordt gedwongen arbeid te leveren op de plantages. De zware arbeid zorgt ervoor dat het indianenvolk bijna helemaal uitsterft. Hiermee komt de slavernij op gang en daarmee ook de zeer gevarieerde taalsituatie (VN Arena, 2009). Als in 1650 de suikerindustrie geïntroduceerd wordt, worden de eerste slaven vanuit Barbados Suriname binnengebracht (Rens, 1953). Op dat moment is Suriname een Engelse kolonie. In 1665 vestigt een grote groep Portugese Joden zich in Suriname, ook zij stichtten plantages en hielden slaven. Nadat Abraham Crijnssen in 1667 het land verovert van de Engelsen wordt Suriname een Nederlandse kolonie. Ondertussen blijft de suikerindustrie groeien en worden vooral vanuit West- Afrika steeds meer slaven het land binnengebracht. En met de komst van deze slaven, kwamen ook de talen mee het land binnen (Charry et al., 1983).

In deze periode van kolonisatie en slavernij zijn de Surinaamse creolentalen ontstaan. Creolentalen ontstaan vanuit een *pidgin*. Dat is een taal zonder moedertaalsprekers die ontstaat in een situatie waarin twee of meer taalgroepen geen *lingua franca* (i.e. gemeenschappelijke taal) hebben, maar wel met elkaar moeten communiceren. Een pidgin wordt een creolentaal wanneer de taal door de nieuwe generatie als eerste taal wordt verworven (Wardhaugh, 2010). De slaven in Suriname kwamen uit verschillende taalgebieden, en bij gebrek aan een lingua franca resulteerde de behoefte om te communiceren in het mixen van de moedertalen van de verschillende slaven. Hierdoor ontstond een pidgin taal. In deze pidgin waren dus allerlei invloeden terug te vinden van onder andere de Afrikaanse talen, de Gbe-talen.

Een pidgin kent altijd een *lexifier language*, de taal die als het ware de basistaal is voor de pidgin. Vaak is dit de taal van de superieure groep, in dit geval de slavenhouders. Het waren immers niet alleen de slaven die last hadden van het

linguïstische vacuüm maar ook de plantagehouders kampten met dit communicatieprobleem. Daardoor zijn er niet alleen Afrikaanse, maar ook Engelse, Portugese en Nederlandse invloeden terug te vinden in de creolentalen van Suriname. In het geval van het Sranan Tongo is het Engels de *lexifier language* (Charry et al., 1983).

Tot 1667 is de invloed vooral vanuit het Engels gekomen. In 1667 werd Suriname veroverd door Nederland en vanaf dat moment was het Sranan Tongo geïsoleerd van de lexifier language, het Engels. Vanaf dit moment is de invloed van het Nederlands vooral weer groot geweest. Deze late omschakeling van superieure heeft als gevolg dat de invloed van het Nederlands vrijwel helemaal beperkt blijft tot de woordenschat (Freie Universitat Berlin, 2012). Hoewel het Nederlands al sinds 1667 de officiële voertaal van Suriname is, kreeg het Nederlands na de afschaffing van de slavernij in 1863 nog meer status. In 1876 werd, samen met de algemene leerplicht, het Nederlands ingevoerd als officiële taal op scholen (Nederlandse Taalunie, 2012).

Uit deze pidgintaal zijn vervolgens verschillende creolentalen ontstaan. In de tabel 6 hieronder staat een overzicht van de creolentalen in Suriname. Er kan een opsplitsing gemaakt worden tussen twee groepen, met aan de ene kant de boslandcreolen en aan de andere kant de plantage- en stadscreolen. De boslandcreolen worden ook wel aangeduid als marrons. De marrons zijn de groep slaven die tussen 1690 en 1710 en 1712 en 1800 het binnenland invluchtten. Het Sranan Tongo is de taal die oorspronkelijk gesproken werd op de plantages (Nederlandse Taalunie, 2012).

Taalgroep	Taal	Engels en alternatieve namen
Plantage- en stadscreolentaal	Sranan	<i>Sranan</i> – Sranantongo, Sranan Tongo, Surinaams, Suriname Creole English, Taki-Taki, Nengre, Nengretongo
Marrontalen (gevlucht tussen 1690 en 1710)	Saramaccaans	<i>Saramaccan</i> – Saramakaans, Saamaka
	Matawai	<i>Matawai</i> – Matawari, Matoewari, Matuari
Marrontalen (gevlucht tussen 1712 en 1800)	Aukaans	<i>Aukan</i> – Djoeka, Djuka, Ndjuka, Ndjuká, Ndyuka, Njuká, Okanisi, Aucaans
	Aluku	<i>Aluku</i> – Alu
	Paramaccaans	<i>Paramaccan</i> – Paramakaans, Paamaka
	Kwinti	<i>Kwinti</i> – Kweinti
	Boni	<i>Boni</i>
	Ndyuka-Trio	<i>Ndyuka-Trió</i>

Tabel 6. Een overzicht van de gesproken creolentalen in Suriname. (bron: Nederlandse Taalunie, 2012)

De huidige taalsituatie

In totaal worden er ongeveer twintig talen gesproken in een relatief dunbevolkt land. Het is dan ook niet vreemd dat twee- of meertaligheid heel gebruikelijk is in Suriname.

In 2004 werd in 80 procent van de huishoudens meer dan een taal gesproken (Nederlandse Taalunie, 2012). Uit een groot thuistaalonderzoek van de Nederlandse Taalunie onder 22.643 leerlingen en 3.785 leerkrachten blijkt dat alle hierboven besproken talen - en nog een aantal andere talen - als thuistalen gesproken worden. Bovendien blijkt dat Surinamers gemiddeld twee tot drie talen spreken. In tabel 7 staan de gegevens vermeld over het thuistaalgebruik zoals deze in de 'Zevende Algemene Volks- en Woningtelling in Suriname' zijn geregistreerd. (ABS, 2006:32, in: Nederlandse Taalunie, 2012). Hieruit blijkt dat er sprake is van een zeer gedifferentieerd beeld van als het gaat om de meeste gesproken eerste - en tweede taal.

Taal	Meest gesproken taal in het huishouden		Tweede gesproken taal in het huishouden		Totaal bereik van de taal	
	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%
Nederlands	57.577	46,6	29.163	23,6	86.740	70,3
Sranan Tongo	11.105	9,0	45.634	37,0	56.739	46,0
Sarnami	19.513	15,8	8.121	6,6	27.634	22,4
Javaans	6.895	5,6	6.846	5,5	13.741	11,1
Marrontaal*	18.797	15,2	2.493	2,0	21.290	17,2
Overige talen	6.501	5,3	4.030	3,3	10.531	8,5
Geen tweede taal			23.754	19,2		
Onbekend	3.075	2,5	3.422	2,8		
Totaal	123.463	100,0	123.463	100,0		

* Saramaccaans, Aukaans, Paramaccaans

Tabel 7. Gesproken talen per huishouden in Suriname in 2004 (bron: Nederlandse Taalunie, 2012)

Wat betreft het Nederlands en Sranan Tongo blijkt dat met 46,6% het Nederlands de meest gesproken thuistaal is in Suriname. Als gekeken wordt naar de belangrijkste tweede taal die gesproken wordt in Surinaamse huishoudens blijkt dat met 37,00% het Sranan Tongo hier de eerste positie inneemt, gevolgd door het Nederlands (23,6%). Als het onderscheid eerste en tweede taal weggehaald wordt blijkt dat het Nederlands in 70,3% en het Sranan in 46,0% van de huishoudens in Suriname als eerste of tweede taal te worden gesproken. Een deel van de huishoudens (19,2%) geeft op geen tweede taal te spreken. Dit zou goed overeen kunnen komen met de observatie dat in de binnenlandse gebieden ook eentaligheid waargenomen wordt (Nederlandse Taalunie, 2012).

In Suriname is het Nederlands de taal met de hoogste prestige. Het Sranan Tongo krijgt van oudsher vaak minder prestige toegewezen. Dit is van invloed op de manier waarop we bovenstaande cijfers kunnen interpreteren. In *In and Out of Suriname: Language, Mobility and Identity* (Carlin et al., 2014) valt te lezen dat het Nederlands, en dan vooral het Surinaams Nederlands steeds meer zijn weg begint te

vinden in de Surinaamse samenleving. Dat komt mede doordat het de dominante taal is in de schoolomgeving en in de media. Ook het aantal sprekers van het Sranan Tongo neemt toe, maar vooral als tweede taal. Een groot deel van de Surinaamse bevolking spreekt dagelijks Sranan Tongo als tweede of derde taal, maar zal dit niet toegeven wanneer ernaar gevraagd wordt. Wanneer Surinamers wordt gevraagd naar welke talen ze gebruiken, noemen ze de talen die ze prefereren waardoor een vertekend beeld ontstaat. De verschillen in prestige van het Nederlands en het Sranan Tongo leidt tot een overrepresentatie in het geval van het Nederlands en een onderrepresentatie in het geval van het Sranan Tongo (Yakpo et al., 2014, in: Carlin et al., 2014).

2.6.2 Meervoud in het Sranan Tongo

In de paragraaf 2.6.1 is gesproken over het Sranan als creolentaal vanuit een sociolinguïstisch perspectief. Als we kijken naar de talige structuur van creolentalen zien we twee opvallende kenmerken. De eerste observatie die vaak gedaan is in het onderzoek naar creolentalen, is de gelijkenis in structuur tussen de verschillende creolentalen die zijn ontstaan over de hele wereld. Ook creolentalen die (ook geografisch) niet aan elkaar verbonden zijn, vertonen veel van de voor een creolentaal specifieke eigenschappen. Mede hieruit blijkt dat er iets bijzonders aan de hand is met deze groep talen.

Tot voor kort was het naamwoordelijke domein niet de focus van studies naar creolentalen. Veel onderzoek richtte zich tot dan toe op die aspecten van de creoolse grammatica die de structurele uniformiteit van creolentalen als een klasse markeren. Vooral het gebied van tijd-modaliteit-aspect (TMA) laat veel crosscreoolse uniformiteit zien en is dus het centrum geweest van taaltheoretisch onderzoek naar creolentalen (Bobyleva, 2012). Veel creolentalen drukken tijd, modaliteit en aspect uit door gebruik te maken van aparte, vaak preverbale, partikels die altijd dezelfde volgorde aanhouden. Dit wordt geïllustreerd in het voorbeeld in (1) uit het Sranan:

- (1) A *ben sa e* ferfi a oso
3SG PST IRR IPFV paint DEF.SG house
'He would be painting the house.'
(bron: Adamson and Smith 1995: 229, in: Bobyleva, 2012)

Het voorbeeld in (1) laat zien dat het Sranan net als veel andere creolentalen over het algemeen gebruik maakt van partikels in plaats van inflectionele morfologie. Dit typeert de tweede bijzondere eigenschap van creolentalen.

- (2) A **ben sa e** ferfi den oso
 3SG PST IRR IPFV paint DEF.PL house
 'He would be painting the houses.'

De crosscreoolse uniformiteit waar in het clausale en verbale domein sprake van is, vinden we niet terug in het nominale domein. Het nominale domein wordt eerder gekenmerkt door behoorlijk wat diversiteit. Creolentalen kunnen onder andere verschillen wat betreft het type meervoudsmarkering en de plaats van de markering. Als specifiek naar het Sranan Tongo gekeken wordt blijkt uit voorbeeld (1) en (2) dat het meervoud in het Sranan Tongo niet gemarkeerd wordt op het naamwoord door middel van een affix. Dit betekent dat het naamwoord hetzelfde blijft, ongeacht of de referentie enkelvoudig of meervoudig is. Dit staat in contrast met het meervoudssysteem van de *lexifier language*, het Engels, maar ook met het Nederlands.

Maar het meervoud kan ook uitgedrukt worden door middel van een apart morfeem. Meestal komt dit morfeem voor in combinatie met een (in)definiete determinator of door middel van een portmanteaumorfeem, dat dient om zowel getal als definietheid als specificiteit uit te drukken, zoals de lidwoorden *a* en *den* in het Sranan Tongo, weergegeven in (3). Zowel *a* als *den* zijn hier definiete lidwoorden. Het Sranan Tongo kent daarnaast het indefiniete lidwoord *wan*, zoals in voorbeeld (4).

(3) (bron: Voorhoeve 1962: 58, 62 in: Bobyleva, 2012)

- a. **a** man
 DEF.SG man
 'de man'
- b. **den** apresina
 DEF.PL sinaasappel
 'de sinaasappels'

- (4) **wan** tori
 IND verhaal
 'een verhaal'

Bij de meerderheid van de creolentalen die Bobyleva (2012) bestudeerd heeft, bleek de indefiniete determinator afgeleid van het numerieke *een* uit de superstraat - de taal van de koloniseerder². Zo ook bij het Sranan Tongo, waar het indefiniete *wan* afgeleid is het van het Engelse *one* (Bobyleva, 2012). Nieuwe en thematisch belangrijke referenten in de discourse worden meestal geïntroduceerd door gebruik te maken van het definitie lidwoord *wan*, zoals in voorbeeld (5) geïllustreerd wordt.

(5) (bron: Bruyn, 2012)

Wan wedwe ben e libi na **a** foto disi tu. Ala dey **a** wedwe [...]

INDEF widow PST CNT live at DEF town this too. All day DEF widow [...]

'A widow was living in this town too. Every day the widow [...]

De definitie van het naamwoord speelt een cruciale rol bij het bepalen of er een overte meervoudsmarkering, een definitie determinator in dit geval, gebruikt moet worden. In voorbeeld (6) is het naamwoord *suma* gebruikt in combinatie met het lidwoord *den* vanwege de definitie van de personen waarover gesproken wordt.

(6) (Voorhoeve 1962: 62, in: Bobyleva, 2012)

Dan di m k â oso, dan den suma aksi pe

then time 1SG come PREP home then DEF.PL person ask where

m opo.

1SG come-from

'Then when I came home then the people asked where I came from.'

Hoewel naamwoorden in het Sranan wel een meervoudsmarkering krijgen door middel van een determinator, in veel gevallen een lidwoord, zijn de NP's niet gemarkeerd voor getal. Zoals ook al bleek uit het verschil in (1) en (2), en uit voorbeeldzin (7).

(7) (Voorhoeve 1962: 60, in: Bobyleva, 2012)

Of sontro i b-ê-bai **joka fu knopo**

---

² Hoewel de kwestie van de taalkundige oorsprong van creolentalen nog flink bediscussieerd wordt, erkennen de meeste taalkundigen het belang van de taal van de koloniserende natie aan de ene kant (superstraat) en de talen van de gekoloniseerde bevolking en/of de slaven aan de andere kant (substraat) (Bobyleva, 2012).

Or sometime 2SG PST-IPFV-buy marble for button

'Sometimes you bought marbles for buttons...'

Waar creolentalen onderling minder parallellen vertonen als het gaat om de manier waarop meervoud uitgedrukt wordt (de morfosyntactische vormen), wordt er vaak geclaimd dat de onderliggende eigenschappen, of features, van de creoolse determinatoren en de meervoudsmarkeerders juist veel gelijkenissen vertonen. Zo heeft bijvoorbeeld Bickerton (1981) gesteld dat het gebruik van determinatoren gebaseerd op de specificiteit van het naamwoord een universele eigenschap is van creolentalen. Over de mate van gelijkenissen tussen de creolentalen bestaat nog discussie. Maar een eigenschap die creolentalen zeker met elkaar in gemeen hebben, is het gebruik van *bare nouns*, oftewel kale naamwoorden die voorkomen zonder overte determinatoren of getalsmarkeerders.

Het voorkomen van kale naamwoorden is een eigenschap die creolentalen onderscheidt van hun Europese superstraat. Over het algemeen staan de kale naamwoorden open voor verschillende interpretaties, dit met betrekking tot definietheid, specificiteit en referentialiteit en getal. Ook al speelt specificiteit of pragmatische referentialiteit wel degelijk een rol bij de distributie van de lidwoorden, getal en definietheid zijn de belangrijkste onderscheidingen. Uiteraard kan (extra-linguïstische) context wel leiden tot een bepaalde lezing, maar op zichzelf zijn kale naamwoorden neutraal met betrekking tot definietheid, specificiteit of referentialiteit en het getal, waardoor ze in principe open staan voor alle mogelijke lezingen.

Ook in het Sranan Tongo komen kale naamwoorden voor. Het lidwoord *wan* geeft een indefiniet enkelvoudig naamwoord aan, met zowel niet-specifieke als specifieke referenten. Dit lidwoord mag echter ook achterwege blijven. De definiete lidwoorden (*n*)*a* (enkelvoud) and *den* (meervoud) hebben gedurende de ontwikkeling van het Sranan Tongo steeds meer een proces van grammaticalisatie ondergaan. Grammaticalisatie is het proces waarbij lexicale items en constructies in bepaalde linguïstische contexten steeds meer een grammaticale functie krijgen. Ook deze twee lidwoorden hebben geen verplichte status en hoeven dus niet gebruikt te worden bij definiete nominale constituenten. Definiete, pragmatisch belangrijke argumenten kunnen daardoor ook als kale naamwoordelijke constituenten voorkomen.

De lidwoorden die in het Sranan Tongo voorkomen hebben, vanwege de afwezigheid van een meervoudsmarkering op het naamwoord, ten opzichte van de lidwoorden in het Engels en Nederlands een andere, uitgebreidere functie. Zo kan het

gebruik van *wan* noodzakelijk zijn om te disambigueren voor getal. Verder dragen de lidwoorden in het Sranan de kenmerken [specificiteit], [definietheid], [getal], [referentialiteit]. Waarbij met name de definietheid een cruciale rol speelt in het bepalen van het wel of niet voorkomen van een determinator (Bruyn, 2012).

2.6.3 Meervoud in het Surinaams Nederlands

Het Nederlands in Suriname is geworden tot een variant van het Nederlands, genaamd het Surinaams Nederlands. In de literatuur rondom het Surinaams Nederlands is vaak gewezen op het belang van het erkennen van deze variant als zodanig. De nood naar een juiste beschrijving en grammatica van het Surinaams Nederlands is hoog. Het Nederlands is namelijk de taal van instructie in het onderwijs in Suriname en de verwachte standaard hierbij is het Europees Nederlands. Onderzoek heeft echter uitgewezen dat leerkrachten gedrag ook bepaalde Surinaams Nederlands vormen accepteren die afwijken van het Europees Nederlands. Maar belangrijker nog, de leerkrachten gebruiken zelf veel vormen en structuren conform het Surinaams Nederlands in het klaslokaal. Het Europees Nederlands als instructietaal bestaat daarmee voor een groot deel slechts op papier, en het is bijna onmogelijk om na te streven voor studenten en docenten. Dit leidt tot taalproblemen van grote proporties en veel onzekerheid over het taalgebruik (De Kleine, 2007).

Ook het meervoud in het Surinaams Nederlands wijkt af van het meervoud in het Europees Nederlands. De Kleine vond in haar studie (2007) nomina zonder meervoudsmarkering in de spontane spraak, ook in die contexten waar de referent duidelijk meervoudig was. Enkele voorbeelden van meervoudsvorming in het Surinaams Nederlands (De Kleine, 2007):

(16) Je had dan twee **pater** (EN:paters)

(17) Ik kan eh drie kop-, **kopje** (EN: kopjes) melk drinken

In gevallen waar de ongemarkeerde meervoudige NP het onderwerp van de zin is, is het werkwoord meestal wel vervoegd alsof de NP meervoudig was:

(18) Vroeger alleen dokter **gingen** mooie auto's rijden, doktor.

De Kleine (2007) schrijft dat het systeem van het Sranan Tongo (hiervoor besproken in paragraaf 2.6.2) waarin de meervoudsvervoeging ontbreekt, hoogstwaarschijnlijk zijn invloed heeft gehad op het Surinaams Nederlands, waardoor deze ongemarkeerde

vormen verschijnen in de spraak. De invloed van het Sranan Tongo op het Nederlandse meervoudssysteem zal daarom in deze scriptie als mogelijk meespelende factor onderzocht worden.

Naast ongemarkeerde vormen zijn er ook nomina waarbij meervoudige naamwoorden worden gebruikt met een ander suffix dan gebruikelijk is in het Europees Nederlands, (19)-(21):

(19) Een **kennissen** (EN: kennis) van onze oom, weet je, ging rijden.

(20) Die drie **nichtes** (EN: nichten) van me

(21) Want één van die **mannes** (EN: mannen) heeft gezegd....

De Kleine stelt dat over het algemeen er dus variatie gevonden kan worden op het gebied van de meervoudsvorming en dat deze een vrij willekeurige impressie opleveren. Voorbeeld (29) duidt deze willekeur goed aan:

(29) kijk ,want ik heb die, die , die dat ding van Boys II Men, twee **CD** van Boys II Men thuis, want ik heb lang geen **CD's** gekregen.

Het gebruik van het cijfer *twee* in combinatie met het ongemarkeerde meervoud maakt dat het zeer duidelijk is dat het nomen *CD* een meervoudige entiteit voorstelt, terwijl het nomen ongemarkeerd is voor getal. In het tweede deel van de zin is hetzelfde nomen echter wel gemarkeerd voor getal. De Kleine stelt dat de ongemarkeerde meervoudsvorm zou kunnen komen door de aanwezigheid van het telwoord *twee*, die het gebruik van een gemarkeerde meervoudsvorm overbodig zou maken (onder invloed van het Sranan Tongo). Deze gedachtegang wordt echter niet ondersteund door het grootste deel van de data die De Kleine verzameld heeft. Daarin worden regelmatig gemarkeerde vormen gevonden, ook als deze geproduceerd worden met een kwantificeerder.

De gevonden variatie in de data van De Kleine kan zelfs optreden binnen dezelfde zin met identieke NPs, zoals het volgende voorbeeld in (30) laat zien.

(30) Zelfs mooie meisjes kijken naar mooie meisje

Hoewel De Kleine (2007) in haar studie afwijkende meervoudsvormen ten opzichte van het Europees Nederlands vond, blijkt uit haar data dat er ook meervoudsvormen gebruikt worden die wel conform het Europees Nederlandse

systeem zijn. Deze meervoudsvormen worden echter niet uitgelicht in haar studie, maar zijn voor deze scriptie wel belangrijk om te benoemen. In voorbeeldzin (18) staat bijvoorbeeld het meervoudige *auto's*. In (22)-(24) staan een aantal zinnen waarin ook meervoudsvormen staan die wel conform het Europees Nederlandse systeem geproduceerd worden.

(22) ik wil m'n **kinderen** echt een goeie opvoeding geven, en niet dit soort opvoedingen

(23) Dus liever ga je met betrouwbare **mensen** bijvoorbeeld je, je families.

(24) dan komen zij twee samen met die, met de andere **dames**

(25) als ze zich niet wil houden aan de **regels** van die [...]

Ook de data van een artikel over het Surinaams Nederlands van Van der Sijs (2014) laat zien dat er ook meervoudsvormen geproduceerd worden die wel conform het Europees Nederlandse systeem zijn, zoals zichtbaar in (26)-(29):

(26) Als die **mannen** iets vragen, (...).

(27) (over een garage:) Die **mannen** geven een goede service.

(28) die **jongens** en **meisjes** van haar ('haar kinderen')

(29) En nu liep ze met die paar **woorden** snel weg, huis in.

Het onderzoek van De Kleine is een kwalitatief onderzoek is, waardoor er geen uitspraak kan worden gedaan over de precieze distributie van gemarkeerde vs. ongemarkeerde meervoudsvormen in het Surinaams Nederlands in verhouding tot het Europees Nederlands. De Kleine concludeert echter wel dat - hoewel er inderdaad ongemarkeerde meervoudige nomina te vinden zijn in de data van veertien van de tweeëntwintig informanten - de meerderheid van de meervoudige nomina toch openlijk gemarkeerd worden in de toespraak van elke informant.

Een laatste onderscheid dient te worden gemaakt op het gebied van determinatoren, waar ook de lidwoorden onder vallen. In het Nederlands mogen naamwoorden alleen bij meervoudige en ontelbare NPs met een indefiniete referent zonder lidwoord gebruikt worden. In het Surinaams Nederlands kunnen NPs voorkomen met én zonder determinator bij zowel definiete als indefiniete referentie, en zowel in enkelvoudige als meervoudige context (De Kleine, 2007). De distributie van het voorkomen van naamwoorden met of zonder lidwoord lijkt volgens De Kleine geen systematiek te vertonen. Een mogelijke oorzaak van het gebruik naamwoorden zonder lidwoord was dat het komt van invloed vanuit het Sranan Tongo. Als dit het geval was

zou de verwachting zijn dat vooral niet-specifieke NPs gebruikt worden zonder overt lidwoord en dat NPs met een specifieke lezing gebruikt zouden worden met lidwoord. Een heranalyse van de data van De Kleine ondersteunt dit echter niet. Sterker nog, juist het tegenovergestelde lijkt het geval te zijn, namelijk dat NPs met een specifieke referentie vaak zonder lidwoord gebruikt worden en NPs met een niet-specifieke referentie vaak gebruikt worden met de determinator *die* (De Kleine, 2007)

Een andere kwestie die komt kijken bij de vraag naar het verschil tussen het meervoud in het Europees Nederlands en het Surinaams Nederlands is die van de onderliggende eigenschappen. In paragraaf 5 van dit hoofdstuk zijn de onderliggende eigenschappen besproken die het Nederlandse meervoudslandschap bepalen. Er is echter geen onderzoek verricht naar de vraag of en in hoeverre deze eigenschappen ook gelden voor het Surinaams Nederlands. Om definitief meer te kunnen zeggen over het verschil in de kwaliteit van de input zou er een onderzoek nodig zijn om meer inzicht te krijgen in of de ritmische factor en de sonoriteitsfactor ook van kracht zijn in het Surinaams Nederlands.

2.7 Samenvatting

Hieronder worden puntsgewijs de hoofdlijnen van het theoretisch kader weergegeven. Deze hoofdlijnen zijn belangrijk om in gedachten te houden omdat zij de basis zijn van het onderzoek.

- Er wordt aangenomen dat kinderen bij het leren van de regels van het meervoud, gebruik maken van een leerstrategie (§2.2).
- Die leerstrategie is wellicht onderhevig aan kritieke periode omdat hij ook onderdeel is van het LAD. Bovendien hebben Weerman et al. (2006) hebben aangetoond dat adjectivale inflectie (waarvan wordt aangenomen dat deze ook door middel van de leerstrategie geleerd wordt) door successief meertalige kinderen (vanaf 4 jaar) niet meer geheel verworven wordt (§2.3).
- In deze scriptie worden drie factoren onderzocht die mogelijk van invloed zijn op de verwerving van het Nederlandse meervoud: de eerste factor is de input (§2.4.3), de tweede factor de leeftijd van eerste blootstelling (§2.4.1) en daarnaast crosslinguïstische invloed (§2.4.4)
- Het Nederlands heeft een meervoudssysteem bestaande uit de regelmatige vormen *-s* en *-en* en onregelmatige vormen (*-eren*, verschillende Latijnse vormen, final devoicing of een interne klankverandering). De distributie wordt onderliggend geregeld door o.a. het ritmische principe en de sonoriteitsfactor.

- Het Sranan Tongo kent geen apart meervoudssuffix. Het meervoud wordt aangegeven middels determinatoren, die optioneel gebruikt kunnen worden. Het voorkomen van *bare nouns* is niet ongebruikelijk in het Sranan Tongo.
- In het gesproken Surinaams Nederlands komen zowel gemarkeerde vormen die niet conform het Europees Nederlandse systeem geproduceerd worden als ongemarkeerde vormen voor. De meerderheid van de meervoudige naamwoorden wordt echter geproduceerd met suffix.
- De eigenschappen van het meervoud van het Europees Nederlands, Surinaams Nederlands en het Sranan Tongo zijn opgenomen in tabel 8:

Taal(variant)	Suffix	Suffix -∅	MV op determinatoren
Europees Nederlands	X		Definiet lidwoord: één meervoudsvorm ('de'), voor beide geslachten. Afwezig lidwoord: mag alleen bij meervoudige en ontelbare NPs met een indefiniete referent.
Surinaams Nederlands	X	X (meerderheid met <i>-en</i> en <i>-s</i>).	NPs kunnen met én zonder determinator bij zowel definiete als indefiniete referentie, en zowel in enkelvoudige als meervoudige context.
Sranan Tongo		X	Getal kan worden uitgedrukt door middel van de lidwoorden <i>a</i> (enkelvoud) of <i>den</i> (meervoud). NPs kunnen echter ook helemaal kaal voorkomen (zonder determinator). In het geval van een nieuwe of thematisch belangrijke referent wordt meestal wel een determinator gebruikt.

Tabel 8. Het meervoudslandschap van de drie voor deze scriptie relevante talen/taalvarianten.

3 Onderzoeksvragen en hypothesen

Dit onderzoek heeft tot doel drie factoren te onderzoeken die mogelijk van invloed zijn op de verwerving van het Nederlandse meervoud: 1) de invloed van input, 2) de leeftijd van eerste blootstelling en 3) crosslinguïstische invloed van het Sranan Tongo als eerste taal (bij L1/L2) of een van de twee moedertalen (2L1). Hiertoe wordt het meervoudsgebruik van verschillende groepen sprekers met elkaar vergeleken, die verder worden toegelicht in hoofdstuk 4. Aan de hand van de theoretische bespreking in het vorige hoofdstuk zijn er drie aparte onderzoeksvragen opgesteld waarin de drie verschillende factoren aan bod komen. Per onderzoeksvraag zijn deelvragen opgesteld aan de hand waarvan de data bekeken wordt. Tezamen zal dat leiden tot de beantwoording van de onderzoeksvragen.

Onderzoeksvraag 1

Wat is de invloed van input op het meervoudsgebruik?

Hoewel deze onderzoeksvraag niet de belangrijkste vraag van de scriptie is, is het wel belangrijk deze vraag als eerste te stellen. De vraag dient om inzicht te krijgen in het type input dat de kinderen krijgen, waar rekening mee gehouden dient te worden bij onderzoeksvraag 2 en 3. Deze onderzoeksvraag is opgesplitst in twee deelvragen, een over de kwaliteit van de input (deelvraag 1.1) en een over de kwantiteit van de input (deelvraag 1.2).

Deelvraag 1.1

Is er een verschil in suffixgebruik tussen de volwassenen L1, 2L1 en L1/L2 sprekers?

Gedurende de hele periode in Suriname zijn - naast de data uit de experimenten - voorbeelden van het meervoud uit de spontane spraak bijgehouden (verdere toelichting hierop wordt gegeven in hoofdstuk vier). Op basis van de aangetroffen voorbeelden van het meervoud in de spontane spraak en in de literatuur (De Kleine, 2007) is de verwachting dat er een verschil is wat betreft suffixgebruik tussen de volwassen L1, 2L1 en L1/L2 sprekers. Specifiek is de verwachting dat de L1 volwassenen een veel hogere score laten zien dan de andere twee groepen als het gaat om correct gebruikte suffixen. Indien deze hypothese bevestigd wordt - en er dus een verschil in suffixgebruik gevonden wordt - dan kan dit mogelijk ook als verklaring dienen voor de eventueel bij onderzoeksvraag 2 en 3 gevonden verschillen tussen de jonge L1, 2L1 en L1/L2 groepen (oftewel, de input van de 2L1 en L1/L2 kinderen blijkt anders te zijn dan die van de L1 leeders).

Deelvraag 1.2

Heeft de kwantiteit van de input een effect op de snelheid waarmee het Nederlandse meervoudssysteem verworven wordt?

Deze deelvraag dient om een beeld te krijgen van het mogelijke effect van de kwantiteit van de input op de snelheid van het verwerven van het Nederlandse meervoud. Simultaan tweetalige kinderen leren vanaf geboorte twee talen en krijgen dus in beide talen input (Matras, 2004). Dat betekent dat ze in het (Surinaams) Nederlands minder input krijgen dan de eentalige leeftijdsgenoten, omdat ze een deel van hun input in het Sranan Tongo ontvangen. Hoe deze distributie precies is per kind is niet bekend, de resultaten dienen dus slechts als indicatie van de invloed van de kwantiteit van de input.

Belangrijk van deze deelvraag is dat we willen weten wat het verschil is op het moment dat je alleen de input verandert, maar de leeftijd van eerste blootstelling gelijk houdt. Het patroon dat we hier ontdekken zal in het verdere onderzoek nodig zijn om de resultaten van de L1/L2 groep weer mee te vergelijken.

Hiertoe vergelijken we de groepen L1 kinderen met de groepen 2L1 kinderen. Beide groepen zijn vanaf de geboorte blootgesteld aan het Nederlands maar de L1 kinderen hebben meer input in het Nederlands gehad dan de 2L1 kinderen. Er wordt een vergelijking gemaakt tussen de L1 en 2L1 groepen van 2;5-3;3 jaar, 6 jaar en 8 jaar (de L1 leeftijdsgroep van 10 jaar is niet onderzocht, dit wordt verder toegelicht in hoofdstuk 4). Hierbij is het de vraag of 2L1 kinderen inderdaad überhaupt pas in een later stadium gebruik gaan maken van het meervoud of mogelijk in de beginfase in mindere mate gebruik maken van het meervoud.

De verwachting is dat kinderen van de 2L1 groep inderdaad een vertraging laten zien ten opzichte van de L1 groep. Deze verwachting is opgesteld omdat het verwerven van het meervoud een datagedreven proces is (Weerman et al.) en de hoeveelheid data gerelateerd is aan de input die een kind binnenkrijgt. Aangezien een 2L1 kind minder input krijgt in het Nederlands dan het L1 kind, is de verwachting dat input inderdaad de snelheid van het verwerven van het meervoud beïnvloedt.

Willen we deze hypothese volledig kunnen bevestigen, dan moeten we in de data niet alleen een vertraging zien bij de 2L1 kinderen, ten opzichte van de L1 kinderen, we zouden ook een gelijk patroon moeten vinden. Vinden we wel de vertraging maar geen gelijk patroon, dan is het ook mogelijk dat er andere factoren een rol spelen (die verder onderzocht worden bij deelvraag 2 en 3). In deelvraag 1.1 wordt de kwaliteit van de input al vastgesteld en als blijkt dat die constant is tussen de L1 en 2L1 groep - en de leeftijd van eerste blootstelling is ook constant - dan wijst de gevonden vertraging in

combinatie met een gelijklopend patroon erop dat input een effect heeft op de snelheid waarmee het meervoud verworven wordt.

Onderzoeksvraag 2

Welke rol speelt de factor leeftijd bij de verwerving van het Nederlandse meervoud?

Deelvraag 2.1

In hoeverre zijn de scores van de kinderen uit de 2L1 en de L1/L2 groepen vergelijkbaar met de kinderen uit de L1 groep?

Hoewel het wat ongebruikelijk is, dient deze vraag meer om een inzicht te krijgen in de scores van de verschillende taalgroepen in de leeftijdsklassen, dan om een specifieke hypothese te toetsen. De resultaten die naar aanleiding van deze vraag verschijnen, dienen vooral als ondersteuning en als basis bij de toetsing van de andere hypothesen.

Om de data toch met kaders te bekijken zijn er wel een aantal verwachtingen opgesteld. Globaal is de verwachting dat er inderdaad een verschil optreedt tussen de drie groepen, dit omdat er meerdere factoren zijn die een mogelijk rol spelen, waaronder leeftijd van eerste blootstelling, typologie van de eerste taal en sociaal economische status (Paradis, 2007). Voor de 2L1 groep ten opzichte van de L1 groep is bij deelvraag 1.2 al een hypothese opgesteld ten aanzien van het verwachte verschil in patroon. Verwacht wordt dat er ook bij de L1/L2 een trage start gevonden wordt omdat zij net als de 2L1 kinderen minder Nederlandse input krijgen dan de L1 kinderen. Maar we gaan er daarnaast van uit dat kinderen bepaalde concepten al hebben geleerd in de eerste taal voordat zij de tweede taal gaan leren (Klooster, 2001). Dit zou ervoor moeten zorgen dat de L1/L2 kinderen toch snel op de 2L1 kinderen inlopen.

De vergelijking zal gemaakt worden binnen dezelfde leeftijdsgroepen en tussen de verschillende taalgroepen (L1, 2L1 en L1/L2). Er wordt gekeken naar het percentage meervoudssuffixen dat op basis van het voorspelde suffixgebruik als 'goed' kan worden beschouwd. Voor deze deelvraag zullen de scores in de verschillende taalgroepen per leeftijdsklasse met elkaar vergeleken worden, waarbij de L1 groep zal dienen als baseline/uitgangspunt. De resultaten van de groep L1 participanten zijn in principe als baseline genomen. Allereerst omdat er bij analyse nou eenmaal een groep als uitgangspunt moet dienen. Er is voor gekozen om de groep L1 participanten als uitgangspunt te nemen, omdat het Europees Nederlands is het meest zuiver ontwikkeld (relatief en ten opzichte van het Surinaams Nederlands) zonder externe invloeden. In de meest ideale situatie zouden L1 kinderen die in Suriname opgroeien met het Surinaams Nederlands als uitgangspunt dienen, maar dat deze groep bijna niet vertegenwoordigd

is blijkt uit de cijfers van de TaalUnie (2012), waaruit blijkt dat bijna 90% van de bevolking meertalig is en eentaligheid zeer weinig voorkomt. Daarom is de L1 groep steeds als uitgangspunt genomen, met daarbij de belangrijke kanttekening dat over de precieze distributie en het precieze gebruik van het type suffixen geen cijfers bekend zijn, behalve de gegevens van De Kleine (2007). Uit haar onderzoek bleek dat de meerderheid van de meervouden geproduceerd wordt met over *t* meervoudssuffix, ondanks dat er ook ongemarkeerde en anders gemarkeerde vormen (ten opzichte van het Europees Nederlands) voorkomen. Opnieuw moeten we hierbij in het achterhoofd houden dat uit de theorie is gebleken dat de factor sonoriteit en het ritmische principe samenwerken en daardoor ook voor het Europees Nederlands niet altijd een exact suffix voorspellen (Zonneveld, 2004; Van Wijk, 2007).

Deelvraag 2.2

Is er ongeacht het verschil in leeftijd van eerste blootstelling een verwervingspatroon zichtbaar?

Deze vraag dient om inzicht te krijgen in het verloop van de verwerving van het meervoud bij de kinderen in alle drie de taalgroepen. Wat hierbij in het achterhoofd moet worden gehouden is dat het Surinaams Nederlands een andere variant is dan het Europees Nederlands is en dat dit mogelijk voor verschillend gebruik van het meervoud zorgt bij de 2L1 en L1/L2 kinderen (deelvraag 1.1).

Het is mogelijk dat er (naast eventueel input) geen andere factoren van invloed zijn en dat alle kinderen door dezelfde stadia gaan bij de verwerving van het Nederlandse meervoud. Dan zouden alle kinderen dezelfde groeicurve moeten vertonen. De L1/L2 kinderen zouden dan echter later door dezelfde stadia gaan, omdat ze later begonnen zijn met het leren van het Nederlands. Deze deelvraag is opgesteld om te kijken of kinderen, ongeacht de leeftijd van eerste blootstelling en gelijke stijging laten zien in het gebruik van correcte suffixen.

Hiertoe moet de data van alle groepen jonge deelnemers (dus iedereen behalve de volwassenen) met elkaar vergeleken worden. Dit is mogelijk wanneer niet de geboorte maar de leeftijd van eerste blootstelling als nulpunt wordt genomen. Voor de groepen L1 en 2L1 komt het nulpunt overeen met de geboorte, voor de L1/L2 kinderen ligt het nulpunt op vier jaar. Vervolgens moet gekeken worden of er een sprake is van een gelijk groeiproces bij de drie taalgroepen.

Voor de 2L1 groep is bij deelvraag 1.2 al de hypothese opgesteld dat er voor de 2L1 groep geen kritieke periode zal zijn voor de leerstrategie om het meervoud te verwerven. Met andere woorden, de 2L1 groep zal ten opzichte van de L1 groep een

vertraging laten zien in het juiste gebruik van het meervoud, maar zij zullen wel dezelfde lijn laten zien in het verwervingspatroon. Voor de L1/L2 groep wordt echter verwacht dat zij een ander patroon laten zien dan de 2L1 en L1 groepen. Dit omdat de verwachting is dat de L1/L2 kinderen wel onderhevig zijn aan een kritieke periode (vanwege de late start). Bovendien heeft deze groep al een deel van hun eerste taalsysteem opgebouwd. De verwachting is dat de kinderen uit de L1/L2 groep vooral in het eerste stadium van de verwerving een ander patroon laten zien dan de L1 en 2L1 groepen vanwege de mogelijke crosslinguïstische invloed vanuit het L1 systeem die in dit stadium aanwezig kan zijn (Kolb, 2014).

Deelvraag 2.3

Leren kinderen die pas vanaf vierjarige leeftijd blootgesteld worden aan het Nederlands alsnog het Nederlandse meervoudssysteem?

Aan de hand van de onderzoeksresultaten van Weerman et al. (2006) wordt er hier van uitgegaan dat kinderen bij het verwerven van het meervoud gebruik maken van een leerstrategie. De leerstrategie is een mechanisme dat de kinderen in staat stelt de regels uit de stroom input te abstraheren. De leerstrategie is onderdeel van het LAD (*Language acquisition device*), waarvan wordt verondersteld dat deze onderhevig is aan een kritieke periode, oftewel een periode waarbinnen iets verworven moet worden. Weerman et al. hebben laten zien dat de leerstrategie een kritieke periode kent als het gaat om adjectivale inflectie. De vraag is dan of er ook bij de verwerving van het meervoud sprake is van een kritieke periode. Als dat zo is dan zou in de data zichtbaar moeten worden dat kinderen die pas op vierjarige leeftijd beginnen met het leren van het Nederlands niet meer in staat zijn om het systeem volledig onder de knie te krijgen. Als dat inderdaad het geval is, dan zouden de volwassen sprekers met een L1/L2 achtergrond het systeem niet volledig moeten beheersen.

Het is ook mogelijk dat er geen effect wordt gevonden van een kritieke periode van de leerstrategie. Bijvoorbeeld vanwege het feit dat het meervoud bij eentalige kinderen een van de eerst verworven morfologische uitgangen is (O'Grady, 1997; Zonneveld, 2004). In dat geval zouden ook kinderen die na de leeftijd van vier jaar het Nederlands leren, nog genoeg tijd de beschikking hebben om het relatief snel verworven meervoudssysteem volledig onder de knie te krijgen. Er zou dan tussen de subjecten van de verschillende volwassen groepen (met als achtergrond L1, 2L1 en L1/L2) geen significante verschillen gevonden moeten worden.

In dit geval zou het echter ook nog zo kunnen zijn dat ze mogelijk gebruik maken van een andere strategie. Dus dat de leerstrategie wel aan een kritieke periode

onderhevig is maar dat de L1/L2 leerders (en misschien ook de 2L1 leerders) overschakelen op een andere strategie. In deelvraag 1.2 wordt gekeken of er mogelijk ongeacht de leeftijd van eerste blootstelling een patroon gevonden kan worden. Als er een soortgelijk patroon gevonden wordt voor alle drie de taalgroepen kan er met iets meer zekerheid uitgesloten worden dat er een andere strategie gebruikt wordt.

Onderzoeksvraag 3

Wat is de invloed van het Sranan Tongo als eerste taal op de verwerving en het gebruik van het Nederlandse meervoudssysteem?

Deelvraag 3.1

Gebruiken de 2L1 kinderen en L1/L2 kinderen meer Ø-suffixen?

Omdat het contrast tussen de twee talen die hier centraal staan - het Nederlands en het Sranan Tongo - groot is wat betreft de vorming van het meervoud, is de verwachting dat met name bij de twee groepen meertalige kinderen invloeden van de eerste taal zichtbaar zullen zijn in het meervoudssysteem van de tweede taal.

Taal(variant)	Suffix -en + -s	Suffix -Ø
Europees Nederlands	X	
Surinaams Nederlands	X	X (meerderheid echter met -en en -s).
Sranan Tongo		X

Tabel 9. Meervoudsmarkering op het naamwoord in de drie talen/taalvarianten

Het voorkomen van gemarkeerde en ongemarkeerde in de drie talen/taalvarianten is ter illustratie opnieuw weergegeven in tabel 9. De mogelijke crosslinguïstische invloed zou onder andere moeten blijken uit het gebruik van Ø-suffixen. Indien er inderdaad crosslinguïstische invloed is vanuit het Sranan Tongo, zou dit duidelijk moeten worden uit het gebruik van Ø-suffixen bij de kinderen die naast het Nederlands ook het Sranan Tongo spreken.

Met name de kinderen die vanaf vierjarige leeftijd het Nederlands leren (L1/L2) zouden dan meer Ø-affixen moeten laten zien in de eerste jaren dat zij Nederlands leren. Dit vanwege het feit dat kinderen in deze fase mogelijk nog leunen op een systeem dat zij al - voor een belangrijk deel - verworven hadden. Als er inderdaad crosslinguïstische invloed is in deze fase, zal dat bij de kinderen die Nederlands en Sranan Tongo leren goed zichtbaar zijn. Dit komt doordat zij gebruik zullen maken van Ø-affixen in plaats van de veel rijkere meervoudsmorfologie van het Nederlands.

Als de 2L1 en L1/L2 kinderen allemaal $\emptyset$ -suffixen gebruiken, maar wel meer dan de L1 kinderen, dan is er invloed van het Sranan Tongo. Als de groepen 2L1 en L1/L2 net zo vaak $\emptyset$ -suffixen gebruiken, dan is het minder waarschijnlijk dat het gebruik van $\emptyset$ -uitgangen bij L1/L2 kinderen komt omdat ze later begonnen zijn met het leren van het Nederlands en daardoor meer leunen op hun eerste taal. Mogelijk moet de oorzaak dan dus niet gezocht worden in crosslinguïstische invloed, maar meer in de kwaliteit van de input. Of hier een samenhang in is wordt onderzocht in deelvraag 3.2. Met deze factor moet gedurende het hele onderzoek overigens zoals gezegd rekening worden gehouden, aangezien er over de distributie van gemarkeerde en ongemarkeerde meervoudsvormen geen precieze gegevens bekend zijn. Uit het onderzoek van De Kleine (2007) bleek wel dat de meerderheid van de geproduceerde meervoudsvormen wel gemarkeerd waren voor getal op het naamwoord.

Deelvraag 3.2

Is er een samenhang tussen het gebruik van de $\emptyset$ -suffixen bij volwassenen en kinderen in de taalklassen 2L1 en L1/L2?

In deelvraag 1.1 wordt gekeken of de kwaliteit van de input hetzelfde is voor alle groepen kinderen, door de resultaten van de volwassenen uit alle drie de taalgroepen met elkaar te vergelijken. Het doel van deze deelvraag is te kijken of er een samenhang is wat betreft het type suffixgebruik van de volwassenen en de kinderen binnen dezelfde taalgroep. Daarbij wordt in het bijzonder gekeken naar het gebruik van $\emptyset$ -suffixen, vanwege de crosslinguïstische invloed vanuit het Sranan Tongo.

Bij de analyse en interpretatie van de resultaten moet wel in het achterhoofd gehouden worden dat het niet bekend is of de ouders van de 2L1 kinderen ook 2L1 ouders zijn. Toch wordt er tussen de kinderen en volwassenen binnen dezelfde taalgroep een associatieanalyse gedaan. Als de twee groepen volwassenen niet significant van elkaar blijken te verschillen in deelvraag 1.2, kan er aan deze analyse namelijk toch waarde worden gehecht en kan in ieder geval gekeken worden of er een bepaalde samenhang is tussen het suffixgebruik van de volwassenen en de kinderen binnen iedere taalgroep.

Indien er geen samenhang blijkt te zijn tussen de suffixen die de volwassenen gebruiken en de suffixen die de kinderen gebruiken, laat dit zien dat kinderen niet precies handelen volgens de input die ze krijgen. Als er inderdaad een hoge mate van $\emptyset$ -suffixgebruik wordt gevonden in deelvraag 3.2, kan dit niet toegeschreven worden aan de input, maar kan er met meer zekerheid gesteld worden dat het komt door crosslinguïstische invloed.

4 Methodologie

In dit hoofdstuk wordt uiteengezet hoe het onderzoek is uitgevoerd en worden belangrijke methodologisch keuzes toegelicht. Hiertoe wordt in §4.1 eerst de onderzoeksmethode toegelicht. Vervolgens worden de participanten (§4.2), de taken (§4.3) en het onderzoeksgebied (§4.4) besproken. Ter ondersteuning van de betrouwbaarheid van het uitgevoerde onderzoek worden ook vormen van mogelijke bias, de betrouwbaarheid en validiteit besproken (resp. §4.5, §4.6 en §4.7).

4.1 Onderzoeksmethode

De data voor dit onderzoek zijn verkregen door middel van veldwerk in Nederland en Suriname. Zoals voor de meeste onderzoeken in het taalkundige onderzoeksgebied geldt ook hier dat spontane en longitudinale data het meest ideale onderzoeksmateriaal zou zijn. Aangezien er een beperkte tijd beschikbaar was en er een zeer specifiek talig aspect centraal staat in dit onderzoek behoorde het verzamelen van spontane data echter niet tot de mogelijkheden. Om deze reden is er een cross-sectioneel experimenteel onderzoek uitgevoerd waarbij meervoudsvormen ontlokt werden. Dit is gedaan door middel van een *Wug*-test (zie §4.2.2).

De voordelen hiervan zijn dat het tijdbesparend is en dat er een redelijke zekerheid bestaat dat de benodigde data daadwerkelijk verkregen worden. Daarnaast kunnen belangrijke omgevingsfactoren constant worden gehouden en meer abstracte features kunnen door middel van beïnvloeding van de testitems gecontroleerd worden. Een ander voordeel is dat er gebruik gemaakt kan worden van nonsenswoorden waardoor je zeker weet dat je de impliciete kennis en abstracte regels van het subject test. Een groot nadeel is echter dat er sprake kan zijn van een taakeffect en dat de resultaten beïnvloed kunnen worden doordat mensen zich bewust zijn van het feit dat ze getest worden.

4.2 Onderzoeksgebied

De onderzoeken zijn afgenomen in Suriname en Nederland. Alle onderzoeken zijn individueel afgenomen. Voor de jongste groepen geldt dat de onderzoeken zijn afgenomen op school. Voor de Nederlandse volwassenen geldt dat de onderzoeken bij de participanten thuis zijn afgenomen. De onderzoeken bij de volwassen participanten in Suriname zijn deels in een kantooromgeving en deels op een hogeschool afgenomen.

De testen bij de jongere groepen in Nederland zijn afgenomen in een apart klaslokaal waar het rustig was. Ook de onderzoeken bij de kinderen in Suriname zijn

afgenomen in een apart klaslokaal. De lokalen in Suriname zijn echter allemaal open waardoor het omgevingsgeluid groter was. De vraag is echter of dit de onderzoeksresultaten sterk beïnvloed heeft aangezien de kinderen dagelijks in deze omgeving onderwijs krijgen en eraan gewend lijken te zijn. Bovendien zijn alle gesprekken een-op-een gevoerd en zat de onderzoeker vlak naast de participant waardoor de participant en onderzoeker wel onderling verstaanbaar bleven.

4.3 Participanten

Voor het experiment zijn drie populaties met een verschillende talige achtergrond gezocht. Naast eentalige Nederlandse sprekers (L1) is er een groep simultaan tweetalige sprekers (2L1) die zowel Nederlands als Sranan Tongo spreken meegenomen in het onderzoek. De derde onderzoeksgroep is een groep successief tweetaligen die vanaf de geboorte het Sranan Tongo hebben geleerd en die op vierjarige leeftijd, bij aanvang van de basisschool, het Nederlands hebben geleerd (L1/L2). Binnen alle taalgroepen zijn verschillende leeftijdsgroepen getest. Een kort overzicht hiervan is gegeven in tabel 1. Een volledig overzicht van de participanten per populatie is opgenomen in bijlage I.

Taalgroep	Leeftijdscategorie				
L1	2;5 -3;3 jaar	6 jaar	8 jaar		volwassen
2L1	2;5-3;3 jaar	6 jaar	8 jaar	10 jaar	volwassen
L1/L2		6 jaar	8 jaar	10 jaar	volwassen

Tabel 1. Kort overzicht van de deelnemende participanten.

Alle 2L1 en L1/L2 groepen zijn woonachtig in Suriname. Voorafgaand aan het onderzoek was het de bedoeling dat de ouders van de kinderen een sociolinguïstische vragenlijst zouden invullen. Maar zowel tijdens de voorbereidingen van het onderzoek als in de literatuur was er gewaarschuwd voor de sociaal gewenste reacties die gegeven zouden worden (§2.6.1). De verschillen in prestige van het Nederlands en het Sranan Tongo zijn hiervan de oorzaak (Yakpo et al., 2014, in: Carlin et al., 2014).

Van de schoolleiding en leerkrachten is geprobeerd zo'n duidelijk mogelijk beeld te krijgen van de taalsituatie van de kinderen. Inzicht over het type talen en vanaf wanneer het kind deze geleerd heeft, bleek via de schoolleiding mogelijk. Een preciezer inzicht in de verdeling van de input is echter niet verkregen. Met eventuele conclusies over de kwantiteit van de input is dan ook voorzichtig omgesprongen. De kinderen uit de groep 2L1 woonden allemaal in de hoofdstad Paramaribo. De L1/L2 kinderen

woonden allemaal in Moengo, een klein plaatsje in het noordoosten van Suriname (het 'binnenland', alles buiten de stad wordt binnenland genoemd).

Binnen de 2L1 groep is bij 2 kinderen de *Wug*-test niet afgenomen omdat ze te verlegen bleken en daardoor niet meewerkten. Van de groep L1/L2 zijn de resultaten van 4 kinderen uit de leeftijdsgroep 6 jaar niet meegenomen. Deze subjecten gebruikten kale naamwoorden, maar lieten niet blijken dat ze in de gaten hadden dat er gevraagd werd naar een meervoudsvorm. De resultaten zijn daarom uitgesloten, omdat het ook om een vorm van imitatie of herhaling van het enkelvoud had kunnen gaan.

Van de volwassen L1 groep zijn de resultaten van een participant van het onderzoek niet meegenomen. Zij vertoonde al tijdens de test sterk gedrag van een taakeffect. Ze bleef continue het suffix *-en* gebruiken. Toen haar een bestaand woord werd voorgelegd waarvan ze wist dat dit het suffix *-s* moest krijgen, kreeg ze zelf in de gaten dat ze doorlopend het suffix *-en* had gebruikt, ook als het achteraf eigenlijk niet goed klonk. De participant gaf dit na afloop zelf ook aan waarna is besloten deze resultaten niet mee te nemen in de analyse.

4.4 Taken

Om een goede analyse te kunnen doen is het belangrijk dat er twee soorten data verkregen wordt. Allereerst moet er data verkregen worden over het taalniveau van de kinderen. Dit is gemeten aan de hand van een taaltaak. Daarnaast moet het meervoud ontlokt worden zodat je weet wat de kinderen met het meervoud doen. Dit wordt gemeten door middel van de *Wug*-test. Alle kinderen krijgen tijdens de testsessie dus twee taken voorgelegd, de taaltaak (§4.4.1) en de *Wug*-test (§4.4.2).

4.4.1 Taak 1: De taaltaak

Allereerst krijgen de kinderen een taaltest voorgelegd bestaande uit een aantal taalvragen. Deze vragen zijn gebaseerd op de Nederlandse Cito-toets waarbij de vragen passend zijn voor de verschillende leeftijdsgroepen. Alle voorgelegde vragen dienen om inzicht te krijgen in de kennis die de participanten hebben van talige begrippen zoals die voorkomen in de Nederlandse taal. In figuur 1 is een van de voorbeeldvragen weergegeven. Gemiddeld bestond de test uit vijf vragen, die allen zorgvuldig geselecteerd zijn uit speciale oefenvragen voor de Cito-toets. Dit deel van de test is alleen voorgelegd aan de zes- en acht- en tienjarigen. De jongste groep deelnemers zijn de jong voor dit onderdeel en de volwassenen te oud.

Figuur 1. Een van de vragen die de participanten voorgelegd kregen tijdens de taaltest.

4.4.2 Taak 2: de *Wug*-test

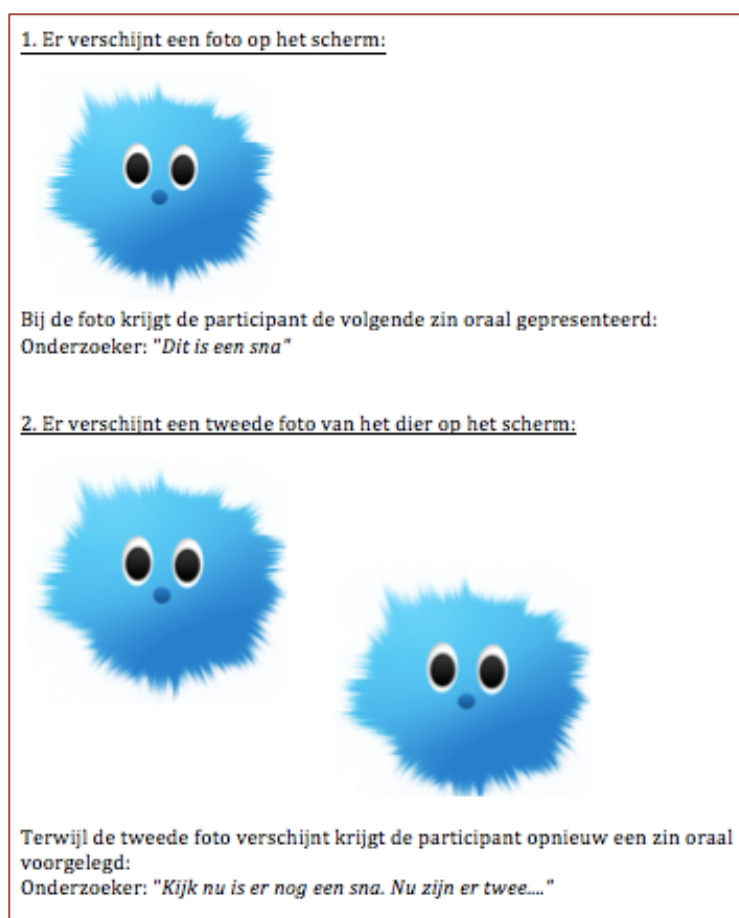
De kerntaak bestaat uit een *Wug*-test (Berko, 1958 in: Van Wijk, 2007). Deze test werd al in 1958 ontworpen door Jean Burko en is bedoeld om morfologische kennis te testen. Subjecten krijgen een woord voorgelegd waarvan ze vervolgens een geïnflecteerde vorm moeten geven, bijvoorbeeld de verleden tijd, de diminutief of het meervoud zoals in dit onderzoek.

In de test wordt gebruik gemaakt van bestaande woorden zoals *boom*, *bal* en *krokodil*. Daarnaast worden nonsenswoorden voorgelegd zoals *nopikat*, *spuu* en *wui*. Het belang van het gebruik van nonsenswoorden is groot. Van deze woorden kan met zekerheid gesteld worden dat de subjecten ze nog nooit gehoord hebben, waardoor de geproduceerde meervoudsvormen niet opgeslagen zijn.

Van de *Wug*-test zijn drie verschillende varianten gemaakt. Voor de onderzoeksgroepen vanaf 6 jaar is er een lange variant gemaakt bestaande uit veertig testitems. Van deze variant zijn twee versies gemaakt (A en B). Dit om uit te sluiten dat er een volgorde-effect van invloed zal zijn op de resultaten. In totaal bestaat de test uit dertig nonsenswoorden en tien bestaande woorden. Bij de keuze van bestaande woorden is rekening gehouden met de leefomgeving van beide groepen participanten (namelijk Nederland en Suriname, waarbij vooral voor de groepen uit het binnenland geldt dat er rekening gehouden moet worden met het feit dat bepaalde concepten daar minder voorkomen). De distributie van de nonsenswoorden wordt toegelicht in §4.4.3.

Voor de jongste onderzoeksgroep (2;5-3;3 jaar) is er een kortere variant gemaakt. Van deze leeftijdsgroep wordt verwacht dat zij korter geconcentreerd blijven en geïnteresseerd blijven. Daarom is er een Wug C ontworpen die bestaat uit minder testitems. Van deze test is slechts een variant gemaakt. Dit vanwege twee redenen: allereerst omdat bij deze groep jonge kinderen minder kans is op negatieve beïnvloeding van de resultaten doordat zij nog niet in de gaten zullen hebben wat het doel van het onderzoek is en er bij deze groep geen volgorde-effect verwacht wordt. De tweede reden is dat vooraf niet bekend is hoe lang kinderen de aandacht bij het onderzoek kunnen houden. Om ervoor te zorgen dat zoveel mogelijk dezelfde testitems in de analyse meegenomen kunnen worden, is er daarom voor gekozen om slechts een enkele versie te maken.

De Wug C test bestaat in totaal uit 26 woorden. De verhouding nonsenswoorden en bestaande woorden is hier aangepast ten opzichte van de Wug A en de Wug B test. Dit om de kans te vergroten dat kinderen de aandacht bij de test zouden houden doordat ze concepten herkennen. De test bestaat uit 17 nonsenswoorden en 9 bestaande woorden.

Figuur 2. Voorbeeld van een van de testitems.

Alle woorden worden met een afbeelding voorgelegd zoals in figuur 2. Daarbij krijgt het subject bijvoorbeeld te horen "*Dit is een draa*". Vervolgens verschijnt er een tweede afbeelding van een *draa* op het scherm. De onderzoeker zegt dan "*Nu is er nog een draa. Nu zijn er twee...*". Dit is het punt waarop het subject de zin van de onderzoeker dient aan te vullen. Deze testzinnen zijn niet vooraf opgenomen en voorgelegd via de computer, maar de testzinnen werden door de onderzoeker mondeling voorgelegd terwijl het onderzoek plaatsvond. Dit heeft als nadeel dat er verschillen kunnen bestaan in intonatie en dat er subtiele uitspraakverschillen kunnen voorkomen tussen de verschillende testmomenten. Het voordeel van deze manier van afnemen is echter dat de communicatie direct is, dat het tempo aangepast kan worden aan de situatie en dat het kind ook naar de beweging van de mond van de onderzoeker kan kijken bij het uitspreken van de nonsenswoorden.

Naar aanleiding van een internationale discussie over de manier van afnemen van de *Wug*-test (Van Wijk, 2007) is er in dit onderzoek voor gekozen op twee punten af te wijken van de manier waarop de test oorspronkelijk werd afgenomen. Allereerst is ervoor gekozen om de test niet op papier af te nemen maar met een PowerPoint. Dat zorgt ervoor dat kinderen het tweede object daadwerkelijk zien verschijnen op het scherm. Ook kan het verschijnen van het tweede object gepaard gaan met een geluid. Bovendien kan per testitems gevarieerd worden in de richting van waaruit de objecten verschijnen en de bijbehorende geluiden. Dit zorgt ervoor dat het een interessantere ervaring wordt voor de kinderen, die volgens Van Wijk (2007) ook '*closer to the 'live objects' than to the paper drawings of the classic Wug-test*' is.

Ten tweede is er een aanpassing gedaan in de testzinnen. In de oorspronkelijke versie van de test van Burko (1958) werd het testitem begeleid door de zin: *this is a WUG. Now there is another one. There are two of them. There are two ____*. De meeste kinderen zijn echter snel afgeleid en om te voorkomen dat de participant het (nonsens)woord al vergeten is voordat hij of zij moet antwoorden, wordt het testitem herhaald bij het verschijnen van de tweede afbeelding. In de discussie over de manier van afnemen van de *Wug*-test beargumenteerde MacWhinney dat herhaling van het nonsenswoord ervoor zorgt dat het kind het woord sneller kan verwerken. Dit zou de kans vergroten dat het meervoud hetzelfde geproduceerd wordt zoals de participant andere meervouden in spontane spraak ook zou produceren (Van Wijk, 2007).

Wat mogelijk van invloed is op de resultaten, is dat de test wordt afgenomen met het telwoord *twee*. Onder invloed van het Sranan Tongo en mogelijk ook het Surinaams Nederlands, zou de aanwezigheid van het telwoord *twee* de testresultaten kunnen beïnvloeden. Zoals besproken in paragraaf 2.6.2 heeft het Sranan Tongo geen

getalsmarkering op nomina en wordt getal uitgedrukt door middel van de definiëte lidwoorden *a* (enkelvoud) en *den* (meervoud). Voor het Surinaams Nederlands is de verwachting dat de aanwezigheid van een telwoord van invloed is op de meervoudsvorm die gegeven wordt door de Surinamers wat meer omstreden. De Kleine kon in haar onderzoek niet kon aantonen dat er een relatie bestond dus de aanwezigheid van een kwantificeerder en de afwezigheid van een gemarkeerde meervoudsvorm.

In ieder geval op grond van het Sranan Tongo, en mogelijk dus op grond van het Surinaams Nederlands, moet in gedachten gehouden worden dat de resultaten mogelijk anders zouden zijn geweest als de test zonder telwoord of andere kwantificeerder was afgenomen. Zeker op grond van het Sranan Tongo is het mogelijk dat de participanten een kaal naamwoord produceren als de test wordt voorlegd met een telwoord. Als de test wordt voorgelegd zonder telwoord of met een indefiniet lidwoord zouden kinderen mogelijk wel gebruik maken van een gemarkeerde meervoudsvorm. Toch wordt met de hier gekozen manier van testen toch ook crosslinguïstische invloed getest, omdat bij het gebruik van een telwoord in combinatie met een ongemarkeerd naamwoord de eigenschappen van het Sranan Tongo worden toegepast op het Nederlandse systeem. In hoofdstuk 7.2 wordt de aanbeveling gedaan om in eventueel vervolgonderzoek te kijken of de resultaten inderdaad anders zijn als de test aangepast zou worden op dit punt.

4.4.3 Testitems

De hier gebruikte testitems zijn gebaseerd op het onderzoek van Van Wijk (2007). Het testgedeelte bestond uit vier items:

- (1) bestaande woorden: /'boom/, /'zebra/
nonsenswoorden: /'eip/, /'bopel/

Voor de *Wug*-test zelf zijn veertig woorden geselecteerd uit de eerdere test van Van Wijk (2007). Hiervan zijn er dertig nonsenswoorden en tien bestaande woorden. Alle woorden zijn zo geselecteerd dat ze een natuurlijke distributie van het Nederlandse meervoudslandschap voorstellen. De woorden variëren wat betreft aantal lettergrepen, klemtoonpatroon en sonoriteit van de laatste klank. Vanwege de aanwezigheid van de jonge groep kinderen die deelnamen aan het experiment is het maximaal aantal syllabes drie. Reden hiervoor is dat er in deze leeftijdsfase nog vaak truncatie voorkomt bij de jonge kinderen. Truncatie is het weglaten van de eerste of laatste syllabe van een woord (Fikkert, 1994).

		c	w	Klemtoon	Sonoriteit	Omgeving		Verwacht suffix	
						type -en	type -s		
		<i>Testwoorden</i>							
obstruent	plosief	lebasit			-en	1	2	-s	
		nopikat	!!	!	-en	111	0	-en	
		pleikop			-s	-en	2	0	-en
	frictatief	kaluf		!	-en	-	-	-en	
		klos	!	!	-en	-en	8	0	-en
		pihos			-s	-en	2	0	-en
		borig			-s	-en	0	2	-s
sonorant	liquidae	tre		*	-en	-s	23	5	-en
		kral	!	*	-en	-s	17	1	-en
		biral	!!	*	-en	-s	51	0	-en
		karadil		*	-en	-s	1	0	-en
		kive	!!	*	-en	-s	27	0	-en

Figuur 3. Deel van het overzicht van de gebruikte woorden in de Wug-test met de verwachte suffixen.

Om een voorspelling te maken van de suffixen die gebruikt zouden moeten worden is er analyse gemaakt voor de verwachte suffixen op basis van klemtoonpatroon, sonoriteit van de laatste klank en *neighbourhood type frequency*, oftewel de omgevingstype frequentie. In figuur 3 wordt een deel van de gebruikte woorden met de bijbehorende voorspelling weergegeven. Het complete overzicht is opgenomen in bijlage II.

Met omgevingstype frequentie wordt het aantal items in het Van Dale corpus bedoeld die gelijk zijn wat betreft aantal lettergrepen, klemtoonpatroon en rijm (i.e. de nucleus en de coda van een woord; Fikkert, 2004). Dit is van invloed op de productiviteit van de morfologische regels, want hoe vaker een bepaald patroon voorkomt hoe meer dit patroon van invloed is op de productiviteit van de morfologische regel (Bybee, 1985, in: Van Wijk, 2007).

In de voorspellende analyse is een onderscheid gemaakt tussen *directe omgevingsfrequenties* en *wijde omgevingsfrequenties*. Directe omgevingstype frequenties zijn gebaseerd op het voorkomen van woorden met hetzelfde klemtoonpatroon en dezelfde rijm. De wijde omgevingstype frequentie is gebaseerd op het voorkomen items met hetzelfde klemtoonpatroon én een finale klank die behoort tot de dezelfde klasse (e.g. diftong, obstruent, achtervoocaal) als het nonsenswoord in kwestie. Deze omgevingstype frequenties zijn gebaseerd op analyses op basis van het Van Dale corpus (Van Wijk, 2007).

Voor de jongere groep van 2;5-3;3 jaar oud is zoals gezegd een verkorte versie gemaakt. Alle woorden in de Wug C zijn geselecteerd uit de Wug A/B, waarbij net als bij de Wug A/B een evenwichtige verdeling is gemaakt op basis van de meespelende factoren. Hiervan is geen aparte tabel gemaakt, maar een overzicht van de gebruikte woorden in de Wug C test is te vinden in bijlage III.

4.5 Vormen van mogelijke vertekening ('bias')

Tijdens dergelijk onderzoek is het nodig vooraf rekening te houden met mogelijke vormen van vertekening en te proberen deze uit te sluiten. In het huidige onderzoek zou sprake kunnen zijn van een vorm van interviewersbias (Saunders et al., 2006). De toon van de onderzoeker kan de reactie van de participant beïnvloeden. Hier is tijdens het afnemen van de onderzoeken rekening mee gehouden en geprobeerd de toon zo neutraal mogelijk te houden. Verder is de reactie van de onderzoeker hier nog van belang. Nadat een participant reageert op een voorgelegd testitem kan het zijn dat zij zoeken naar een bevestiging van de onderzoeker. De bevestiging van de onderzoeker van het gebruikte suffix kan vervolgens eventueel de keuze van de volgende suffixen beïnvloeden. Hier is rekening mee gehouden door terughoudend te zijn in de positief bevestigende reacties. Tegelijk bleek tijdens het afnemen dat een bevestiging soms nodig om de participant om zijn gemak te stellen en aan te moedigen door te gaan met de komende testitems.

Zoals eerder gezegd zijn de voorgelegd testitems en begeleidende zinnen in dit onderzoek niet vooraf opgenomen, met als mogelijk gevolg dat er verschil kan optreden tussen de onderzoeken wat betreft intonatie en prosodie. Er is geprobeerd dit te voorkomen door vooraf de klemtoon op het onderzoeksformulier vast te leggen, waardoor de kans afneemt dat de onderzoeker de klemtoon op het nonsenswoord verkeerd legt.

De laatste vorm van mogelijke vertekening door deze onderzoeksmethode betreft de uitleg die vooraf aan de participanten gegeven werd. Met name voor de jonge L1/L2 groepen ligt hier een gevaar. De Nederlandse taalvaardigheden zijn niet vergelijkbaar met die van hun L1 en 2L1 sprekende leeftijdsgenoten. Het gebruiken van een talige uitleg voorafgaand aan het onderzoek kan mogelijk bemoeilijkend werken. Er is geprobeerd dit te voorkomen door vooraf duidelijke, relatief simpele en kindvriendelijke instructie te geven. Tijdens het afnemen van zowel de taalniveautoets als de *Wug*-test is goed in de gaten gehouden of de kinderen inderdaad de opdracht goed begrepen hadden. Wat betreft de *Wug*-test zijn er voorafgaand aan de daadwerkelijke testitems eerst vier testitems voorgelegd. Hierdoor kon goed gekeken worden of de kinderen de opdracht daadwerkelijk begrepen. Bovendien hielpen deze testitems om duidelijk te maken wat de opdracht was.

4.6 Betrouwbaarheid en validiteit

Wanneer men spreekt van de betrouwbaarheid van een onderzoek dan wordt hiermee de stabiliteit van het onderzoeksresultaat bedoeld. Een onderzoek kan als betrouwbaar

beschouwd worden wanneer bij herhaling van hetzelfde onderzoek dezelfde resultaten bereikt zouden worden (Saunders et al, 2006). De *Wug*-test wordt als sinds 1958 gebruikt voor onderzoek naar inflectionele morfologie. Bovendien is er over de manier van afnemen internationale discussie gevoerd, waarvan de belangrijke conclusies in dit experiment overgenomen zijn.

Er kan van een valide onderzoek gesproken worden wanneer er wordt gemeten wat vooraf de bedoeling was (Saunders et al, 2006). Opnieuw is ervoor gekozen gebruik te maken van een beproefd meetinstrument zodat er met zekerheid gesteld kan worden dat het onderzoek valide is.

4.7 Verwerking van de resultaten

Al tijdens het afnemen van de onderzoeken zijn de antwoorden van de participanten genoteerd op een speciaal daarvoor ontwikkeld formulier. Hiervoor zijn zes categorieën gemaakt met mogelijke uitingen: *-s*, *-en*, *-∅* (nulmarkering), *dubbele markering*, *onduidelijk* en *ontbrekend*. Bij woorden die zonder overt suffix geproduceerd worden was het een vereiste dat de participant niet simpelweg het enkelvoudige naamwoord herhaalde, maar dat hij liet blijken dat hij wist dat er naar het concept meervoud gevraagd werd. Soms wezen kinderen maar naar 1 van de 2 afbeeldingen, waarna het gegeven antwoord niet werd genoteerd als nulmarkering (want het zou een herhaling kunnen zijn van het enkelvoudige naamwoord). In andere gevallen produceerde het kind bijvoorbeeld het telwoord *twee* erbij. In dat geval was duidelijk dat het kind wist dat er gevraagd werd naar een meervoudig concept, en is de ongemarkeerde uiting als nulmarkering genoteerd. Dit punt is in dit onderzoek van groot belang aangezien er onderzoek gedaan wordt naar de invloed van de L1 - in dit geval het Sranan Tongo, dat geen overte meervoudsmarkering kent - op de L2 (het Nederlands). Het is daarom van cruciaal belang dat er onderscheid gemaakt wordt tussen een ontbrekend suffix en een nulmarkering.

Wanneer niet duidelijk verstaan werd wat de participant produceerde werd de uiting geproduceerd als *onduidelijk*. Een enkele keer werd een dubbele markering gebruikt. Wanneer items geproduceerd werden met een tussenklank is dit genoteerd in de kolom *opmerkingen*.

5 Resultaten

Met behulp van het statistiekprogramma SPSS zijn de verzamelde gegevens geanalyseerd. Met een Repeated Measures ANOVA, een variatieanalyse in SPSS, is nagegaan of de populatiegemiddelden van de groepen significant van elkaar verschillen. In dit hoofdstuk worden de resultaten van deze analyse weergegeven. De resultaten worden per deelvraag behandeld. In hoofdstuk 6 worden vervolgens de data besproken in het licht van de opgestelde hypotheses en de in het theoretisch kader besproken theorie.

5.1 Spontane data

Gedurende het verblijf in Suriname zijn de opvallende meervouden, die gehoord werden in het dagelijks taalgebruik, genoteerd. Hieronder staat een overzicht van de gevonden vormen.

Er komen een aantal uhh **treins** van het vliegveld naar de stad.

Morgen ben ik vrij en ga ik met een paar **vriend** uit.

Na twee **drempel** ga je rechtsaf.

Er zijn hier veel **kaaimans** te vinden.

Hoe zien de **huis** in Nederland eruit?

Jullie worden behandeld als **koningins**

Al die **autoën** hier, het wordt steeds erger

In die sloten zitten ook **kaaimans**, je weet toch, **krokodils**

Er zitten heel veel rijpe **manja** (mango, enkelvoud) in de boom

Het meervoud van een **cup** (om uit te drinken) is twee **cupsen** (=dubbel meervoud).

Ah daar zijn de **damesen** weer (mv. van het reeds meervoudige dames).

Onderzoeker: Onze **pagni's** (i.e. traditionele omslagdoek) zijn echt heel mooi. Gids: het is **pagni**, niet pagni's.

Ga je **slipper** zoeken (bedoelde slippers)

Bovenstaande vormen van het meervoud zijn gevonden tijdens het veldwerk in Suriname. De vormen bevestigen de gevonden variatie in het Surinaams Nederlands (De Kleine, 2007). Hieruit kunnen we echter alleen concluderen dat het meervoud soms niet gebruikt wordt conform het Europees Nederlandse systeem. Het aantal goed gebruikte meervoudsvormen is immers niet geregistreerd. Over de verhouding correcte en

incorrecte suffixen ten opzichte van het Europees Nederlands kan daardoor niets gezegd worden.

5.2 Testvarianten

De Wug-test is afgenomen in de drie varianten Wug A, Wug B en Wug C. De A- en B-variant van de test zijn de lange varianten en de C-variant de korte variant. Uit de analyse blijkt dat er geen verschillen zijn gevonden tussen de varianten. Alleen de Wug-C leverde een verschil op, maar dit verschil is geheel te verklaren vanuit het feit dat Wug-C maar 26 items bevatte en Wug A en B 40 items. De waarde voor Wug A is gemiddeld 0,50 (sd=0,26; 95%BI=0,44-0,55)³, Wug B gem.=0,51 (sd=0,26; 95%BI=0,46-0,56) en de gemiddelde waarde voor Wug C zijn gem.=0,23 (sd=0,27; 95%BI= 0,43-0,50). Deze varianten verschillen significant van elkaar, aangegeven door een ANOVA analyse met een P waarde van <0.000. Dit betekent dat de volgorde waarin de woorden zijn voorgelegd blijkbaar geen invloed hebben de resultaten. Deze factor wordt daarom verder buiten beschouwing gelaten.

5.3 Data

Voor de analyse zijn de gegevens op twee manieren behandeld. Allereerst is er gekeken naar de antwoorden van alle participanten gecodeerd op juist of onjuist antwoord. De correctheid van het antwoord is voorspeld op basis van de theoretische voorspelling van welk suffix verwacht werd (Van Wijk, 2007). Wanneer de theorie bijvoorbeeld voorspelde dat een bepaald (non)woord het suffix *-en* moest krijgen, en de participant heeft geen of een ander suffix gebruikt, dan is dit antwoord voor dit deel van de analyse als incorrect genoteerd. Een overzicht van de voorspellingen staat weergegeven in bijlage II. Zoals besproken in het theoretisch kader levert de theorie soms conflictsituaties op. Dat blijkt onder andere uit het feit dat ook volwassen L1 sprekers niet altijd voor hetzelfde suffix kiezen. Hoewel het gebruik van de theorie als voorspelling geen sluitend beeld oplevert van wat de volwassenen doen, is het wel een bruikbare basis om de andere resultaten tegen af te zetten. De volwassen L1 sprekers presteren immers ook niet helemaal gelijk in de test, met andere woorden: als zij in de conflictsituaties niet het voorspelde suffix gebruiken, wordt er ook geen correct suffix genoteerd. Hierdoor ontstaat alsnog een globaal en consistent beeld.

Aan de hand van de reacties is vervolgens een Repeated Measure ANOVA uitgevoerd. Daarnaast is een analyse gedaan waarbij gekeken naar het type

---

³ Gem. = gemiddelde; sd = standaarddeviatie; BI = betrouwbaarheidsinterval. De genoemde cijfers zijn afgerond naar twee cijfers achter de komma.

suffixgebruik van de verschillende leeftijdsgroepen. Hiervan is een chi-kwadraatattest gedaan om te bekijken wat de associaties zijn tussen leeftijd, taalgroep en de gebruikte suffixen.

5.3.1 Deelvragen bij onderzoeksvraag 1

Deelvraag 1.1

Is er een verschil in suffixgebruik tussen de volwassen L1, 2L1 en L1/L2 sprekers?

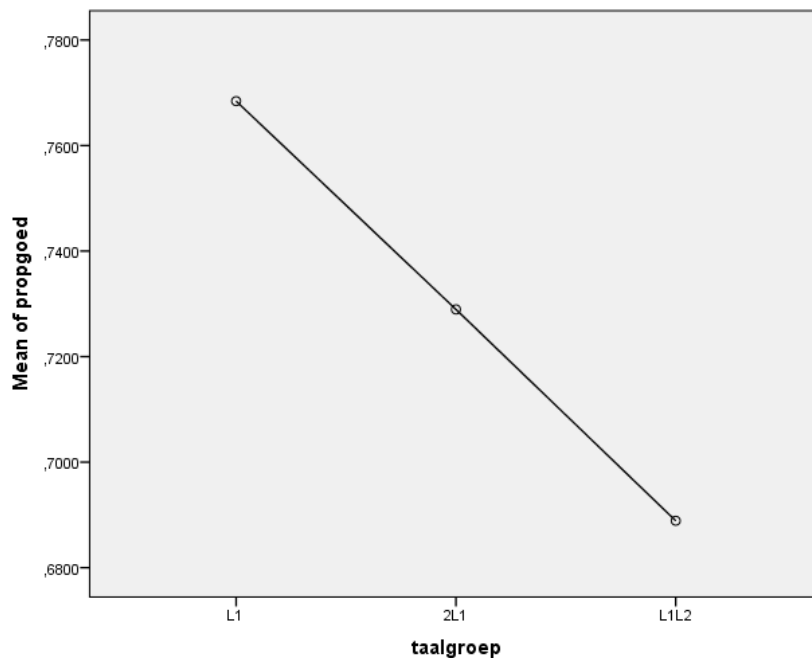
Om meer te kunnen zeggen over de invloed van de kwaliteit van de input is het allereerst belangrijk om te kijken of deze verschilt per taalgroep (enkel wat betreft de meervoudssuffixen). De verwachting was dat de L1 groep veel hoger zou scoren wat betreft correct aantal suffixen. Daarnaast zouden de groepen 2L1 en de L1/L2 op elkaar lijken, omdat zij allemaal in Suriname wonen en het Surinaams Nederlands spreken. In tabel 1 staan de gemiddelde scores van de volwassenen wat betreft correct meervoudsgebruik. Uit de analyse blijkt dat de gemiddelde scores van de drie groepen onderling dicht bij elkaar liggen.

Scores volwassenen

leeftijd	taalgroep	Mean	Std. Deviation	N
volwassen	L1	,768421	,0763044	19
	2L1	,728947	,0713283	19
	L1L2	,688889	,1131833	18

Tabel 1. De scores van de volwassenen gesorteerd naar taalklasse

De resultaten van de L1 groep (gem.=0,77; sd=0,076; 95%BI= 0,73-0,81) verschillen niet significant (p-waarde = 0,360) van de 2L1 groep (gem.=0,73; sd=0,07; 95%BI=0,69-0,76). En de resultaten van de 2L1 verschillen ook niet significant (p-waarde = 0,360) van de L1/L2 groep (gem.=,069, sd=0,11; 95%BI=0,63-0,75). Tussen de L1 groep aan de ene kant en de L1/L2 groep aan de andere kant wordt wel een significant verschil gevonden (p-waarde = 0,023). De gemiddelde score van de L1 volwassenen is hoger dan de gemiddelde score van de L1/L2 volwassenen. Dit verloop ziet eruit zoals in figuur 1. Hieruit af te lezen valt dat tussen de groepen onderling geen verschil zit, maar dat er tussen de twee uiterste groepen met het grootste verschil in talige achtergrond (L1 aan de ene kant en L1/L2 aan de andere kant) wel een significant verschil kan worden gevonden.

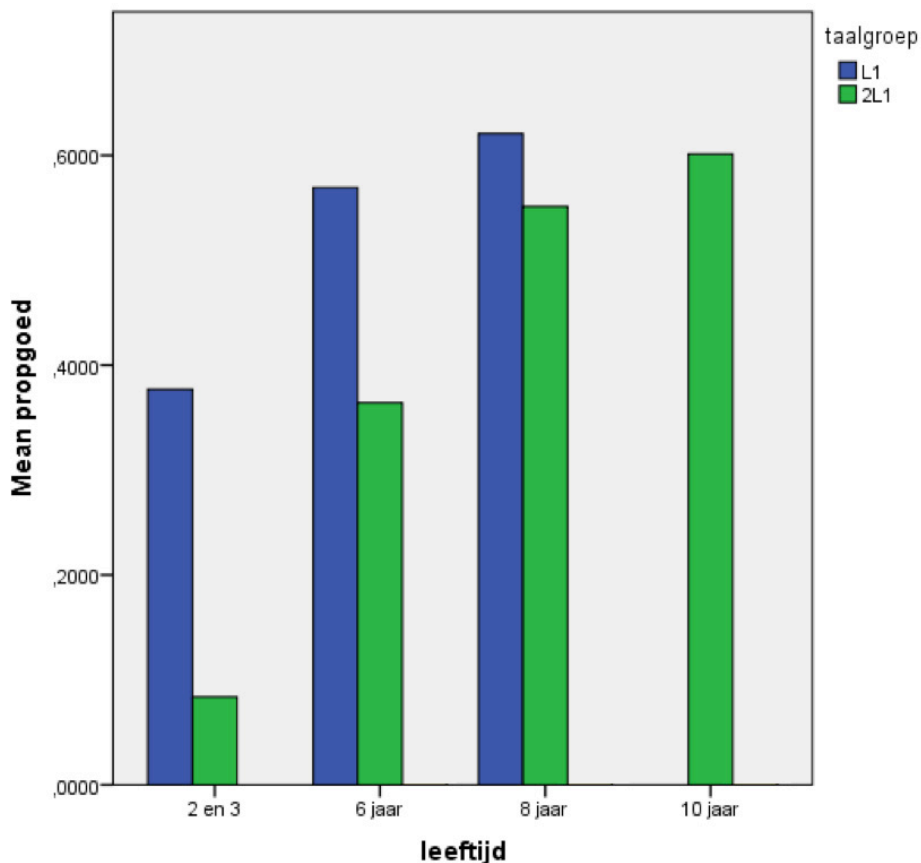
Figuur 1. Vergelijking van de volwassenen uit de drie taalgroepen, het betreft de gemiddelde scores van correct suffixgebruik.

Deelvraag 1.2

Heeft de kwantiteit van de input een effect op de snelheid waarmee het Nederlandse meervoudssysteem verworven wordt?

Er zijn tijdens dit onderzoek geen precieze gegevens verzameld over de exacte verdeling van het Sranan Tongo en het Nederlands als input bij ieder kind. Dus over de rol van de kwantiteit is meer voorzichtigheid nodig. Ervan uitgaande dat er in ieder geval minder input is in het Nederlands dan bij de L1 kinderen - omdat een deel van de input in het Sranan Tongo is (want ze zijn 2L1) - kan er wel een globaal inzicht worden verkregen.

Om een antwoord te vinden op deze deelvraag is er een vergelijking gemaakt tussen de L1 en 2L1 groepen. De groep L1/L2 wordt hier bewust buiten beschouwing gelaten omdat zij op een andere leeftijd beginnen met de verwerving van het Nederlands. Uit figuur 2 blijkt dat zowel de L1 als de 2L1 groepen vanaf de jongste groep gebruik maken van het meervoud. De verschillen tussen de twee groepen zijn echter groot in de jongste taalklasse van 2;5-3;3 jaar oud. Figuur 2 illustreert dat waar de L1 groep gemiddeld scoort (gem.=0,387; sd=0,14), de 2L1 groep in dezelfde leeftijdsgroep aanzienlijk minder correcte suffixen gebruikt (gem.=0,084; sd=0,07).

Figuur 2. Gemiddelde scores van de kinderen in de L1 en 2L1 taalklassen.

Figuur 2 laat zien dat er over de gehele linie een achterstand van de 2L1 kinderen zichtbaar blijft ten opzichte van de L1 kinderen. Rond de leeftijd van 8 jaar beginnen de resultaten van de 2L1 kinderen zich meer in de richting van de L1 kinderen te bewegen. Bij beide groepen is een lineaire stijging te zien in het gebruik van correcte suffixen.

5.3.2 Deelvragen bij onderzoeksvraag 2

Welke rol speelt de factor leeftijd bij de verwerving van het Nederlandse meervoud?

Deelvraag 2.1

In hoeverre zijn de scores van de kinderen uit de 2L1 en de L1/L2 groepen vergelijkbaar met de kinderen uit de L1 groepen?

In tabel 2 worden de gemiddelde scores van de kinderen weergegeven. Uit deze tabel blijkt dat de L1 kinderen in alle leeftijdsgroepen het beste scoren. De gemiddelde scores per leeftijdsgroep zijn voor de L1 kinderen steeds het hoogst. De aanname om de L1 kinderen als baseline te nemen en de andere twee groepen daar tegen af te zetten, blijkt

daarmee een verantwoorde keuze te zijn. Zij zijn in iedere categorie het hoogst scorend en daarom is het een stabiele factor om tegen af te zetten.

Gemiddelde scores per taalgroep, gesorteerd op leeftijdsgroep

leeftijd	taalgroep	Mean	Std. Deviation	N
2 en 3	L1	,376923	,1388274	15
	2L1	,083783	,0712646	15
	Total	,230353	,1843352	30
6 jaar	L1	,569231	,1476037	13
	2L1	,364063	,1821100	16
	L1L2	,061842	,0481378	19
	Total	,300000	,2478096	48
8 jaar	L1	,620833	,0619832	18
	2L1	,551389	,1326961	18
	L1L2	,080000	,1729988	15
	Total	,437255	,2660532	51
10 jaar	2L1	,601389	,1293286	18
	L1L2	,426786	,1917692	14
	Total	,525000	,1798297	32

Tabel 2. Gemiddelde scores correct antwoord

Als de resultaten van 2L1 en de L1/L2 kinderen worden afgezet tegen de L1 kinderen zien we in iedere leeftijdsgroep grote verschillen in scores. In de leeftijdsgroep 2;5-3;3 jaar is geen vergelijking te maken tussen alle drie de groepen, aangezien de L1/L2 groep op dat moment nog geen Nederlands spreekt. Tussen de leeftijdsgroepen 6, 8 en 10 jaar kan wel een vergelijking worden gemaakt. In de groep van 6 jaar zijn de scores van de 2L1 groep (gem.=0,364; sd=0,18), van de L1/L2 groep (gem.=0,061; sd=0,05) en van de L1 groep (gem.=0,569; sd=0,15). Voor beide taalgroepen in deze leeftijdsklasse geldt echter dat hun scores niet in de buurt komen van de score van de L1 groep, die hier als baseline dient.

Ook in de leeftijdsgroep van 8 jaar blijven deze verschillen zichtbaar. De L1 groep scoort gem.=0,620 (sd=0,06), de 2L1 groep scoort gem.=0,551 (sd=0,13) en de L1/L2 groep gem.=0,080 (sd=0,17). Ten opzichte van de resultaten bij de leeftijdsgroep van 6 jaar laat de 2L1 groep in de leeftijdsklasse van 8 jaar een minder groot verschil

zien ten opzichte van de L1 groep van 8 jaar. Het verschil tussen de L1/L2 groep en de L1 groep daalt ook, maar blijft aanzienlijk groot in vergelijking met de 2L1 groep. In hoofdstuk 3 werd gesteld dat eventuele verschillen tussen de L1 aan de ene kant en 2L1 en L1/L2 aan de andere kant verklaard zouden kunnen worden door het verschil in de kwaliteit van de input. Uit deelvraag 1.1 is echter reeds gebleken dat het Surinaams Nederlands als bron van input wat betreft de correcte meervoudssuffixen niet verschilt van het Europees Nederlands.

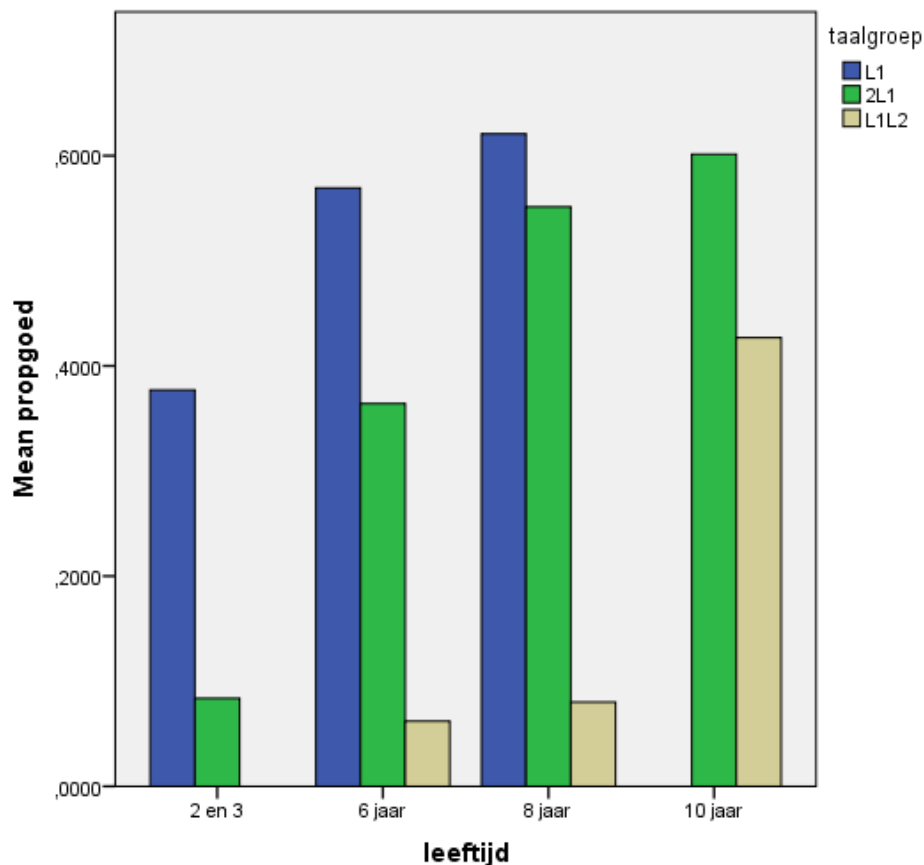
Als er een vergelijking wordt gemaakt met de jongste groep L1 kinderen, vallen verder nog een aantal dingen op. Allereerst het grote verschil tussen de L1 en 2L1 groep in de jongste leeftijdsklasse. Waar de 2;5-3;3 jarigen in de L1 groep een gemiddelde score van $gem.=0,38$ ($sd=0,14$) hebben, hebben de 2L1 jarigen op die leeftijd een gemiddelde score van $gem.=0,08$ ($sd=0,07$). Dit verschil is aanzienlijk. Een tweede opvallend verschil is dat het niveau van de L1/L2 groep op achtjarige leeftijd ($gem.=0,080$; $sd=0,17$) gelijk is aan het niveau van de 2L1 groep op 2;5-3;3-jarige leeftijd ($gem.=0,084$; $sd=0,13$).

Terugkijkend naar de huidige deelvraag blijkt dat er tussen de drie taalgroepen in de leeftijd van 0 tot 10 jaar grote verschillen waargenomen worden. De verschillen zijn zowel de vinden in de mate van correct gebruik van suffixen (afgezet tegen het in theorie verwachte suffixgebruik) als in het patroon dat doorlopen wordt. Het verschil tussen de 2L1 groepen ten opzichte van de L1 groepen is anders dan het verschil tussen de L1/L2 en de L1 groepen. Bovendien zijn alle gevonden verschillen sterk significant.

Deelvraag 2.2

Is er ongeacht het verschil in leeftijd van eerste blootstelling een verwervingspatroon zichtbaar?

Uit de resultaten die besproken zijn bij deelvraag 2.1 blijkt dat niet alle groepen hetzelfde patroon laten zien. Als we de data die besproken is in deelvraag 2.1 in een histogram zetten worden de patronen duidelijker zichtbaar. Uit figuur 3 valt af te lezen dat er tussen de L1 en 2L1 groepen een soortgelijk patroon zichtbaar is. De lineaire trend die door de leeftijdsgroepen heen te zien is bij de L1 taalgroep, is ook te zien bij de 2L1 groep. Zowel in de histogram in figuur 3 als in tabel 3 is zichtbaar dat de groep 2L1 kinderen steeds een leeftijdsklasse later hetzelfde stadium bereikt als de L1. Waarbij pas op 8-jarige leeftijd het grote verschil dat er aan het begin bestaat begint in te lopen. Uit tabel 3 blijkt dat het verschil tussen de L1 groep en de 2L1 groep inderdaad afneemt naarmate de groepen ouder worden.

Figuur 3. Resultaten van de verschillende taalgroepen, gesorteerd naar leeftijd.

Leeftijd				
Taalklasse	2;5-3;3	6	8	10
L1	0,377	0,569	0,621	x
2L1	0,084	0,364	0,551	0,601

Tabel 3. De lineaire toename tussen de L1 en 2L1 groep

Deze lineaire toename wordt niet teruggevonden in de groep L1/L2. Het is wel te zien dat ook deze groep het steeds beter gaat doen. Het aandeel correcte antwoorden verandert net zoals bij de L1 en 2L1 groepen met de leeftijd, maar het tempo waarin dit gebeurt is anders bij de L1/L2 groepen. Want waar de 2L1 groep steeds in het kielzog van L1 groep zit, benadert en overstijgt de L1/L2 groep pas op 10-jarige leeftijd (gem.=0,43; sd=0,19) het resultaat van de L1 2;5-3;3-jarigen (gem.=0,38; sd=0,14).

Deelvraag 2.3

Leren kinderen die pas vanaf vierjarige leeftijd blootgesteld worden aan het Nederlands alsnog het Nederlandse meervoudssysteem?

Het experiment dat hier uitgevoerd is een cross-sectioneel experiment. Dit houdt in dat een eventuele kritieke periode geïllustreerd wordt aan de hand van de resultaten van volwassenen die dezelfde talige achtergrond hebben als de kinderen in de verschillende leeftijdsgroepen. Met andere woorden, de volwassenen zijn ook opgedeeld in drie taalklassengroepen: volwassenen die vanaf de geboorte een taal spreken (L1), volwassenen die vanaf geboorte simultaan het Nederlands en Sranan Tongo hebben verworven (2L1) en volwassenen die pas op vierjarige leeftijd werden blootgesteld aan het Nederlands (2L1). Om te kijken of er inderdaad een kritieke periode is moeten de resultaten van de volwassenen L1/L2 daarom bekeken worden om te zien of zij inderdaad alsnog het Nederlandse meervoudssysteem verworven hebben. Van alle taalgroepen is daarom ook bij een groep volwassenen met dezelfde talige achtergrond gekeken hoe zij presteren.

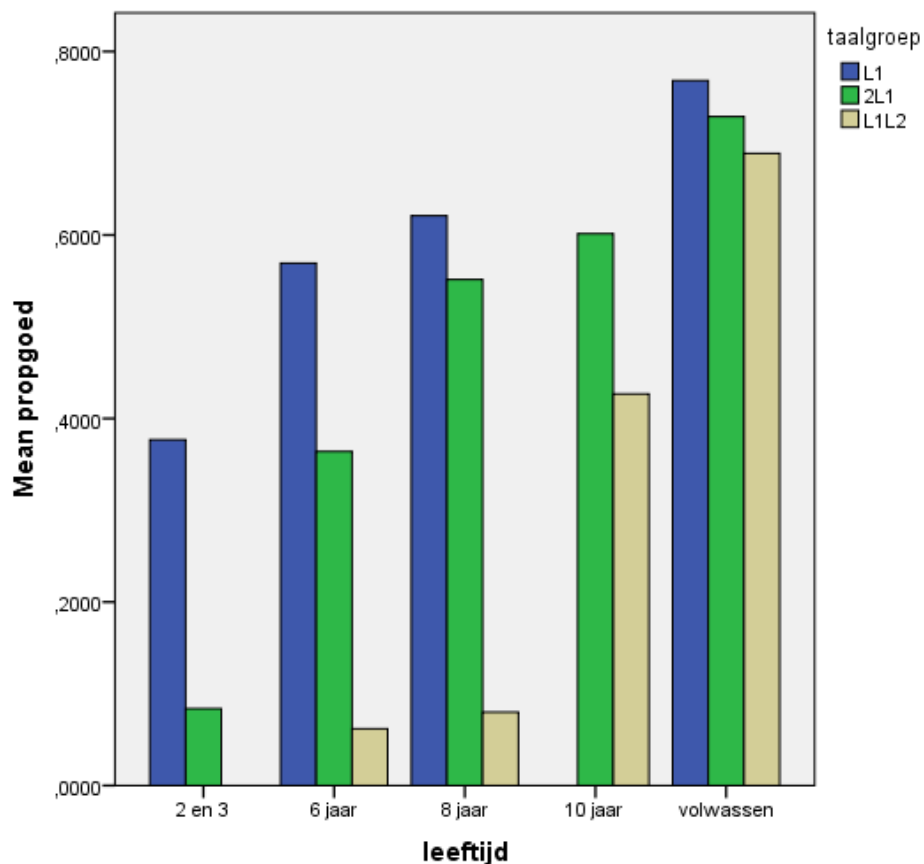
De hypothese was dat als de volwassenen een gelijke score zouden laten zien, dat verondersteld kan worden dat kinderen die pas na de leeftijd van 4 jaar het systeem nog helemaal zouden verwerven. In tabel 4 staan de scores van de volwassenen. Daaruit valt af te lezen dat er een verschil is te zien tussen de drie taalgroepen.

Scores volwassenen

leeftijd	taalgroep	Mean	Std. Deviation	N
volwassen	L1	,768421	,0763044	19
	2L1	,728947	,0713283	19
	L1L2	,688889	,1131833	18

Tabel 4. De scores van de volwassenen gesorteerd naar taalklasse

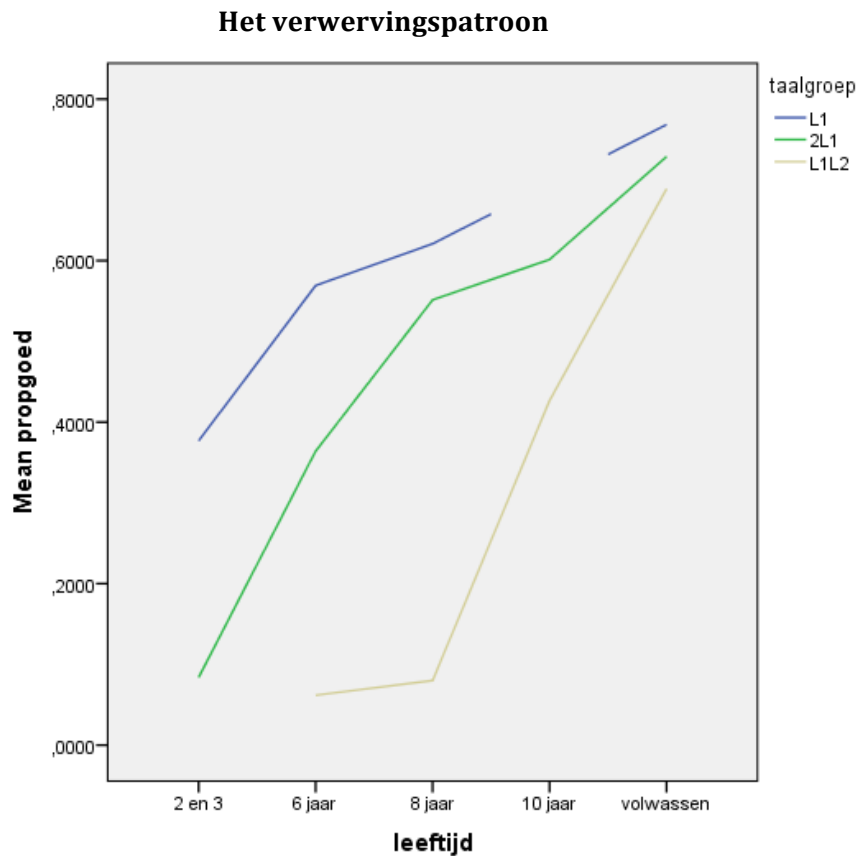
Het verschil tussen de groepen L1 en 2L1 is echter niet significant (p -waarde=0,360), en ook het verschil tussen de groep 2L1 en de groep L1/L2 is niet significant (p -waarde=0,360). In een staafdiagram ziet dit eruit zoals in figuur 4, waaruit af te lezen valt dat tussen de groepen onderling geen verschil zit. Tussen de twee uiterste groepen met het grootste verschil in talige achtergrond (met L1 aan de ene kant en L1/L2 aan de andere kant) kan wel een significant verschil worden geconstateerd. Hieruit blijkt dat de volwassenen, die pas op vierjarige leeftijd het Nederlands begonnen te leren, uiteindelijk ook het Nederlandse meervoudssysteem goed verwerven.

Figuur 4. De gemiddelde scores van de leeftijdsgroepen gesorteerd op taalgroep, inclusief de volwassenen.

In hoofdstuk 3 is gesteld dat als blijkt dat de volwassenen geen verschillende scores laten zien wat betreft correct suffixgebruik, dit niet direct hoeft te betekenen dat de leerstrategie dus niet aan een kritieke periode onderhevig is. Het is ook mogelijk dat de groep L1/L2 kinderen na de kritieke periode gebruik gaan maken van een andere strategie om het meervoud te verwerven. Gesteld werd dat op basis van de gevonden patronen in deelvraag 2.2 mogelijk aangetoond kon worden dat L1/L2 kinderen ondanks hun latere start wel een soortgelijk patroon zouden laten zien als de L1 kinderen en de 2L1 kinderen. Dat zou een ondersteuning leveren voor de claim dat kinderen al die tijd wel dezelfde strategie blijven gebruiken, en dat er dus inderdaad ofwel geen kritieke periode is, ofwel de kinderen leren het meervoud voordat het eind van de kritieke periode.

In deelvraag 2.2 zagen we al dat de kinderen uit de taalklasse L1/L2 een ander verloop in het verwervingspatroon laten zien dan de L1 en 2L1 kinderen. Als de gegevens uit deelvraag 1.2 in een lijngrafiek gezet worden, zoals in figuur 5, is duidelijk te zien dat rond de leeftijd van 8 jaar de kinderen uit de L1/L2 groep ineens een ommekeer maken in de snelheid waarmee ze het meervoud correct gaan gebruiken.

Figuur 5. Verloop van het correcte suffixgebruik bij L1, 2L1 en L1/L2 sprekers van het Nederlands en Sranan Tongo.

5.3.3 Deelvragen bij onderzoeksvraag 3

Wat is de invloed van het Sranan Tongo als eerste taal op de verwerving en het gebruik van het Nederlandse meervoudssysteem?

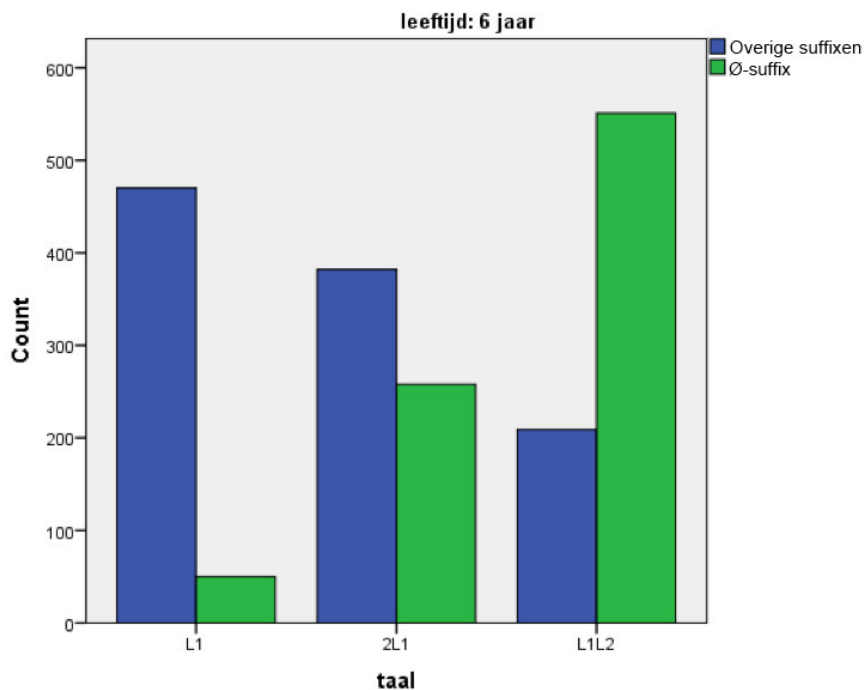
Deelvraag 3.1

Gebruiken alleen de L1/L2 kinderen meer Ø-suffixen, of ook de 2L1 kinderen?

Voor de crosslinguïstische invloed is het van belang dieper te kijken naar het gebruik van Ø-suffixen. Hiervoor is een chi-kwadraattest gedaan. De vraag daarbij is of kinderen uit de L1/L2 groep meer gebruik maken van Ø-suffixen ten opzichte van de 2L1 en L1 kinderen.

Uit de resultaten blijkt dat de L1/L2 kinderen in de leeftijdsgroepen 6 en 8 jaar significant vaker gebruik maken van een Ø-suffix ($p < 0,05$). Niet alleen ten opzichte van de kinderen uit de taalgroep L1, maar ook ten opzichte van de kinderen uit de taalgroep 2L1. Toch blijkt ook hier weer een lineair verloop te zijn tussen de drie verschillende

taalklassen. Zo blijkt uit figuur 6, waarin het gebruik van Ø-suffixen per taalgroep in de leeftijdsgroep van 6 jaar is afgezet tegen het gebruik van alle andere antwoordopties.⁴

Figuur 6. Gebruik van het aantal Ø-suffixen bij de 6 jarigen in de verschillende taalklassen.

Het bovenmatige gebruik van Ø-suffixen van de L1/L2 groep ten opzichte van de L1 en 2L1 groep loopt op tot en met de leeftijd van 8 jaar. Dit neemt weer af op de leeftijd van 10 jaar. Opvallend is dat deze afname gelijk valt met de spurt van het aantal correct gebruikte meervoudsvormen die we zagen in figuur 5, bij deelvraag 2.3. Bij de volwassen groepen zijn vervolgens geen significante verschillen meer te vinden tussen de drie taalgroepen. Om uitspraken te kunnen doen over de mate van crosslinguïstische invloed is het van belang ook nader te kijken naar het gebruik van Ø-suffixen bij de groep 2L1 kinderen.

In de leeftijd van 2;5-3;3 jaar oud kan alleen een vergelijking gemaakt worden tussen de groepen L1 en 2L1. De L1 en 2L1 verschillen in deze groep redelijk van elkaar wat betreft het gebruik van Ø-suffixen. Van de 390 gebruikte suffixen heeft de 2L1 groep 198 keer (198/390) een Ø-suffix gebruikt en de L1 groep 85 keer (85/390). Dit verschil blijft ook in de leeftijdsgroep 6 jaar (L1 50/520, 2L1 258/640). In de leeftijdsgroep 8 jaar begint het verschil tussen de L1 en 2L1 af te nemen (L1 21/720, 2L1 76/720). Dit verschil verdwijnt op volwassen leeftijd (L1 7/760, 2L1 10/760).

⁴ De grafieken van de andere leeftijdsgroepen, inclusief de tabellen met de uitkomsten van de analyses per leeftijdsgroepen zijn opgenomen in bijlage IV.

Het verschil tussen de taalklassen 2L1 en L1/L2 is met name van belang omdat deze twee taalgroepen dezelfde Surinaams Nederlandse input krijgen. De groepen kunnen vanaf de leeftijd van 6 jaar met elkaar vergeleken worden. In de leeftijdsgroep 6 jaar werd 40,31% van de gegeven antwoorden door de 2L1 kinderen geproduceerd met een Ø-suffix (258/640). Daar staat tegenover dat 72,50% van de gegeven antwoorden van de L1/L2 groep in deze leeftijdsgroep werd geproduceerd met een Ø-suffix (551/760). In de leeftijdsgroep 8 jaar stijgt dit verschil in gebruik van Ø-suffixen. De 2L1 groep gebruikte van de 720 meervouden 76 keer een Ø-suffix (10,56%) en de L1/L2 groep gebruikte in 419 van de 600 gevallen een Ø-suffix (69,83%). Op de leeftijd van tien jaar begint dit verschil bij te trekken (2L1 18,61%, L1/L2 23,93%). En zoals gesteld zijn bij de groepen volwassenen vervolgens geen significante verschillen meer te vinden tussen alle drie de drie taalgroepen.

Uit bovenstaande cijfers blijkt dat de 2L1 groep zich in het midden bevindt wat betreft de mate van gebruik van Ø-suffixen. Alle drie de groepen verschillen in de leeftijdsfasen 2;5-3;3, en 6 van elkaar. De groep L1/L2 blijft ook in de leeftijdsgroep 8 jaar significant verschillen. Op volwassen leeftijd zijn alle verschillen weg en wordt in dezelfde mate gebruik gemaakt van Ø-suffixen.

Deelvraag 3.2

Is er een samenhang tussen het gebruik van de Ø-suffixen bij volwassenen en kinderen in de taalklassen 2L1 en L1/L2?

Om uit te sluiten dat de bij deelvraag 3.2 gevonden verschillen komen door de kwaliteit van de input is een laatste analyse gedaan waarbij is gekeken naar de associatie tussen het gebruik van Ø-suffixen bij volwassenen en kinderen binnen de taalgroep. Bij deze gegevens moet in het achterhoofd worden gehouden dat ze niet geheel conform de realiteit zijn, aangezien het niet bekend is of de ouders van de 2L1 kinderen ook 2L1 ouders zijn. Maar omdat de twee groepen volwassenen niet significant van elkaar bleken te verschillen in deelvraag 1.2, kan er aan deze analyse toch waarde worden gehecht. En kan er in ieder geval gekeken worden of er een bepaalde samenhang is tussen het suffixgebruik van de volwassenen en de kinderen binnen iedere taalgroep.

Uit de gegevens van deze analyse blijkt dat er geen sterke samenhang is tussen het gebruik van Ø-suffixen bij de volwassenen en het gebruik van Ø-suffixen bij de kinderen. De cijfers van de volwassenen en kinderen in de L1/L2 groep (tabel 6) laten zien dat de volwassenen hier 37 keer een Ø-suffix hebben geproduceerd en de kinderen 1104 keer.

Gebruik Ø-suffixen L1/L2

	antwoord							Total
	-s	-en	-0	dubb el	ontbreken d	opmerki ng	tussenkla nk	
kind	147	346	1104	5	168	105	45	1920
volwass en	272	385	37	2	4	0	20	720
Totaal	419	731	1141	7	172	105	65	2640

Tabel 6. Distributie van Ø-suffixen bij volwassenen en kinderen uit de L1/L2 groep

De cijfers in de tabel geven weer dat de resultaten van de L1/L2 volwassenen ten opzichte van de L1/L2 kinderen een verwaarloosbaar aantal nulmorphemen bevatten.

Ø-suffixen bij volwassenen en kinderen

Count

	taal			Total
	L1	2L1	L1L2	
volwkind kind	156	577	1104	1837
volwassen	7	10	37	54
Total	163	587	1141	1891

Phi en Cramer's V

		Value	Approx. Sig.
Nominal by Nominal	Phi	,050	,098
	Cramer's V	,050	,098
N of Valid Cases		1891	

Tabel 7. Het gebruik van Ø-suffixen door de kinderen afgezet tegen het gebruik van Ø-suffixen bij de volwassenen.

Om de samenhang aan te tonen is als laatste een chi-kwadraattest gedaan, tabel 7. Hierbij is alleen het gebruik van Ø-suffixen bij volwassenen en kinderen meegenomen. De data laten zien dat er een geen sterke samenhang is tussen deze twee groepen (Cramer's V=0,050).

6 Discussie

In dit hoofdstuk worden de data die besproken zijn in hoofdstuk 5 geanalyseerd en teruggekoppeld naar de opgestelde hypothesen en de besproken literatuur. Dit wordt per onderzoeksvraag gedaan.

6.1 Kwaliteit en kwantiteit van de input

Om de overige data beter te kunnen analyseren was het eerst nodig de data van de volwassenen met elkaar te vergelijken, om zo meer uitspraken te kunnen doen over de input die de kinderen krijgen. De verwachting was dat de resultaten van de volwassen L1 groep beter zouden presteren dan van de overige twee groepen. Dat blijkt echter niet uit de data. De observatie dat er geen significante verschillen zijn ondersteunt daarmee niet de opgestelde hypothese dat de L1 volwassenen zou verschillen van de 2L1 en L1/L2 volwassenen. De input wat betreft het correcte aantal suffixen is daarmee gelijk voor de kinderen. Dit staat in contrast met wat er gevonden is aan verschillen tussen het Surinaams Nederlandse meervoud en het Europees Nederlandse meervoud in zowel de spontane data als de literatuur. De Kleine (2007) liet in haar onderzoek namelijk zien dat het Surinaams Nederlands kan verschillen wat betreft de meervoudsvormen. Zo vond ze vormen waarin geen meervoudssuffix gebruikt werd terwijl de referent wel meervoudig was of de bijgaande werkwoordvervoeging was wel geconjugerd voor meervoud. Ook tijdens het veldwerk zijn meerdere vormen van verkeerde of ontbrekende meervoudssuffixen gedocumenteerd. De data in het experiment ondersteunen deze bevindingen echter niet.

De vraag die hier dan overblijft, is hoe de gevonden meervoudsvormen in de testdata in het Surinaams Nederlands verklaard kunnen worden. Mogelijk zijn de sprekers van het Surinaams Nederlands wel op de hoogte van de Nederlandse regels en zijn zij in staat deze regels ook goed toe te passen (voor de volwassen 2L1 groep zelfs op een niveau dat niet significant verschilt van de volwassen eentalige Nederlandse sprekers uit Nederland) en presteren zij daarom goed wanneer ze dit in het experiment moesten toepassen.

Wellicht heeft de opzet van het onderzoek hier ook invloed op gehad. Omdat het experiment geen fillers bevatte die afleiden van de echte testitems, kan het voor de participant duidelijk zijn geweest wat er getest werd. Bovendien was het contact met de participant volledig in het Nederlands en was de onderzoeker ook van Nederlandse afkomst. Verder waren ook de uitleg en de test zelf in het Nederlands. Dit kan ervoor zorgen dat de participant zich bewust is van de antwoorden die hij moet geven. Dit idee

komt overeen met de theorie over *language mode* die eerder is voorgesteld (Grosjean & Soares, 1984; Grosjean, 2001; Dunn & Tree, 2012). De theorie over *language mode* houdt in dat meertalige sprekers hun manier van spreken (ook onbewust) veranderen als ze met eentaligen of met meertalige sprekers zijn. Uit het feit dat de participanten goed de meervouden vervoegen lijkt het in ieder geval zo te zijn dat zij wel de regels bezitten zoals de eentalige Nederlandse sprekers dat ook doen.

Een tweede verwachting die was opgesteld, was de verwachting dat de data van de volwassen 2L1 en L1/L2 groep op elkaar zouden lijken, omdat zij allemaal in Suriname wonen en het Surinaams Nederlands spreken. Uit de analyse blijkt dat die twee niet significant van elkaar verschillen wat betreft het aantal correct gebruikte meervouden. Wat dit punt betreft is de input van de 2L1 en L1/L2 kinderen dus gelijk. Hierbij moet wel de nuance gemaakt worden dat er geen gegevens bekend zijn over de exacte hoeveelheid input in iedere taal en het type input (bijvoorbeeld alleen in de schoolomgeving), iets wat mogelijk ook van invloed kan zijn op de verwerving van het Nederlandse meervoud bij de kinderen.

Deelvraag 1.2

In het tweede deel van deze onderzoeksvraag is er gekeken in hoeverre de kwantiteit van de input een effect heeft op de snelheid waarmee het meervoud verworven wordt. Hoewel er geen precieze gegevens zijn verzameld over de hoeveelheid input die de kinderen ontvangen in beide talen, blijkt er wel een patroon zichtbaar tussen de L1 en de 2L1 kinderen. De 2L1 kinderen volgen dezelfde lineaire stijging die bij de L1 kinderen zichtbaar is maar dan steeds een leeftijdsklasse later. De L1 kinderen krijgen in kortere tijd meer input en verwerven het meervoud sneller. De 2L1 kinderen krijgen in het Nederlands minder input omdat zij een deel van hun input ook in het Sranan Tongo ontvangen. De 2L1 kinderen doen er dan ook langer over om dezelfde hoeveelheid input te krijgen en het meervoud te leren.

De data ondersteunt de opgestelde hypothese dat de verminderde input die het 2L1 kind krijgt in het Nederlands ervoor zorgt dat het aspect meervoud later verworven wordt. Dit sluit aan bij eerdere onderzoeken die hebben laten zien dat de kwantiteit van de input van invloed is op de verwerving (o.a. Gathercole, 2007, Paradis; 2010).

In deze deelvraag was vervolgens nog gesteld dat er naast een vertraging ook een gelijk patroon gevonden moest worden door de ontwikkeling heen. Alleen dan zou de hypothese volledig ondersteund worden. Zonder het gelijke patroon is het ook mogelijk dat het niet de input is die zorgt voor een vertraging maar een andere factor. De gelijke lineaire stijging van beide groepen in combinatie met de vertraging die

gevonden wordt bij de 2L1 groep laat zien de hoeveelheid input en de snelheid waarmee het meervoud verworven wordt aan elkaar gerelateerd zijn. Het in de data gevonden patroon van de L1 en 2L1 kinderen ondersteunt daarmee het idee dat de kwantiteit van de input van invloed is op de snelheid waarmee het meervoud verworven wordt.

Hoewel de precieze gegevens over de hoeveelheid input en het type input ontbreken was het voor dit onderzoek toch heel nuttig deze vraag te stellen. Want als je niet weet wat de kwaliteit is van de input, kun je de resultaten van de kinderen met verschillende talige achtergronden lastig interpreteren. Hoewel ook hier een slag om de arm gehouden moet worden - omdat de spontane data en theorie een ander gebruik laten zien en omdat er niet inhoudelijk is gekeken naar welk type suffix er dan precies gebruikt wordt - geven de resultaten wel aan dat de kwaliteit van de input hetzelfde is wat betreft correct suffixgebruik. De tweede deelvraag was ook belangrijk voor het vervolg van de analyse. Om aan te tonen dat er bij L1/L2 iets heel anders aan de hand is doordat ze op latere leeftijd een taal gaan leren, moet je eerst aantonen dat er bij L1 en 2L1 ongeveer hetzelfde aan de hand is en dat het verschil tussen die twee groepen vooral komt door de kwantiteit van de input.

6.2 Leeftijd van eerste blootstelling

Om te weten te komen of de latere leeftijd van eerste blootstelling bij de L1/L2 kinderen ook daadwerkelijk van invloed zijn op de verwerving van het meervoud is onderzoeksvraag 2 opgesteld (*Welke rol speelt de factor leeftijd bij de verwerving van het Nederlandse meervoud*).

Aan de hand van de eerste deelvraag (deelvraag 2.1) bleken er tussen de kinderen uit de verschillende taalgroepen inderdaad verschillen te bestaan. De deelvraag diende niet om een specifieke hypothese te toetsen, maar om een inzicht te krijgen in de verschillen tussen de drie groepen. De gevonden verschillen zijn zowel te vinden in de mate van correct gebruik van suffixen per leeftijdsgroep als in het patroon dat doorlopen wordt door de ontwikkeling heen. Het verschil tussen de 2L1 groepen ten opzichte van de L1 groepen is anders dan het verschil tussen de L1/L2 en de L1 groepen. Bovendien zijn alle gevonden verschillen sterk significant.

Het verschil tussen de L1 en 2L1 groep werd op basis van de theorie al voorspeld. Uit eerder onderzoek bleek dat de eerste meervoudsvormen bij L1 kinderen zo rond de 1;6 jaar verschijnen (Zonneveld, 2004), en dat 2L1 kinderen vaak later zijn in de verwerving dan hun L1 leeftijdsgenootjes (Gathercole et al., 2007). Deze voorspelling zien we terug in de data. Maar de grote verschillen tussen de L1 en 2L1 kinderen zijn

opvallend. Kennelijk duurt het tot de leeftijd van 8 jaar voordat de resultaten van de 2L1 groepen de resultaten van de L1 groep beginnen te benaderen. In het theoretisch kader werd deze trage start van de 2L1 kinderen (maar ook van de L1/L2 kinderen) al voorspeld, vanwege de verminderde input ten opzichte van de L1 groepen (Gathercole, 2007; Paradis, 2010). Maar de aanhoudende achterstand bij de L1/L2 groep laten blijken dat er inderdaad mogelijk nog andere factoren een rol spelen. Mogelijk kan dit komen door de crosslinguïstische invloed. Recente onderzoeken hebben immers aangetoond dat ook bij simultaan tweetalige kinderen crosslinguïstische invloed niet uitgesloten is (Hulk & Müller, 2000). Dit komt verder aan bod in paragraaf 3 van dit hoofdstuk. De relatief langdurige achterstand kan echter ook veroorzaakt worden doordat de kwaliteit van de input tóch anders blijkt te zijn in de praktijk dan uit de testresultaten is gebleken.

De verschillen tussen de drie groepen laten echter zien dat er meer aan de hand is. Het verschil tussen de 2L1 en L1 groep is al verklaard vanuit de kwantiteit van de input. In deelvraag 1.2 werd namelijk de hypothese dat de kwantiteit van de input van invloed is op de snelheid van het verwerven van het meervoud bevestigd. Dit werd aangetoond doordat de 2L1 groep een gelijk patroon liet zien ten opzichte van de L1 groep, maar wel met vertraging. Het afwijkende patroon van de L1/L2 groep is niet geheel te verklaren vanuit het verschil in de kwantiteit van de input. Want waar de 2L1 groep steeds in het kielzog van L1 groep zit, benadert en overstijgt de L1/L2 groep pas op 10-jarige leeftijd het resultaat van de L1 2;5-3;3-jarigen. Daarbij is het verloop van de verwerving ook niet - zoals bij de L1 en 2L1 groepen wel het geval is - gelijkmatig stijgend. Op achtjarige leeftijd is er een knik in het patroon te zien en maken de kinderen een spurt.

Dit laat zien dat de leeftijd waarop kinderen voor het eerst beginnen met het leren van het Nederlands van invloed is op de verwerving van het meervoud. De kinderen die pas op 4-jarige leeftijd beginnen hebben duidelijk een ander verloop in de verwerving dan de kinderen die vanaf de geboorte Nederlands leren. Het gevonden verschil kan niet verklaard worden vanuit een verschil in de kwaliteit of kwantiteit input, zoals blijkt uit deelvraag 1.1. De hypothese dat het verwervingspatroon van de L1/L2 groep anders verloopt dan de L1 en 2L1 groepen - dit vanwege een mogelijke kritieke periode en omdat deze groep al een deel van het eerste taalsysteem heeft opgebouwd - wordt hiermee bevestigd.

De vraag die het verschil tussen de L1 en 2L1 kinderen aan de hele kant (vanwege het gelijke lineaire patroon) en de L1/L2 kinderen aan de andere kant kan verklaren, is of de leerstrategie die gebruikt wordt onderhevig is aan een kritieke

periode (deelvraag 2.3). Een van de aannames die gedaan is aan het begin van dit onderzoek is dat inflectionele morfologie, waaronder het meervoud, geleerd wordt door middel van een leerstrategie die kinderen in staat stelt de onderliggende distributiekenmerken te abstraheren en de regels te formuleren. Aan de hand van de verwerving van adjectivale inflectie is laten zien dat deze leerstrategie onderhevig is aan een kritieke periode (Weerman et al., 2006). Mogelijk is zijn de kinderen die pas op vierjarige leeftijd beginnen de kritieke periode voorbij waardoor zij een ander verwervingspatroon laten zien.

Voor een mogelijke kritieke periode voor de leerstrategie bij de verwerving van het meervoud was de hypothese opgesteld dat als er inderdaad een kritieke periode is, dit zichtbaar zou moeten zijn in de data van de volwassenen. Het hier uitgevoerde experiment is een cross-sectioneel experiment. Dit houdt in dat een eventuele kritieke periode geïllustreerd moet worden aan de hand van de resultaten van de volwassenen. Of kinderen die pas op vierjarige leeftijd alsnog het meervoud verwerven ondanks hun late start, kan afgeleid worden uit de data van de L1/L2 volwassenen, die ook pas op vierjarige leeftijd aan het Nederlands werden blootgesteld. Uit de analyse blijkt dat alle volwassenen het meervoud goed beheersen, ongeacht hun talige achtergrond. Hieruit kunnen we twee dingen concluderen: ofwel er is geen kritieke periode, ofwel de kinderen die later Nederlands leren maken gebruik van of stappen over op een andere strategie om alsnog het meervoud compleet te verwerven.

Als er inderdaad geen kritieke periode is, dan zou je verwachten dat de L1/L2 kinderen alsnog hetzelfde verwervingsverloop laten zien als de L1 en 2L1 kinderen, maar dat zij daar gewoon langer voor nodig hebben. Ze beginnen immers op latere leeftijd en ze krijgen net als de 2L1 kinderen in beide talen input. Dit gelijke verwervingspatroon is echter niet terug te zien in de data. Het afwijkende patroon blijkt zowel uit de langzame start als uit de ommekeer op achtjarige leeftijd. In eerdere literatuur is voorgesteld dat er sprake zou kunnen zijn van een *critical mass* (Gathercole & Hoff, 2007). Dit houdt in dat kinderen een bepaalde hoeveelheid input nodig hebben om een bepaald aspect van een taal te leren. Maar dat dit de verklaring is van de plotselinge ommekeer die gevonden wordt bij de L1/L2 kinderen is hier onwaarschijnlijk. De plotselinge ommekeer bij de L1/L2 kinderen omdat ze een toereikende hoeveelheid input hebben gehad (de *critical mass*) zou dan ook zichtbaar moeten worden bij de 2L1 leerders en waarschijnlijk ook bij de L1 leerders. Het feit dat bij die twee groepen een lineair patroon gevonden wordt, ondersteunt het idee van een *critical mass* niet.

Het idee dat kinderen overstappen op een andere strategie wordt meer ondersteund in de data. Rond de leeftijd van 8 jaar zien we de opvallende knik in de ontwikkeling, waarna er binnen deze groep ineens een spurt wordt gemaakt. Deze plotselinge ommekeer in combinatie met het verschil in patroon ten opzichte van de L1 en 2L1 kinderen, maakt dat het er eerder op lijkt dat L1/L2 kinderen overschakelen op een andere manier om het meervoud te leren, een strategie dus. Dat verklaart het verschil in verloop tussen de L1 en 2L1 kinderen aan de ene kant en de L1/L2 kinderen aan de andere kant. Door deze verandering in strategie beginnen de L1/L2 kinderen alsnog vanaf tienjarige leeftijd het niveau van de andere taalgroepen te benaderen. Hierdoor beheersen alle volwassenen het systeem uiteindelijk alsnog.

Hoewel de data in dit onderzoek het idee ondersteunen dat de L1/L2 kinderen overschakelen op een andere strategie, waarschijnlijk door de latere blootstelling aan het Nederlands, kunnen we echter niet uitsluiten dat er sprake is van een kritieke periode. De opgestelde hypothese kan dus niet bevestigd of afgewezen worden. De crosslinguïstische invloed die gevonden werd bij de meertalige kinderen in Suriname werpt echter ander licht op deze plotselinge ommekeer. Deze samenhang wordt in de hiernavolgende paragraaf besproken.

6.3 Crosslinguïstische invloed

Voor de factor crosslinguïstische invloed was het van belang te kijken naar het gebruik van $\emptyset$ -suffixen, omdat in het Sranan Tongo de feature geslacht niet wordt uitgedrukt op het nomen en er dus geen meervoudssuffixen gebruikt worden. Als er crosslinguïstische invloed is van het Sranan Tongo op het Nederlandse meervoudssysteem dan zouden we dit terug moeten zien in het feit dat meervoudsvormen in het Nederlands zonder suffixen gebruikt worden.

De verwachting was dat zowel 2L1 als L1/L2 kinderen meer gebruik zouden maken van $\emptyset$ -suffixen dan de L1 kinderen, omdat zij het Sranan Tongo als extra taal verwerven. De L1/L2 kinderen zouden het meeste gebruik maken van $\emptyset$ -suffixen en de 2L1 kinderen minder dan de L1/L2 kinderen. Dit omdat de L1/L2 kinderen al een belangrijk deel van hun talige systeem hebben opgebouwd in de eerste taal en zij daar mogelijk op leunen bij het verwerven van de tweede taal (Gawlitsek-Maiwald, 2006, in: Meisel, 2004).

Allereerst moet een verklaring gegeven worden voor de observatie dat ook de L1 kinderen in het experiment gebruik maken van $\emptyset$ -suffixen. Het komt overeen met de observaties van Zonneveld (2004), namelijk dat ook eentalige Nederlandse kinderen in de jongste fasen het gebruik van $\emptyset$ -suffixen laten zien. De nulmeervouden in het corpus

waarop Zonneveld zich baseert zijn even frequent als de gerealiseerde vormen (let wel, dit is tot de leeftijd van 1;8 jaar). Ze verdwijnen geheel vanaf 1;10 jaar en worden dan vervangen door regelmatige vormen. Het zijn echter exclusief de meervouden die gevormd moeten worden met een -s, die vervangen worden door een nulmorfeem. Dat suggereert dat het niet zo is dat een kind (incidenteel) de meervoudsuitgangen niet beschikbaar heeft maar dat er iets anders aan de hand is. Het kan zijn dat het kind alleen -en tot de beschikking heeft (Zonneveld, 2004), of het zou kunnen zijn dat er fonologische reductie plaatsvindt in de coda (Fikkert, 1998). Opvallend is dat Zonneveld vond dat het gebruik van Ø-suffixen verdween vanaf de leeftijd 1;10 jaar en dat hier de nulmeervouden ook bij de 2;5-3;3 jarige kinderen nog worden gevonden. Mogelijk is dat het gevolg van een verschil tussen spontane data waarop Zonneveld zich baseert en de experimentele data die hier gebruikt worden.

Als de data van de meertalige kinderen bekeken wordt, zien we dat de L1/L2 kinderen inderdaad het meest gebruik maken van Ø-suffixen. De opgestelde hypothese wordt dan ook bevestigd. Naarmate deze kinderen ouder worden gaan ze minder Ø-suffixen gebruiken. De observatie dat vooral tussen de acht- en tienjarige leeftijd het gebruikt flink afneemt is opvallend wanneer we dit koppelen aan de bevindingen bij onderzoeksvraag 2. Daar lieten de data van L1/L2 kinderen zien dat er op achtjarige leeftijd een knik in het verloop was, gezien de spurt in het gebruik van gebruik van correcte meervoudssuffixen. Deze ommekeer valt samen met de afname van het gebruik in Ø-suffixen.

Wat veroorzaakt die afname van het gebruik in Ø-suffixen? En hoe hangt dit samen met de toename in correct suffixgebruik? Dat de twee veranderingen in het verwervingsproces samenhangen wordt ondersteund door het feit dat het niet een toename is van suffixgebruik in het algemeen, maar een toename van het juiste suffixgebruik. De kinderen hadden immers ook minder Ø-suffixen kunnen gaan gebruiken en in plaats daarvan suffixen, maar dan wel ook verkeerde suffixen. Juist het feit dat het de correcte suffixen zijn die ineens toenemen, maakt het een opvallend punt in het verwervingspatroon en leidt tot de aanname dat de twee met elkaar samenhangen.

Wat zegt deze samenhang over crosslinguïstische invloed? Het zou erop kunnen wijzen dat kinderen op een bepaald punt in de gaten krijgen dat ze te maken hebben met twee aparte taalsystemen en daardoor goed gaan presteren, waarna ze het systeem van Sranan Tongo loslaten. De plotselinge ommekeer ondersteunt deze gedachtegang. Het feit dat kinderen al vanaf het eerste stadium naast de Ø-suffixen ook juiste meervoudsvormen gebruiken, spreekt dit echter weer tegen. Het laat zien dat het niet

direct betekent dat ze in eerste instantie niet weten dat het Nederlands een apart systeem heeft. Het gebruik van $\emptyset$ -suffixen lijkt in dat geval eerder op een strategie waarop de kinderen leunen omdat ze de regels van het Nederlandse systeem nog niet helemaal verworven hebben. Het is mogelijk dat de kinderen tussen de acht en tien jaar op een punt komen dat ze de regels van het Nederlandse meervoudssysteem voldoende hebben ontwikkeld (wat blijkt uit spurt in aantal correcte suffixen) waarna ze afstappen van de strategie om het systeem van $\emptyset$ -suffixen uit de eerste taal te gebruiken wanneer ze onzeker zijn over elk suffix er in de tweede taal gebruikt moet worden.

Voor een diepere analyse van deze observatie zou echter een regressieanalyse nodig zijn. In ieder geval geven de twee veranderingen in de verwerving aanleiding om verder te onderzoeken wat dit punt van ontwikkeling nu veroorzaakt en hoe de twee zaken precies met elkaar samenhangen. Want uiteindelijk kom je hier terug bij de vraagstellingen die ook in eerder onderzoek aan bod is gekomen: wat veroorzaakt het crosslinguïstische invloed en op welk punt van de ontwikkeling van de grammatica van een (tweede) taal vindt de crosslinguïstische invloed nou eigenlijk plaats?

De tweede opgestelde hypothese was dat de 2L1 kinderen ten opzichte van de L1 kinderen meer $\emptyset$ -suffixen zouden gebruiken, en ten opzichte van de L1/L2 kinderen minder $\emptyset$ -suffixen. De data hebben ook deze hypothese bevestigd. De uitkomst dat 2L1 kinderen tussen de L1 kinderen en de L1/L2 kinderen vallen wat betreft het gebruik van $\emptyset$ -suffixen, komt overeen met eerdere onderzoeken die hebben laten zien dat ook 2L1 kinderen crosslinguïstische invloed laten zien (Hulk & Müller, 2000). Het feit dat zij desondanks minder $\emptyset$ -suffixen gebruiken, komt overeen met onderzoeken die hebben laten zien dat de mate van crosslinguïstische invloed samenhangt met de lengte van blootstelling (o.a. Austin, 2009; Sorace & Serratrice, 2009; Serratrice et al., 2009, in: Kolb, 2014). De 2L1 kinderen hebben meer input gehad in het Nederlands en het mindere gebruik van $\emptyset$ -suffixen zou dan verklaard kunnen worden vanuit het feit dat de mate van crosslinguïstische invloed inderdaad aan het afnemen is.

Hoewel deze data dus een afname van de crosslinguïstische invloed lijken aan te tonen, zou er een nadere regressieanalyse nodig zijn om te laten zien hoe deze afname precies verloopt naarmate de lengte van blootstelling toeneemt. Pas dan zouden er conclusies kunnen worden verbonden aan de samenhang en zou kunnen laten zien worden wat dit betekent voor de samenhang tussen crosslinguïstische invloed en de lengte van blootstelling, en hoe het afwijkende verwervingspatroon van de L1/L2 kinderen hier precies de uiting van zijn.

Een laatste optie is dat het gebruik van $\emptyset$ -suffixen bij de 2L1 en L1/L2 kinderen komt door de kwaliteit van de input. Uit dit onderzoek lijkt er echter geen samenhang te

zijn tussen de data van de 2L1 en L1/L2 volwassenen en de 2L1 en L1/L2 kinderen. Het is volgens de data in dit experiment niet zo dat kinderen vaak $\emptyset$ -suffixen horen in de input en daardoor ook meer $\emptyset$ -suffixen gaan gebruiken. Hierbij moet wel gesteld worden dat volgens de theorie (De Kleine, 2007) en de spontane data (§5.2) in het Surinaams Nederlands wel soms nulmeervouden gevonden kunnen worden. De data in dit onderzoek ondersteunen de verwachting dat het gebruik van $\emptyset$ -suffixen komt vanwege crosslinguïstische invloed en niet vanwege een frequent voorkomen van $\emptyset$ -suffixen in de input. Om echter te weten te komen in hoeverre de kwaliteit van de input hier ook een rol bij speelt, zou nader onderzoek gedaan moeten worden naar de precieze eigenschappen van de input die de volwassenen leveren in de spontane spraak.

7 Conclusie

In dit laatste, afsluitende hoofdstuk wordt een algemene conclusie gegeven van het onderzoek (§7.1). Daarna worden aanbevelingen voor verder onderzoek gedaan (§7.2).

7.1 Algemene conclusie

In dit onderzoek is onderzocht of de factoren kwantiteit van de input, leeftijd van eerste blootstelling en crosslinguïstische input een rol spelen bij de verwerving van het Nederlandse meervoud. Uit het onderzoek blijkt dat alle drie de factoren een invloed hebben op de verwerving. De kwantiteit van de input heeft een effect op de snelheid waarmee het meervoud verworven wordt, wat bleek uit het vertraagde, maar wel gelijke verwervingspatroon van de simultaan tweetalige kinderen ten opzichte van de eentalige kinderen.

De leeftijd van eerste blootstelling heeft ook een effect op het verwervingspatroon, wat bleek uit het afwijkende patroon van de successief meertalige kinderen ten opzichte van de kinderen die van geboorte een of twee talen leren. Hierbij was het echter wel de conclusie dat ook deze kinderen uiteindelijk het meervoud goed zullen verwerven. Het is echter niet duidelijk gebleken of dit komt doordat de kinderen overstappen op een andere strategie of dat dit aspect niet onderhevig is aan een kritieke periode.

Als laatste is gebleken dat het Sranan Tongo van invloed is op de manier waarop simultaan en tweetalige kinderen in Suriname het Nederlandse meervoud verwerven en gebruiken. Deze crosslinguïstische invloed is echter maar een beperkte periode zichtbaar, waardoor ook voor de invloed van het Sranan Tongo op het Nederlandse meervoud gesteld kan worden dat het geen blijvend effect is. Vanwege het verschil in verwervingspatroon tussen de simultane en successieve meertalige kinderen lijkt het erop dat crosslinguïstische invloed samenhangt met de lengte van blootstelling.

Voor het taalkundige onderzoeksveld zijn de uitkomsten van deze scriptie van belang omdat ze ten eerste een ondersteuning leveren van eerdere onderzoeken. Daarnaast hebben de data laten zien dat de leeftijd van eerste blootstelling mogelijk toch ervoor zorgt dat kinderen overstappen op een andere, effectieve leerstrategie. En dat er een samenhang bestaat tussen de crosslinguïstische invloed en een plotseling ommekeer in correct suffixgebruik.

Het belang van het onderzoek is echter niet alleen om een bijdrage te leveren aan het taalkundige onderzoeksveld, maar het onderzoek dient ook een maatschappelijk belang. Hoewel naar meertaligheid al veel onderzoek is gedaan, bestaan er ook nog

steeds veel vraagstukken. Een van die vraagstukken is of het leren van een tweede taal een negatief effect heeft op de ontwikkeling van de eerste taal. Zeker in het geval van de kinderen in Suriname zou er gedacht kunnen worden dat kinderen niet begrijpen wat het meervoud is, omdat ze nulvormen gebruiken. Uit dit onderzoek blijkt echter dat er a) niet gesproken kan worden van 'fouten', maar dat het wellicht eerder een strategie is bij het verwerven van de tweede taal, en b) dat kinderen ondanks de andere input en ondanks de latere leeftijd van eerste blootstelling alsnog het meervoud zullen verwerven.

Daarnaast levert het onderzoek argumentatie voor het belang van voldoende input, aangezien er is gebleken dat input een effect heeft op de snelheid waarmee het Nederlandse meervoud verworven wordt. Dit is niet alleen van belang als informatie voor de ouders, maar ook voor het nemen van de juiste keuzes in het taalbeleid op onder andere de scholen.

Wat niet uit het onderzoek is gebleken, maar wel uit de literatuur en uit de spontane data is dat het Surinaams Nederlands als aparte taalvariëteit ook op het gebied van het meervoud andere vormen laat zien. Hieruit blijkt dat het Europees Nederlands niet als maatstaf gezien moet worden voor de kinderen in Suriname. Tezamen met de observatie dat kinderen de nulvormen gebruiken, zou dit leiden tot de onterechte conclusie dat kinderen het meervoud niet beheersen.

7.2 Aanbevelingen voor verder onderzoek

Met de afronding van dit onderzoek blijft een aantal vragen onbeantwoord. Deze leiden tot onderstaande suggesties voor mogelijk vervolgonderzoek.

Bij een mogelijk vervolgonderzoek zouden er allereerst een aantal aanpassingen gedaan moeten worden in het testinstrument. Zo zou het kunnen zijn dat de resultaten anders zijn als de test aangepast wordt op zo'n manier dat ook de determinatoren een rol gaan spelen. Nu zijn de zelfstandig naamwoorden alleen voorgelegd met het lidwoord 'een' en het telwoord *twee*. Dit terwijl in het Sranan Tongo getal alleen gerealiseerd wordt op de definiëte lidwoorden en deze dus veel informatie bevatten over de features [definiëte] en [getal]. Op grond van het Sranan Tongo, en mogelijk ook op grond van het Surinaams Nederlands, zou het dus zo kunnen zijn dat de resultaten anders zouden zijn geweest als de test zonder telwoord of andere kwantificeerder was afgenomen of met definiëte lidwoord was afgenomen.

Ten tweede zou - hoewel de *Wug*-test al sinds 1958 gebruikt wordt voor dit type onderzoek - in een eventueel vervolgonderzoek een aanpassing gedaan moeten worden door aan het experiment filleritems toe te voegen, zodat het minder opvallend is dat de

meervoudsvorm wordt getest. Dit lijkt met name belangrijk voor de volwassenen, omdat de testresultaten en de spontane data van elkaar afwijken.

Verder zijn er in de data nog veel andere interessante verschillen te vinden. Maar om te voorkomen dat er buiten het kader van de scriptie gewerkt zou worden zijn deze resultaten niet meegenomen in de analyse. Interessante vervolgonderzoeken zouden zijn: de verschillen in type suffixgebruik tussen de taalgroepen, het gebruik van tussenklanken bij bepaalde woordsoorten. In de besproken literatuur is aan bod gekomen welke factoren de distributie van de meervoudssuffixen bepalen. In de huidige scriptie is niet in detail gekeken naar het type suffix dat de participanten gebruiken in combinatie met de eigenschappen van de (nonsens)woorden. Het zou een goede mogelijkheid zijn om het onderzoek zo te herhalen dat er meer inzicht komt in de vraag of tweetalige sprekers leunen op dezelfde factoren (ritmische factor en sonoriteitsfactor) als de eentalige sprekers (zoals bij Van Wijk, 2007).

Het toevoegen van extra taal aan het onderzoek, die qua structuur van de meervoudsvorming lijkt op het Nederlands kan mogelijk meer inzicht geven in hoe groot die crosslinguïstische invloed is. Bovendien zou dit kunnen leiden tot een antwoord kunnen op de vraag of er een verschil is tussen de verwerving als beide talen een bepaald fenomeen allebei hebben (*one-to-one* mapping), als een taal het fenomeen niet heeft en de andere taal wel (*zero-to-one* mapping, of indien andersom *one-to-zero* mapping). Wat eerder al onderzocht is maar waar nog geen consensus over bestaat is de vraag waar en op welk punt in de ontwikkeling de crosslinguïstische invloed plaatsvindt.

Al met al bieden de data en de conclusies van dit onderzoek een startpunt van waaruit verder onderzoek gedaan kan worden naar zowel de simultane en successieve tweedetaalverwerving.

Literatuur

- Alegre, M. & Gordon, P. (1999). *Frequency effects and the representational status of regular inflections*. *Journal of Memory and Language* 40, p.41-61.
- Bialystok, E., & K. Hakuta (1999). *Confounded Age; Linguistic and Cognitive Factors in Age Differences for Second Language Acquisition*. In: Birdsong, D. (Ed.), *Second Language Acquisition and the Critical Period Hypothesis*. p. 161-181.
- Birdsong, D. (1992). *Ultimate attainment in second language acquisition*. In: *Language* 68, p. 706-755.
- Birdsong, D., & M. Molis (2001). *On the evidence for maturational effects in second language acquisition*. In: *Journal of Memory and Language*, 44, p. 235-149.
- Bobyleva, C. (2012). *The development of the nominal domain in creole languages: A comparative-typological approach*. Ph. D. Dissertatie. LOT Publications, Utrecht, 323.
- Booij, G. & Van Santen, A., (1998). *Morfologie. De woordstructuur van het Nederlands*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Bruyn, A. (2012). *Bare nouns and articles in Sranan*. In: Baptista, Marlyse and Jacqueline Guéron (eds.) *Noun Phrases in Creole Languages: A multi-faceted approach*. 2007. p. 339-381.
- Charry, E., Koefoed, G. & Muysken P, (1983). *De talen van Suriname*. Amsterdam: Coutinho
- Chomsky, N. (1980). *Language and Learning: The Debate between Jean Piaget and Noam Chomsky* (ed. Piattelli-Palmarini, M.). Cambridge: Harvard University Press.
- Chomsky, N. (1981). *Lectures on Government and Binding: The Pisa Lectures*. Holland: Foris Publications.
- Clahsen, H., Rothweiler, M., Wöst, A., & Marcus, G. (1992). *Regular and irregular inflection in the acquisition of German noun plurals*. *Cognition* 45, p.225-255.
- Clahsen, H. 1999a. *Lexical entries and rules of language: a multidisciplinary study of German inflection*. *Behavioral and Brain sciences* 22, p. 991-1013.
- Clark, E.V. & Nikitina, T.V. (2009). *One v.s. more than one: Antecedents to plural marking in early language acquisition*. *Linguistics*, 47: 103-139.
- DeKeyser, R., & Larson-Hall, J. (2009). *What does the critical period really mean*. In: *Handbook of bilingualism: Psycholinguistic approaches*: p. 88-108.
- Dunn, A.L. & Tree, J.E. (2012). *More on language mode*. *International Journal of Bilingualism* August 9. Sage Journals.
- Fikkert, P. (1994). *On the acquisition of prosodic structure*. Ph. D. Dissertation, HIL dissertation Leiden University. Den Haag: Holland Academic Graphics.

- Freie Universitat Berlin, 2012. *Structuur en geschiedenis van het Nederlands, een inleiding tot de taalkunde van het Nederlands*. Geraadpleegd via: <http://neon.niederlandistik.fu-berlin.de/nl/nedling/langvar/surinam#sranan>
- Gathercole, V.C. Mueller & Hoff, E. (2007). *Input and the Acquisition of Language: Three Questions*. *The Handbook of Language Development*. p. 107-127. Blackwell Publishers.
- Grosjean, F. (1999). *The bilingual's language mode*. in: Nicol, J.L. (ed.). *One Mind, Two Languages: Bilingual Language Processing*. Oxford: Blackwell, 1999
- Hulk, A. & Müller, N. (2000). *Bilingual first language acquisition at the interface between syntax and pragmatics*. *Bilingualism: Language and Cognition* 3 (3), p. 227 - 244. Cambridge University Press.
- Hyltenstam, K. (1992). *Non-native features of near-native speakers. On the ultimate attainment of childhood L2 learners*. In: R. J. Harris, ed. *Cognitive processing in bilinguals*. Amsterdam: Elsevier, p. 351-368.
- Johnson, J., & E.L. Newport (1989). *Critical period effects in second language learning: The influence of maturational state on the acquisition of English as a second language*. In: *Cognitive Psychology*, 21, p. 60-99.
- Kerkhoff, A. (2007). *Acquisition of morpho-phonology: The Dutch Voicing Alternation*. LOT Publications, Utrecht, nummer 164.
- Kiparsky, P. 1982. *Lexical morphology and phonology*. In: *Linguistics in the morning calm*, ed. I. S. Yang, p. 3-91. Seoul: Hansin.
- Kleine, de C. (2007). *A Morphosyntactic Analysis of Surinamese Dutch*. LINCOM publishers
- Klooster, C. (2001). *Leren praten in een tweede taal*. Groningen: ABCG.
- Kolb, N. (2014). *Crosslinguistic Influence and Exposure Effects in Child Second Language Acquisition*. BUCLD 38 Proceedings Supplement, 2014, 1-22.
- Kooij, J. & Van Oostendorp, M. (2003). *Fonologie. Uitnodiging tot de klankleer van het Nederlands*. Amsterdam: Amsterdam University Press, 2003.
- Li, P., Ogura, T., Barner, D., Yang, S.J. & Carey, S. (2009). *Does the Conceptual Distinction Between Singular and Plural Sets Depend on Language?*. In: *Developmental Psychology*, 45 (2009), pp. 1644-1653.
- Marcus, G., Pinker, S., Ullman, M., Hollander, M., Rosen, T. J., & Xu, F. (1992). *Overregularization in language acquisition*. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 4.
- Marcus, G., Brinkmann, U., Clahsen, H., Wiese, R., & Pinker, S. (1995). *German inflection: the exception that proves the rule*. *Cognitive Psychology* 29, p. 89-256.
- Matras, Y. (2004). *Language Contact*. New York: Cambridge University Press.

- Meisel, J. M. (2004). *The Bilingual Child*. In: P *Het Verschijnsel Taal*. Bussum, Coutinho, p.91-112
- Nederlandse Taalunie, 2012. *Meertaligheid in het onderwijs in Suriname*. Rapport in opdracht van Ministerie van Onderwijs en Volksontwikkeling en de Nederlandse Taalunie. Geraadpleegd via: http://taalunieversum.org/sites/tuv/files/downloads/meertaligheid_in_het_onderwijs_in_suriname.pdf
- O'Grady, W. (1997). *Syntactic Development*. University of Chicago Press.
- Ortega, L. (2009). *Understanding second language acquisition*. London: Hodder Education.
- Oyama, S. (1976): 'A sensitive period for the acquisition of a non-native phonological system'. In: *Journal of Psycholinguistic Research* 5, 3, p. 261-283.
- Oyama, S. (1978): 'The sensitive period and comprehension of speech'. In: *Working Papers on Bilingualism* p. 16, 1-17.
- Paradis, J. (2010). *Bilingual children's acquisition of English verb morphology: Effects of language exposure, structure complexity, and task type*. *Language Learning*, 60, p. 651-680.
- Penke, M. (2012). *The Acquisition of Inflectional Morphology*. In: *The Handbook of Morphology*. Andrew Spencer & Arnold M. Zwicky (2001). Oxford: Blackwell.
- Pinker, S., and Prince, A. (1988). *On language acquisition and connectionism: analysis of a parallel distributed processing model of language acquisition*. *Cognition* 28. p. 73-193.
- Pinker, S. 1998. *Words and rules*. *Lingua* 106, p.219-242.
- Pinker, S. 1999. *Words and rules: the ingredients of language*. New York: Harper Collins.
- Pinker, S., and Prince, A. (1991). *Regular and irregular morphology and the psychological status of rules of grammar*. In: *The reality of linguistic rules (1994)*. Amsterdam: John Benjamins.
- Pinker, S. (1997). *Words and rules in the human brain*. *Nature* 387. p. 547-548.
- Rens, L.L.E., (1953). *The Historical and Social Background of Surinam's Negro-English*. Amsterdam.
- Rijke, L. de, & Sanders, M. (niet vermeld). *Een leidraad voor leerkrachten, (26)*. Stichting NOB / NTC-onderwijs.
- Romberg, R. & Saffran, R. J. (2010). *Statistical learning and language acquisition*. *Wiley Interdisciplinary Reviews: Cognitive Science*. Volume 1, Issue 6; pp. 906–914.
- Saunders, M., Lewis, P. & Thornhill, A. (2006). *Methoden en technieken van onderzoek*. Amsterdam: Pearson Education.
- Schaerlaekens, A., & Gillis, S. (1987). *De taalverwerking van het kind*. Groningen: Wolters-Noordhoff.

- Soares, C. and Grosjean, F. (1984). *Bilinguals in a monolingual and a bilingual speech mode: The effect on lexical access*. *Memory and Cognition*, 12(4), 380-386
- Stemberger, J. P., & MacWhinney, B. (1988). Are inflected forms stored in the lexicon? In *Theoretical morphology: Approaches in modern linguistics*, eds. M. Hammond and M. Noonan, 101-116. New York: Academic Press.
- Tomasello, M. (2000). *The item-based nature of children's early syntactic development*. *Trends in Cognitive Sciences* 4. p. 156-163.
- Trommelen, M en Zonneveld, W (1989). *Klemtoon en metrische fonologie*. Dick Coutinho, Muiderberg.
- Ullman, M.T. (2004). *Contributions of memory circuits to language: The declarative/procedural model*. *Cognition*, 92(1), p. 231-270.
- Ullman, M.T. & Pierpont, E. (2005). *Specific Language Impairment is not specific to language: The Procedural Deficit Hypothesis*. *Cortex* 41, p. 399-433.
- Unsworth, S. (2008). *Age and input in the acquisition of grammatical gender in Dutch*. *Second Language Research* 2008 24: 365-395. Sage Publishers.
- Unsworth, S. (2012). *Testing for Crosslinguistic Influence and Exposure Effects in the Bilingual Acquisition of Specific Indefinite Objects*. *BUCLD 35 Proceedings*, Cascadia Press
- Vedder, P. (1998). Meertaligheid en cognitie. In: A. Harpman, H. Veenker en G. Pol (red.) *Praten, denken, doen. Taal- en denkstimulering van 0- tot 6-jarigen*. Alphen aan de Rijn: Samson, 91-107.
- Wardhaugh, R. (2010). *An introduction to sociolinguistics*, 6th Edition. Londen: Wiley-Blackwell.
- Weber-Fox, C.M. & H.J. Neville (1999). *Functional Neural Subsystems Are Differentially Affected by Delays in Second Language Immersion: ERP and Behavioral Evidence in Bilinguals*. In: D. Birdsong (Ed.), *Second Language Acquisition and the Critical Period Hypothesis*. p. 23-38. Mahwah, NJ: Erlbaum.
- Weerman, F., Bisschop, J., & Punt, L. (2006). *L1 and L2 acquisition of Dutch adjectival inflection* (article). *ACLW Working Papers* 1, p. 5-36.
- Wijk, van J. (2007). *The acquisition of the Dutch plural*. LOT Publications, Utrecht, nummer 150.
- Yakpo, K., Van den Berg, M. & Borges, (2014) *On the linguistic consequences of language contact in Suriname: the case of convergence*. In: *In and Out of Suriname: Language, Mobility and Identity* (2014). red: Carlin, E. B., Léglise, I., Migge, B, Tjon Sie Fat, P.B.
- Zonneveld, W., 2004. *De verwerving van een morfologisch proces: Nederlandse meervoudsvorming*. *Nederlandse Taalkunde*, jaargang 9, 2004-1.

Internetbronnen

VN Arena, 2009. *Suriname als Nederlandse kolonie*. Geraadpleegd op: 14 augustus 2014
<http://www.cmo.nl/vnarena-vo/geschiedenis/basisopdrachten/onze-kolonien/bron-suriname-en-nederlands-bestuur>

Wereldbank, 2014. Geraadpleegd op 30 september 2014 via: <http://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL>

Van Gelder, F., 2005. *Van misverstand tot meertaligheid. Een onderzoek in het kleuteronderwijs van de stad Groningen*. Wetenschapswinkel Taal en Communicatie, Rijksuniversiteit Groningen. Geraadpleegd via: <http://talen.wewi.eldoc.ub.rug.nl/FILES/root/Rapporten/2005/meertaligheid/abcg05.pdf>.

Het woordje 'meer': <http://www.dailymail.co.uk/sciencetech/article-2103533/Revealed-The-25-words-child-know-age-two.html>

Bijlage I

Volledig overzicht van de participanten

Persoon	Testvariant	Geslacht	Leeftijd	Leeftijdsgroep	Taalklasse
1	C	V	2;9	1	2L1
2	C	M	3;10	1	2L1
3	C	V	3;5	1	2L1
4	C	V	2;5	1	2L1
5	C	V	3;6	1	2L1
6	C	V	3;6	1	2L1
7	C	V	2;11	1	2L1
8	C	M	3;8	1	2L1
9	C	M	3;0	1	2L1
10	C	M	3;1	1	2L1
11	C	M	3;0	1	2L1
12	C	M	3;1	1	2L1
13	C	M	3;8	1	2L1
14	C	M	3;9	1	2L1
15	C	M	2;10	1	2L1
16	A	V	6;5	2	2L1
17	A	M	6;5	2	2L1
18	A	V	6;3	2	2L1
19	A	M	6;10	2	2L1
20	A	M	6;2	2	2L1
21	A	M	6;0	2	2L1
22	B	V	6;7	2	2L1
23	B	M	6;7	2	2L1
24	B	V	6;5	2	2L1
25	B	V	6;10	2	2L1
26	B	V	6;8	2	2L1
27	B	M	6;8	2	2L1
28	B	M	6;4	2	2L1
29	B	V	6;1	2	2L1
30	B	V	6;3	2	2L1
31	B	V	6;7	2	2L1
32	A	M	8;11	3	2L1
33	A	M	8;7	3	2L1
34	A	V	8;7	3	2L1
35	A	M	8;10	3	2L1
36	A	M	8;10	3	2L1
37	A	M	8;5	3	2L1
38	A	M	8;1	3	2L1
39	A	M	8;8	3	2L1
40	A	M	8;1	3	2L1
41	A	M	8;6	3	2L1

42	B	M	8;10	3	2L1
43	B	M	8;4	3	2L1
44	B	V	8;3	3	2L1
45	B	V	8;4	3	2L1
46	B	V	9;0	3	2L1
47	B	V	9;0	3	2L1
48	B	M	8;5	3	2L1
49	B	M	9;0	3	2L1
50	A	V	10;5	4	2L1
51	A	M	10;11	4	2L1
52	A	V	10;11	4	2L1
53	A	M	10;2	4	2L1
54	A	V	10;11	4	2L1
55	A	M	11;0	4	2L1
56	A	M	10;6	4	2L1
57	B	M	10;8	4	2L1
58	B	M	11;1	4	2L1
59	B	M	11;4	4	2L1
60	B	M	11;1	4	2L1
61	B	M	10;11	4	2L1
62	B	M	9;6	4	2L1
63	B	M	9;7	4	2L1
64	B	M	11;4	4	2L1
65	B	M	10;3	4	2L1
66	B	V	10;3	4	2L1
67	B	M	10;8	4	2L1
68	A	V	49	5	2L1
69	A	V	21	5	2L1
70	A	M	20	5	2L1
71	A	M	20	5	2L1
72	A	M	23	5	2L1
73	A	V	23	5	2L1
74	A	V	24	5	2L1
75	A	V	20	5	2L1
76	A	V	20	5	2L1
77	A	V	31	5	2L1
78	A	M	42	5	2L1
79	B	V	21	5	2L1
80	B	V	22	5	2L1
81	B	V	?	5	2L1
82	B	V	21	5	2L1
83	B	V	49	5	2L1
84	B	V	29	5	2L1
85	B	M	31	5	2L1
86	B	M	21	5	2L1
87	A	M	6;9	2	L1/L2

88	A	V	6;11	2	L1/L2
89	A	V	6;10	2	L1/L2
90	A	V	6;7	2	L1/L2
91	A	V	6;5	2	L1/L2
92	A	M	6;5	2	L1/L2
93	A	M	6;10	2	L1/L2
94	A	M	6;11	2	L1/L2
95	A	M	6;9	2	L1/L2
96	A	M	6;10	2	L1/L2
97	A	V	6;3	2	L1/L2
98	A	V	6;8	2	L1/L2
99	B	M	6;9	2	L1/L2
100	B	V	6;3	2	L1/L2
101	B	M	6;2	2	L1/L2
102	B	M	6;9	2	L1/L2
103	B	V	6;10	2	L1/L2
104	B	M	6;10	2	L1/L2
105	B	V	7;0	2	L1/L2
106	A	M	8;0	3	L1/L2
107	A	M	8;5	3	L1/L2
108	A	M	8;6	3	L1/L2
109	B	V	8;2	3	L1/L2
110	B	M	9;0	3	L1/L2
111	B	M	8;0	3	L1/L2
112	B	M	8;10	3	L1/L2
113	B	M	8;2	3	L1/L2
114	B	V	8;3	3	L1/L2
115	B	M	8;11	3	L1/L2
116	B	V	8;2	3	L1/L2
117	B	M	8;8	3	L1/L2
118	B	M	8;1	3	L1/L2
119	B	M	8;1	3	L1/L2
120	B	V	8;11	3	L1/L2
121	A	V	10;5	4	L1/L2
122	A	V	10;7	4	L1/L2
123	A	V	10;9	4	L1/L2
124	A	V	10;1	4	L1/L2
125	A	M	10;9	4	L1/L2
126	A	V	10;1	4	L1/L2
127	A	V	10;4	4	L1/L2
128	A	M	10;3	4	L1/L2
129	A	V	10;0	4	L1/L2
130	A	V	10;4	4	L1/L2
131	A	M	10;8	4	L1/L2
132	A	M	10;5	4	L1/L2
133	B	M	10;4	4	L1/L2

134	B	M	10;7	4	L1/L2
135	A	M	21	5	L1/L2
136	A	V	23	5	L1/L2
137	A	M	21	5	L1/L2
138	A	V	23	5	L1/L2
139	A	M	22	5	L1/L2
140	A	V	53	5	L1/L2
141	A	V	21	5	L1/L2
142	B	V	41	5	L1/L2
143	B	M	26	5	L1/L2
144	B	V	44	5	L1/L2
145	B	V	33	5	L1/L2
146	B	V	43	5	L1/L2
147	B	V	67	5	L1/L2
148	B	V	47	5	L1/L2
149	B	V	40	5	L1/L2
150	B	V	26	5	L1/L2
151	B	V	26	5	L1/L2
152	B	V	22	5	L1/L2
153	C	M	2;11	1	L1
154	C	M	3;7	1	L1
155	C	V	3;5	1	L1
156	C	V	3;0	1	L1
157	C	M	2;11	1	L1
158	C	M	3;3	1	L1
159	C	V	2;10	1	L1
160	C	V	3;1	1	L1
161	C	V	2;4	1	L1
162	C	V	3;4	1	L1
163	C	M	3;1	1	L1
164	C	V	3;2	1	L1
165	C	V	2;6	1	L1
166	C	M	3;0	1	L1
167	C	V	2;5	1	L1
168	B	V	6;1	2	L1
169	B	V	6;10	2	L1
170	B	M	6;11	2	L1
171	B	M	6;3	2	L1
172	B	M	6;4	2	L1
173	B	M	6;5	2	L1
174	B	V	6;8	2	L1
175	B	V	6;8	2	L1
176	B	V	6;9	2	L1
177	B	V	6;9	2	L1
178	B	M	7;0	2	L1
179	B	M	7;0	2	L1

180	A	M	7;1	2	L1
181	B	M	7;10	3	L1
182	A	M	7;11	3	L1
183	B	V	7;11	3	L1
184	A	V	8;1	3	L1
185	A	V	8;1	3	L1
186	B	V	8;1	3	L1
187	A	V	8;10	3	L1
188	B	M	8;10	3	L1
189	A	V	8;11	3	L1
190	A	V	8;2	3	L1
191	A	V	8;2	3	L1
192	B	M	8;2	3	L1
193	B	M	8;2	3	L1
194	B	V	8;5	3	L1
195	A	M	9;0	3	L1
196	B	M	9;0	3	L1
197	A	V	9;1	3	L1
198	A	M	9;4	3	L1
199	A	V	29	5	L1
200	A	M	31	5	L1
201	A	M	31	5	L1
202	A	V	58	5	L1
203	A	M	59	5	L1
204	A	M	30	5	L1
205	A	V	24	5	L1
206	A	M	23	5	L1
207	A	M	28	5	L1
208	A	V	57	5	L1
209	B	V	19	5	L1
210	B	V	24	5	L1
211	B	V	31	5	L1
212	B	V	28	5	L1
213	B	M	34	5	L1
214	B	V	28	5	L1
215	B	V	28	5	L1
216	B	V	28	5	L1
217	B	M	30	5	L1

Bijlage III

					Klemtoon	Sonoriteit	Omgeving		Verwacht suffix
							type -en	type -s	
		<i>Testitems</i>	d*	w**					
		boom			-en	-en	n.b.	n.b.	-en
		eip			-en	-en	8	0	-en
		zebra			-s	-s	n.b.		-s
		bopel			-s	-s	0	409	-s
		<i>Testwoorden</i>							
obstruent	plosief	lebasit				-en	1	2	-s
		nopikat	!!	!	-en	-en	111	0	-en
		pleikop			-s	-en	2	0	-en
	friktatief	kaluf		!	-en	-en	-	-	-en
		klos	!	!	-en	-en	8	0	-en
		pibos			-s	-en	2	0	-en
		borig			-s	-en	0	2	-s
sonorant	liquidae	trel		*	-en	-s	23	5	-en
		kral	!	*	-en	-s	17	1	-en
		biral	!!	*	-en	-s	51	0	-en
		karadil		*	-en	-s	1	0	-en

	nasaal	<u>meeron</u>	!!	!	-en	-s	n.b.	n.b.	-en
		<u>kilan</u>	!	*	-s	-s	0	14	-s
		<u>ruveim</u>	!	!	-en	-s	n.b.	n.b.	-en
diftong	diftong	<u>luumui</u>	!	!	-s	-en	n.b.	n.b.	-en
		<u>wui</u>	!	!	-en	-en	12	0	-en
		<u>prokau</u>		!	-s	-en	3	2	-en
		<u>kabemei</u>		!	-s	-en	1	0	-en
vocaal	voor	<u>poemi</u>			-en	-s	5	9	-s
		<u>sokali</u>	!!	!	-s	-s	4	242	-s
		<u>koree</u>	!	!	-s	-s	1	10	-s
		<u>tilake</u>	!!	!		-s	0	10	-s
		<u>spuu</u>			-en	-s	0	5	-s
	achter	<u>draa</u>	!!	!	-en	-s	n.b.	n.b.	-s
		<u>sna</u>	!	!	-en	-s	0	16	-s
		<u>bola</u>	!!	!	-s	-s	0	149	-s
		<u>fenimo</u>	!!	!		-s	0	36	-s
		<u>vopa</u>	!	!	-en	-s	0	7	-s
		<u>znoe</u>	!	!	-en	-s	n.b.	n.b.	-s

*d: directe omgevingsfrequentie

**w: wijde omgevingsfrequentie

		<i>Bestaande woorden</i>	-s	-en
			varken	tak
			lepel	bal
			clown	konijn
			paraplu	krokodil
				ballon
				slang

Bijlage IV

Tabellen en grafieken bij deelvraag 3.2

Leeftijd = 2 en 3 jaar

taal * antwoord3 Crosstabulation^a

		antwoord3		Total
		Overige suffixen	0-suffix	
taal	L1	305	85	390
	2L1	192	198	390
Total		497	283	780

a. leeftijd = 2 en 3 jaar

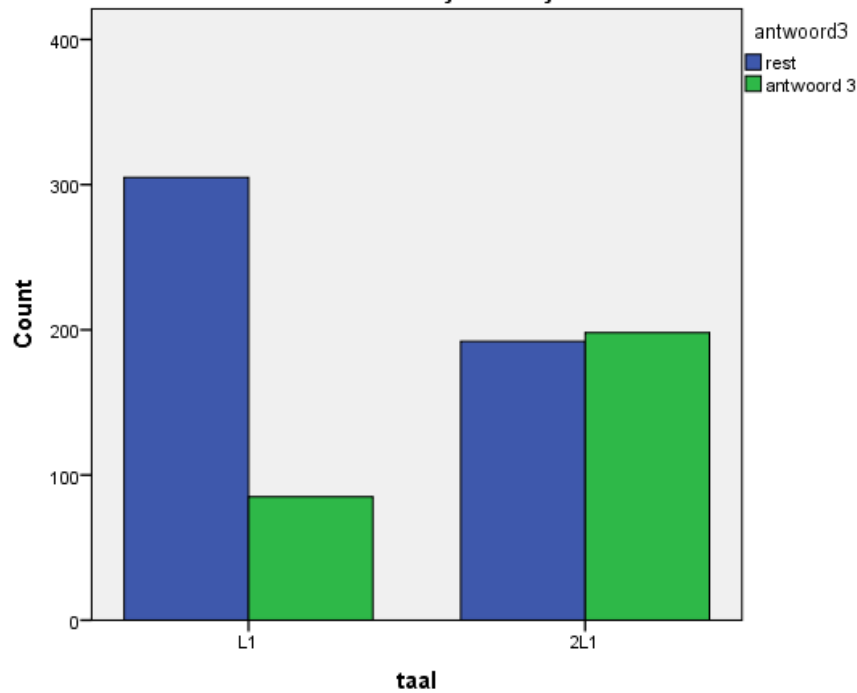
Symmetric Measures^a

		Value	Approx. Sig.
Nominal by Nominal	Phi	,301	,000
	Cramer's V	,301	,000
N of Valid Cases		780	

a. leeftijd = 2 en 3 jaar

Bar Chart

leeftijd: 2 en 3 jaar

leeftijd = 6 jaar

taal * antwoord3 Crosstabulation^a

Count

		antwoord3		Total
		Overige suffixen	0-suffix	
taal	L1	470	50	520
	2L1	382	258	640
	L1L2	209	551	760
Total		1061	859	1920

a. leeftijd = 6 jaar

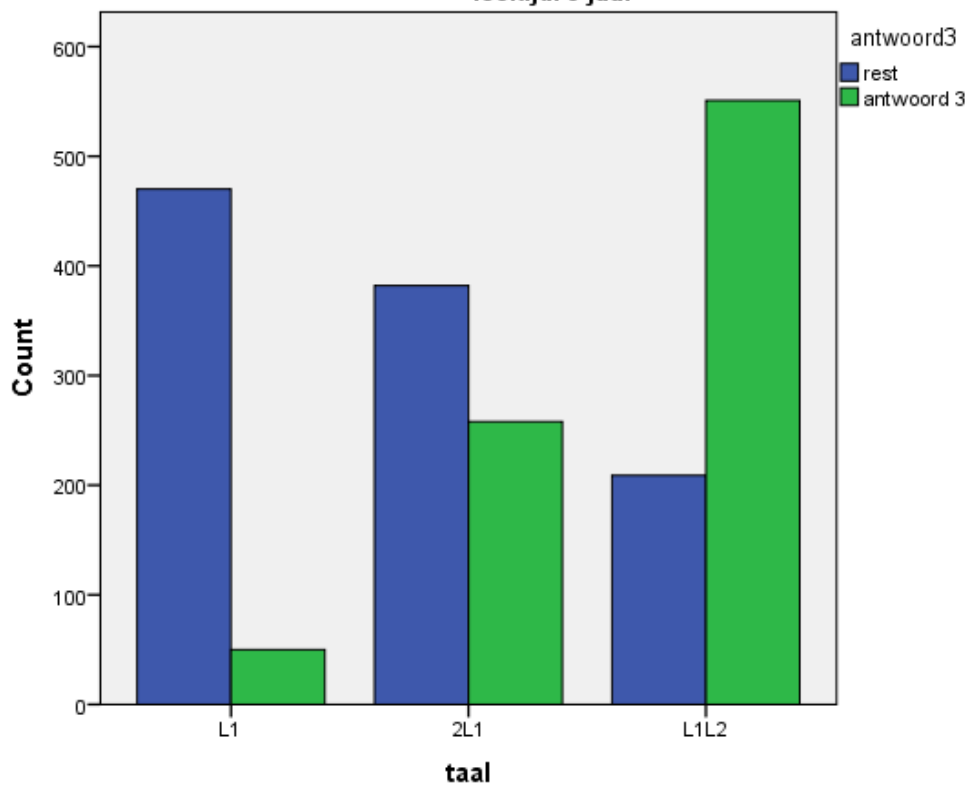
Symmetric Measures^a

		Value	Approx. Sig.
Nominal by Nominal	Phi	,511	,000
	Cramer's V	,511	,000
N of Valid Cases		1920	

a. leeftijd = 6 jaar

Bar Chart

leeftijd: 6 jaar

leeftijd = 8 jaar

taal * antwoord3 Crosstabulation^a

Count

		antwoord3		Total
		Overige suffixen	0-suffix	
taal	L1	699	21	720
	2L1	644	76	720
	L1L2	181	419	600
Total		1524	516	2040

a. leeftijd = 8 jaar

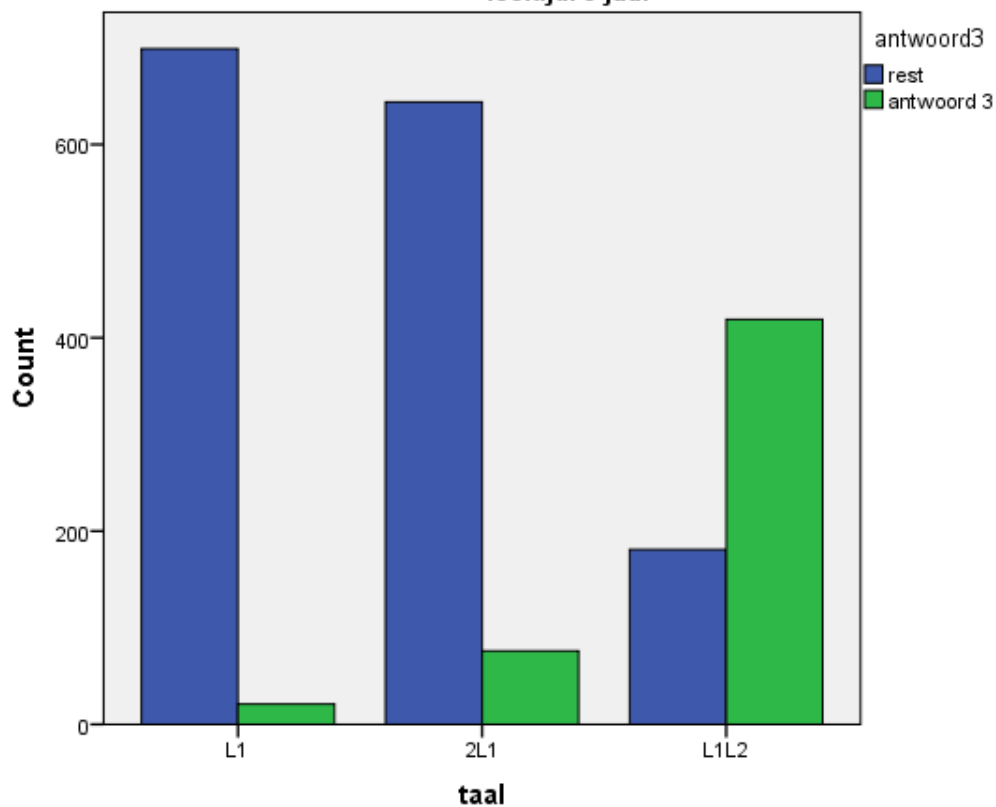
Symmetric Measures^a

		Value	Approx. Sig.
Nominal by Nominal	Phi	,665	,000
	Cramer's V	,665	,000
N of Valid Cases		2040	

a. leeftijd = 8 jaar

Bar Chart

leeftijd: 8 jaar

leeftijd = 10 jaar

taal * antwoord3 Crosstabulation^a

Count

		antwoord3		Total
		Overige suffixen	0-suffix	
taal	2L1	675	45	720
	L1L2	426	134	560
Total		1101	179	1280

a. leeftijd = 10 jaar

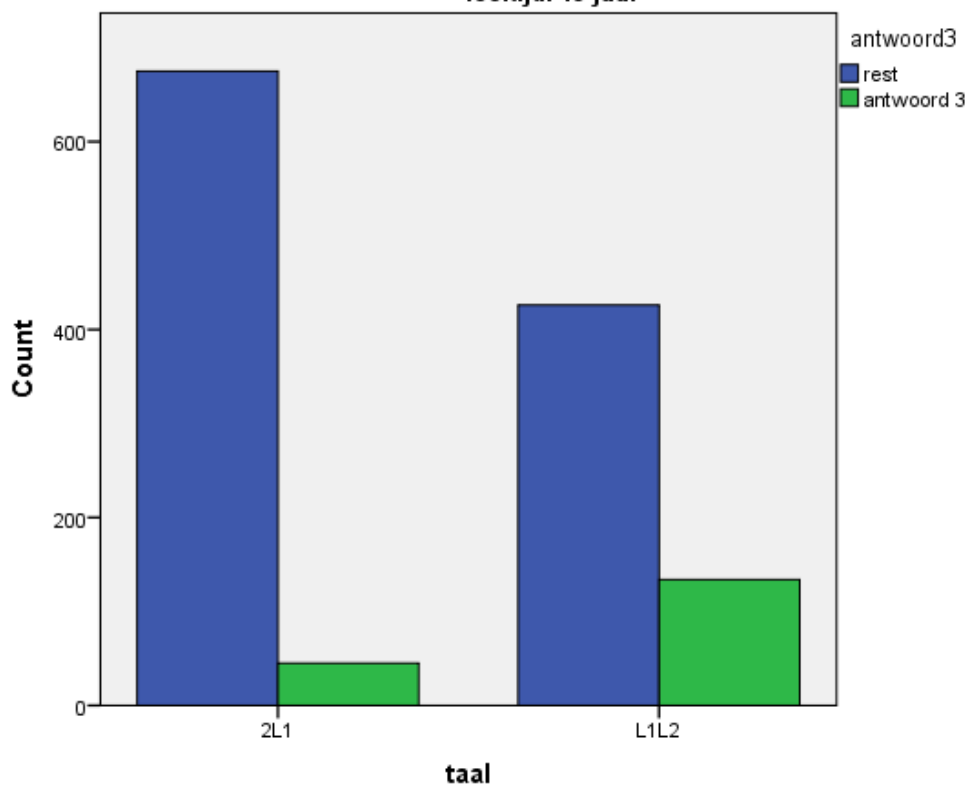
Symmetric Measures^a

		Value	Approx. Sig.
Nominal by Nominal	Phi	,253	,000
	Cramer's V	,253	,000
N of Valid Cases		1280	

a. leeftijd = 10 jaar

Bar Chart

leeftijd: 10 jaar

leeftijd = volwassen

taal * antwoord3 Crosstabulation^a

Count

		antwoord3		Total
		Overige suffixen	0-suffix	
taal	L1	753	7	760
	2L1	750	10	760
	L1L2	683	37	720
Total		2186	54	2240

a. leeftijd = volwassen

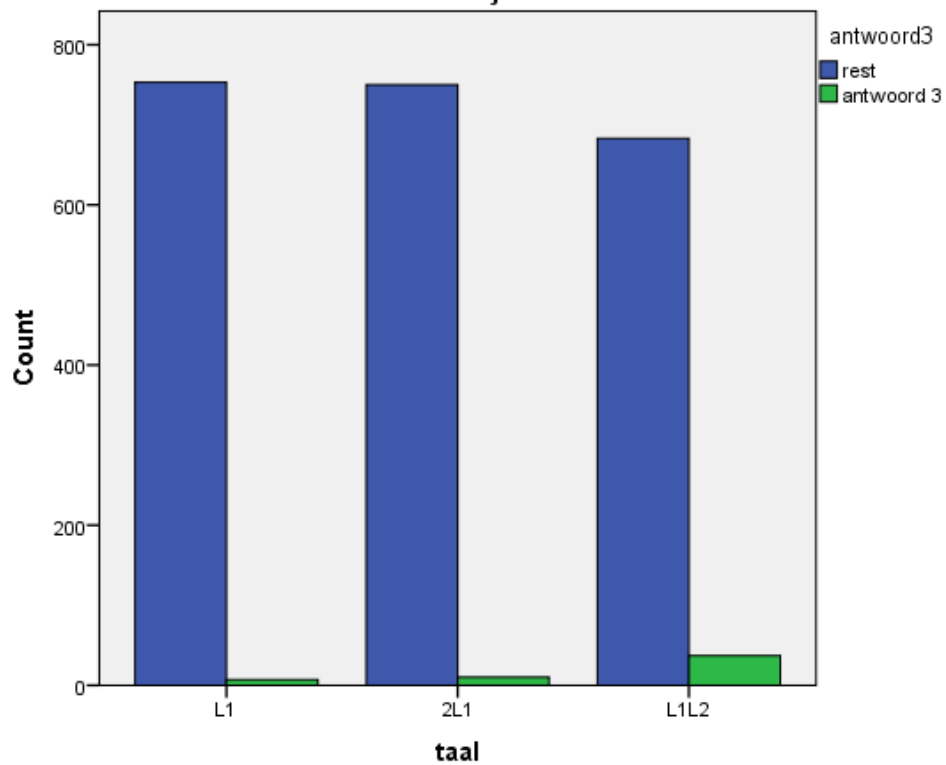
Symmetric Measures^a

		Value	Approx. Sig.
Nominal by Nominal	Phi	,123	,000
	Cramer's V	,123	,000
N of Valid Cases		2240	

a. leeftijd = volwassen

Bar Chart

leeftijd: volwassen

Suffixgebruik per groep volwassenen vs. kinderen

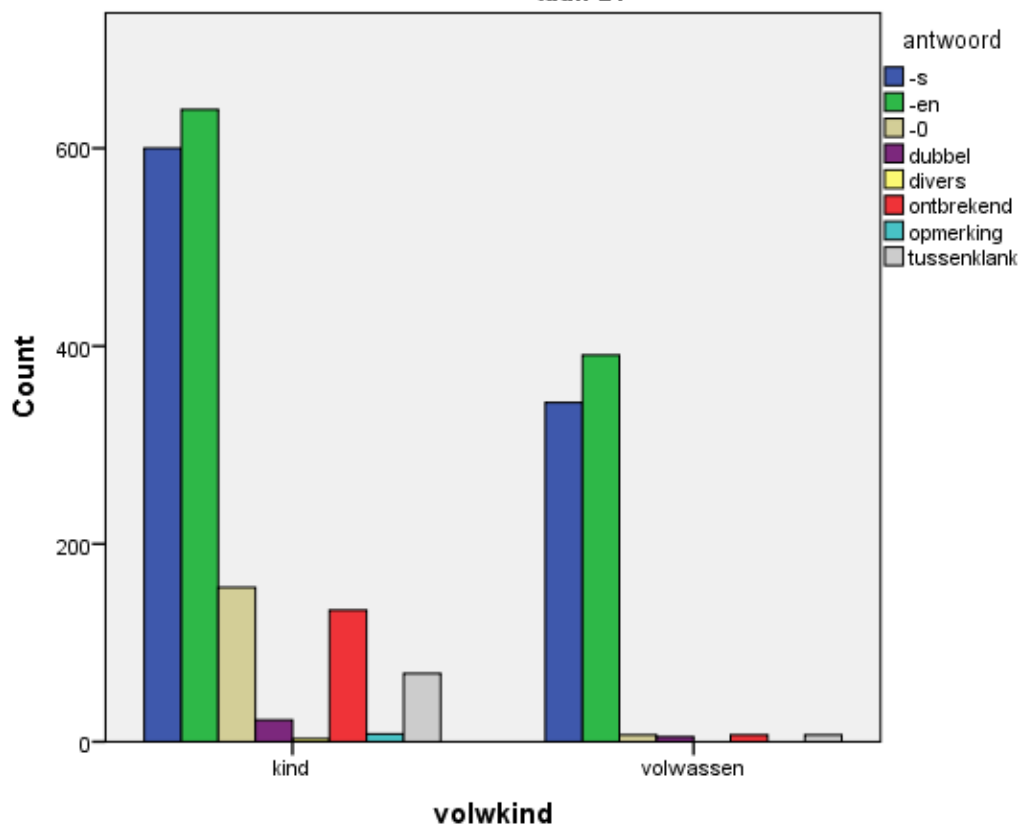
Taal = L1

volwkind * antwoord Crosstabulation ^a									
Count	antwoord								Total
	-s	-en	-0	dubbel	divers	ontbrekend	opmerking	tussenklank	
kind	600	639	156	22	3	133	8	69	1630
volwassen	343	391	7	5	0	7	0	7	760
Total	943	1030	163	27	3	140	8	76	2390

Symmetric Measures ^a			
		Value	Approx. Sig.
Nominal by Nominal	Phi	,255	,000
	Cramer's V	,255	,000
N of Valid Cases		2390	
a. taal = L1			

Bar Chart

taal: L1

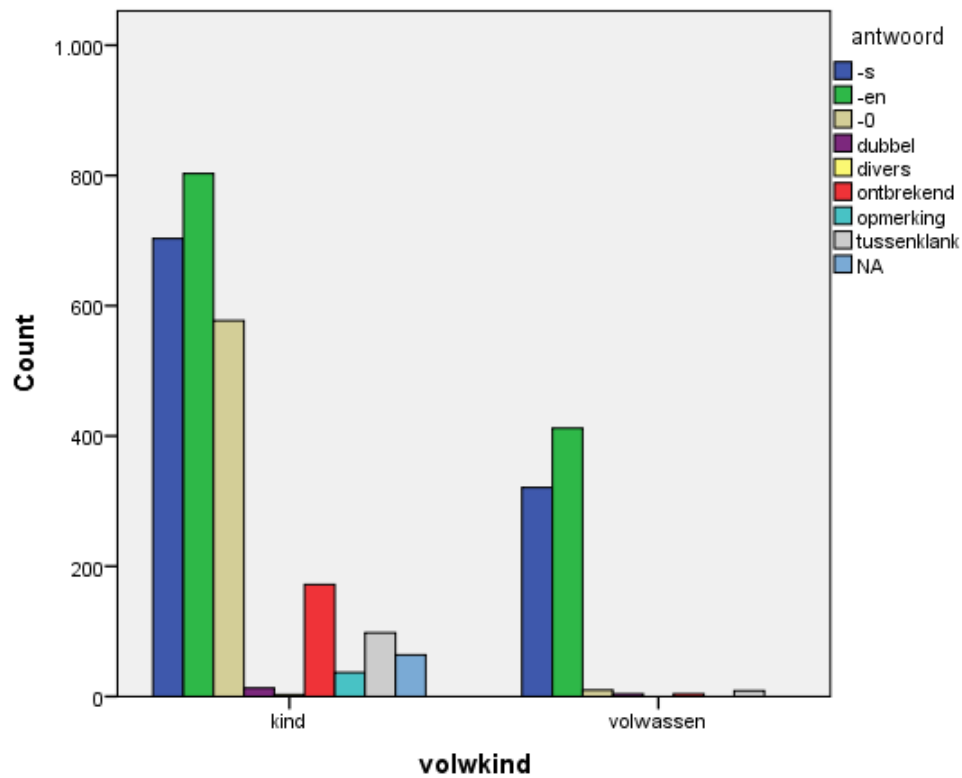
Taal = 2L1

volwkind * antwoord Crosstabulation ^a										
Count										
	antwoord									Total
	-s	-en	-o	dubbel	divers	ontbrekend	opmerking	tussenklank	NA	
kind	703	803	577	13	3	172	37	98	64	2470
volwassenen	321	412	10	4	0	4	0	9	0	760
Total	1024	1215	587	17	3	176	37	107	64	3230

Symmetric Measures ^a			
		Value	Approx. Sig.
Nominal by Nominal	Phi	,330	,000
	Cramer's V	,330	,000
N of Valid Cases		3230	

Bar Chart

taal: 2L1

Taal = L1/L2

volwkind * antwoord Crosstabulation ^a								
Count								
	antwoord							Total
	-s	-en	-0	dubbel	ontbrekend	opmerking	tussenklank	
kind	147	346	1104	5	168	105	45	1920
volwassen	272	385	37	2	4	0	20	720
Total	419	731	1141	7	172	105	65	2640

Symmetric Measures ^a			
		Value	Approx. Sig.
Nominal by Nominal	Phi	,604	,000
	Cramer's V	,604	,000
N of Valid Cases		2640	

Bar Chart

taal: L1L2

